

ПАУЛО КОЕЉО

НА ОБАЛИ РЕКЕ ПЈЕДРЕ СЕДЕЛА САМ И ПЛАКАЛА

Paulo Coelho
Na margem do Rio Piedra eu sentei e chorei

Александар Сеон, Повратак кући, 1990.

За И.Ц. и С.Б. чија посвећеност љубави ми
је омогућила да сагледам женско лице Бога;

За Монику Анџунеш, сапушницу од првога
часа, чија љубав и ентузијазам обасјавају
свећ;

За Паула Рока, због радосних заједничких
битака које смо водили и достојанства
међусобних сукобљавања;

За Метјуа Лора, који није заборавио једну
мудрост из Ји Ђинга: „Одрезност је
пожељна“.

„И о̄правдаше ӣремудрост̄и сва д̄јеча њена.“

Јеванђеље по Луки, глава 7, стих 35.

Пишчева напомена

Обилазећи неко острво, један шпански мисионар наиђе на три астечка свештеника.

– Како се ви обраћате Богу? – упита их фратар.

– Имамо само једну молитву – одговори један од Астека. – Ми кажемо: „Боже, Ти си Тројица, ми смо тројица. Смилуј се на нас.“

– Лепа је – рече мисионар. – Али то није права молитва коју Бог може да чује и услиши. Казаћу вам једну много бољу.

Редовник их научи једну католичку молитву и настави свој пут ширења хришћанства. После много година, кад се враћао бродом за Шпанију, требало је поново да прође поред тог острва. Спазио је са палубе тројицу свештеника на обали и махнуо им.

У том тренутку, сва тројица му пођоше у сусрет, ходајући преко воде.

– Оче, оче! – повика један од њих, приближивши се броду. – Научи нас поново ону молитву коју Бог слуша, јер нисмо успели да је упамтимо!

– Није важно – одговори мисионар, видевши чудо. И замоли Бога да му опрости што није раније схватио да Он говори све језике.

Ова прича сасвим добро објашњава оно што сам настојао да саопштим у приповести „На обали реке Пједре седела сам и плакала“. Ретко кад запажамо да

нас Необичност окружује. Чуда се догађају око нас, Божји знаци показују нам пут, анђели нас преклињу да их саслушамо – међутим, ми се оглушујемо о све то, јер смо научили да постоје обрасци и правила помоћу којих се стиже до Бога. Не схватамо да је Он тамо где га пуштају да уде.

Традиционални верски обреди имају неоспоран значај: они нам омогућавају да поделимо с другима заједничко искуство богољубља и молитве. Али не смемо никад сметнути с ума да је духовно искуство пре свега примењено искуство Љубави. А у Љубави не постоје правила. Можемо покушавати да се придржавамо приручника, да владамо својим срцем, да изградимо стратегију понашања – али све су то којештарије. Срце одлучује, и то што оно одлучи, једино и важи.

Сви смо ми то већ искусили у животу. Сви смо ми у неком тренутку говорили кроз сузе: „патим због једне љубави која не завређује моју патњу“. Патимо онда кад сматрамо да пружамо више него што примамо. Патимо зато што наша љубав није препознатљива. Патимо јер не успевамо да наметнемо своја правила.

Патимо улудо: јер је у љубави клица нашег сазревања. Што више волимо то смо ближи духовном искуству. Прави просвећеници, они чије је душе обасјао пламен Љубави, побеђивали су све предрасуде свога доба. Певали су, смејали се, молили се на сав глас, играли и делили с другима оно што је свети Павле називао „светом лудошћу“. Били су весели јер онај ко воли, тај је победио свет и не плаши се да ће ишта изгубити. Истинска љубав јесте чин потпуног предавања.

Књига „На обали реке Пједре седела сам и плакала“ говори о значају тог предавања. Иако су Пилар и њен друг измишљени ликови, они су симболи многобројних сукоба који нас прате у трагању за Другом Страном.

Пре или касније, морамо савладати своје страхове, будући да духовни пут води кроз свакодневно искуство љубави.

Монах Томас Мертон говорио је: „Духовни живот своди се заправо на љубав. Човек не воли зато што жели да учини добро, или да помогне, или да заштити некога. Ако тако поступамо, посматрамо свог ближњег као пуки објекат, а сами себе доживљавамо као великодушне и мудре особе. То нема никакве везе с љубављу. Волети значи остварити заједништво с другим и открити у њему божанску искру.“

Нека нас Пиларин плач на обали реке Пједре поведе путем тог заједништва.

Пауло Коељо

На обали реке Пједре...

...седела сам и плакала. Према легенди, све што падне у матицу те реке – лишће, инсекти, птичје перје – све се то преобрази у камење и таложи у њеном кориту. Ах, шта бих дала кад бих могла да ишчупам своје срце из недара и да га бацим у реку... Тада више не би постојали ни бол, ни жалост, ни успомене.

На обали реке Пједре седела сам и плакала. Од зимског мраза осећала сам сузе на лицу и оне су се мешале с леденим водама које преда мном теку. Негде, на неком месту, ова река се улива у другу реку, затим у следећу, све док се – далеко од мојих очију и мог срца – све те воде не стопе с морем.

Нека и моје сузе отеку тако, некуда далеко, да мој вољени никад не сазна да сам једном плакала због њега. Нека моје сузе отеку далеко, далеко, јер ћу тек тада заборавити реку Пједру, манастир, цркву у Пиринејима, маглу, путеве којима смо заједно прошли.

Заборавићу друмове, планине и поља својих снова – снова који су припадали мени, а ја их нисам препознала.

Сећам се тог чаробног тренутка, оног тренутка кад једно „да“ или једно „не“ могу да промене читав наш живот. Чини ми се као да се све то давно догодило, а ипак, прошло је свега недељу дана откако сам поново срела свог драгог и изгубила га.

На обали реке Пједре написала сам ову причу. Руке су ми биле промрзле, ноге утрнуле од неудобног седења, и сваког часа морала сам да прекидам писање.

– Труди се да живиш. Сећања су за старије људе – говорио је.

Можда од љубави старимо пре времена, и опет постајемо млади онда кад младост већ мине. Али како могу да се не сећам оних тренутака? Зато сам и писала, да бих бол преобратила у жалост, а самоћу у успомене. Да бих, кад исприповедам самој себи целу причу, могла да је бацам у реку Пједру – као што ми је саветовала жена која ме је примила. Тада би – да се послужим речима једне светитељке – вода могла да угаси оно што је ватра исписала.

Све љубавне приче личе једна на другу.

Провели смо скупа детињство и рану младост. Онда је он отишао, као што сви младићи одлазе из малих вароши. Рекао је да иде да упозна свет, да се његови снови простиру далеко изван поља око Сорије.

Неколико година нисам имала вести од њега. С времена на време примила бих понеко писмо, и то је било све – јер он се никад није вратио у шумарке и улице нашег детињства.

Кад сам завршила школу, преселила сам се у Сарагосу – и увидела да је био у праву. Сорија је била мала варош, а једини познати песник који је тамо живео рекао је да се путеви стварају путовањима. Уписала сам се на факултет и нашла момка. Почела сам да се спремам за пријем у државну службу, што ми никако није полазило за руком. Радила сам као

продавачица, плаћала своје студије, била одбијена на конкурс, раскинула с младићем.

Онда су његова писма почела чешће да стижу, а поштанске маркице из различитих земаља изазивале су у мени завист. Он је био мој старији пријатељ, који је све знао, обилазио свет, пуштао да му порасту крила – док сам ја покушавала да учврстим своје корене.

Повремено, његова писма говорила су о Богу, и стизала су увек из истог места у Француској. У једном од њих изразио је своју жељу да ступи у семениште и посвети живот молитви. Ја сам га, у одговору, замолила да причека још мало, да још неко време ужива у слободи, пре но што преузме на себе једну тако озбиљну обавезу.

Кад сам прочитала своје писмо, решила сам да га поцепам: одакле мени право да говорим о слободи или обавезама? Он је врло добро знао значење тих речи, ја нисам.

Једног дана сазнала сам да држи проповеди. Изненадила сам се јер сам сматрала да је још исувише млад да би могао ишта да предаје. Међутим, пре две недеље послао ми је дописницу којом ме извештава да ће ускоро говорити пред једним малим скупом у Мадриду. Желео би да и ја томе присуствујем.

Путовала сам четири сата, од Сарагосе до Мадрида, јер сам и ја желела да га поново видим. Хтела сам да га чујем. Желела сам да седнем с њим у неки кафић, да се подсетим времена кад смо се играли заједно и мислили да је свет сувише велики да би се могао обићи.

Субота, 4. децембар 1993.

Предавање је одржано на много званичнијем месту него што сам замишљала и привукло је знатно више света него што сам очекивала. Нисам успевала да докучим због чега.

„Можда је постао славан“, помислила сам. Није ми ништа помињао у писмима. Пожелела сам да поразговарам с окупљеним људима, да сазнам шта их је довело овамо, али нисам смогла храбрости.

Изненадила сам се кад сам га видела како улази. Није више лично на оно дериште које сам ја познавала, али, наравно, за једанаест година људи се измене. Био је лепши и очи су му сијале.

– Он нам враћа натраг оно што је било наше – рече једна жена поред мене.

Реченица је звучала чудно.

– Шта нам то враћа? – упитала сам.

– Оно што су нам украли. Религију.

– Ништа он нама не враћа – рече једна млађа жена, која је седела с моје десне стране. – Не могу они да нам врате нешто што нам већ припада.

– Шта ви онда тражите овде? – упитала је, срдито, прва жена.

– Хоћу да га чујем. Хоћу да видим шта им је на уму. Једном су нас већ спаљивали, и може им се прохтети да то понове.

– Његов глас је усамљен – рече жена. – Он чини све што је у његовој моћи.

Млада жена се иронично насмеја и окрете се напред, прекидајући разговор.

– То је храбар став, за једног богослова – настави друга жена, која је сада гледала у мене, тражећи подршку.

Мени ништа није било јасно, па сам ћутала, и жена је одустала од даље приче. Девојка поред мене намигнула ми је, као да сам јој саучесник.

Али ја сам ћутала из другог разлога. Речи оне старије жене нису ми избијале из главе.

„Богослов“.

Немогуће. Он би ме већ обавестио о томе.

Почео је да говори, а ја нисам успевала да се довољно усредсредим на његово излагање. „Требало је лепше да се обучем“, мислила сам, не схватајући разлог толикој забринутости. Он ме је запазио у публици, а ја сам покушавала да одгонетнем његове мисли: како ли сам изгледала? У чему је разлика између девојке од осамнаест и жене од двадесет и девет година?

Глас му је остао исти. Међутим, речи су му биле знатно другачије.

Треба се излађати ојасносћима – говорио је. Чудо живоша можемо истински разумети једино ако дојусћимо да се дојоди нешто неочекивано.

Свакоја дана Госјод нам дарује – заједно са сунцем – један шренушак када је мојуће изменити све оно што нас чини несрећним. Свакоја дана настојимо да обманемо сами себе како нисмо прејознали шај шренушак, како он

не постоји, како је данашњи дан истоветан јучерашњем и како ће бити једнак сутрашњем. Али, онај ко обрати пажњу на дан који траје, открива чаробни тренутак. Он може да буде сакривен у часу кад изјутра откључавамо врата, у оној крајкокрајној тишини која најло наступи после ручка, у хиљаду и једној ствари које нам изгледају исто. Тај тренутак постоји – тренутак кад нас сва снага звезда намах прожме и омогући нам да чинимо чуда.

Срећа је понекад блаослов, али је најчешће освајање. Чаробни тренутак који се јавља свакога дана помаже нам да се мењамо, наводи нас да се упустимо у истрају за својим сновима. Пастићемо, преживљаваћемо тешке часове, суочићемо се с многим разочарењима – али све је то пролазно, и не оставља траг. И једнога дана, у будућности, моћи ћемо да се осврнемо уназад с поносом и вером.

Јадан је онај ко се плаши да се изложи опасностима. Јер он се можда никада не вара, никад не разочарава, ниши паши појути оних који следе неки свој сан. Али кад се осврне за собом – а сви се ми увек осврћемо за собом – зачуће глас своје срца како му говори: „Шта си учинио са чудима које је Бој посејао дуж твојих дана? Шта си учинио са способностима које ти је твој Учитель поверио? Закопао си их дубоко у неку јаму, из страха да их не изгубиш. Дакле, то је твоје једино наслеђе: извесност да си проћергао свој живот.“

Јадан онај ко буде слушао такве речи. Јер ће тада поверовати у чуда, али узалуд. Чаробни тренуци његовог живота отишли су у невољу.

Чим је завршио беседу, сви се сјатише око њега. Чекала сам, заокупљена бригом какав ћу утисак оставити после толико година. Осећала сам се као дете

– несигурна у себе, љубоморна што не познајем његове нове пријатеље, снуждена јер је указивао више пажње другима него мени.

Тада ми је пришао. Поцрвенео је, а онај човек који је малочас саопштавао озбиљне ствари као да се поново преобратио у дечака који се скривао са мношћом у капели Светог Сатурија, и говорио о својим сновима да обиђе свет, док су наши родитељи, избеумљени, звали полицију у помоћ, мислећи да смо се утопили у реци.

– Здраво, Пилар – рекао је.

Пољубила сам га у лице. Могла сам да му упутим неколико похвалних речи. Могло је да ми досади да чекам у гомили света. Могла сам да смислим неку духовиту опаску о нашем детињству или о поносу који осећам што га затичем овако окруженог свеопштим дивљењем.

Могла сам да објасним како морам сместа да одјурим и ухватим последњи ноћни аутобус за Сарагосу.

Мојла сам. Никад нећемо успети да докучимо право значење ове реченице. Јер у сваком тренутку нашег живота постоје извесне ствари које би могле да се догоде, али им једноставно није суђено да се догоде. Постоје чаробни тренуци који пролазе неопажени, а онда, изненада, рука судбине преокрене читав наш свет.

Управо то се тог часа десило. Уместо свих ствари које сам могла да учиним, изговорила сам речи које су ме – недељу дана доцније – довеле пред ову реку и навеле да напишем ове редове.

– Је л' можемо да попијемо кафу? – упитала сам.

А он је, окренувши се према мени, прихватио руку коју му је судбина понудила:

– Морам неизоставно да разговарам с тобом. Сутра имам предавање у Билбау. Ту сам с колима.

– Треба да се вратим у Сарагосу – одговорила сам, не схватајући да је то био последњи излаз.

Али, у делићу секунде, да ли зато што сам поново постала дете, ил можда стога што најбоље тренутке нашег живота не исписујемо ми, својом руком, изустила сам:

– Иду празници Безгрешног Зачећа. Могу да ти правим друштво до Билбаоа, и да се оданде вратим.

Опаска о „богослову“ била ми је на врх језика.

– Хоћеш нешто да ме питаш? – рекао је, прозревши мој израз лица.

– Да – покушала сам да изврдам. – Пре предавања, једна жена је рекла да ти заправо враћаш оно што јој је припадало.

– То нема никаквог значаја.

– За мене има. Не знам ништа о твом животу и изненађена сам што видим овде оволико света.

Он се насмејао и окренуо се према осталима, да не би изгледало да их запоставља.

– Само тренутак – рекла сам, ухвативши га за руку. – Ниси ми одговорио на питање.

– То није ништа што би тебе нарочито занимало, Пилар.

– У сваком случају хоћу да знам.

Уздахнуо је дубоко и повукао ме у један угао дворане.

– Све три велике монотеистичке религије – јудаизам, хришћанство, ислам – све су то мушке религије. Свештеници су мушкарци. Они владају догмама и одређују законе.

– А шта је онда она госпођа хтела да каже?

Оклевао је на тренутак, али је ипак одговорио:

– Да имам другачији поглед на ствари. Да верујем у женско лице Бога.

Одахнула сам с олакшањем; жена је била у заблуди. Он нипошто не може бити богослов, јер богослови немају другачији поглед на ствари.

– Одлично си ми то објаснио – одговорила сам.

Она девојка која ми је намигнула пре проповеди, сачекала ме је на вратима.

– Знам да припадамо истој традицији – казала је. – Зовем се Брида.

– Не разумем о чему говорите – одговорила сам.

– Наравно да разумеш – насмејала се она.

Ухватила ме је за руке и изашле смо заједно, пре но што сам стигла да затражим објашњење. Ноћ није била претерано хладна а ни ја нисам имала баш најјаснију представу о томе шта ћу да радим до сутра ујутро.

– Куда идемо? – упитала сам.

– До Богињиног кипа – гласио је одговор.

– Треба ми неки јефтин хотел за ноћас.

– Рећи ћу ти касније.

Више бих волела да седим у некој кафани, да разговарамо још мало, да што више сазнам о њему. Али нисам хтела с њом да се расправљам; пустила сам да ме води Шеталиштем Кастељана. Ако ништа друго, барем сам опет гледала Мадрид, после толико година.

Насред авеније она застаде и показа на небо.

– Ено је тамо – рече.

Пун месец сијао је кроз оголело грање.

– Диван је – приметих.

Али она ме није слушала. Раширила је руке у облику крста, окренула дланове навише и остала тако, посматрајући месец.

„У шта сам се то увалила?“ питала сам се у себи. „Дошла сам да присуствујем једном предавању, а заглавила на Шеталишту Кастељана с овом лудачом. И поврх свега, сутра путујем за Билбао.“

– О, огледало Божиње Земље – изговори девојка, склопљених очију. – Подучи нас нашој моћи, учини да нас мушкарци разумеју. Ти што се рађаш, блисташ, умиреш и васкрсаваш на небу, ти си нам показала циклус семена и плода.

Девојка подиже руке ка небу и задржа се дуго у том положају. Пролазници су је гледали и смејали се, а она се уопште није обазирала на њих. Али зато сам ја умирала од стида што се налазим поред ње.

– Морала сам то да урадим – рече, пошто се најпре дубоко поклонила месецу. – Да би нас Божиња заштитила.

– О чему ви то заправо говорите?

– О истој ствари о којој и твој пријатељ, само правим речима.

Покајала сам се што нисам пажљивије пратила његову беседу. Нисам се тачно ни сећала о чему је причао.

– Ми познајемо женско лице Бога – рече девојка кад смо наставиле да ходамо. – Ми, жене, које разумемо и волимо Велику Мајку. Платиле смо своју мудрост прогонима и ломачама, али ипак смо опстале. И сада схватамо њене тајне.

Ломаче. Вештице.

Осмотрела сам пажљивије жену која је корачала поред мене. Била је лепа; риђа коса допирала јој је до пола леђа.

– Док су мушкарци одлазили у лов, ми смо остајале у пећинама, у утроби Мајке, да се старамо о својој деци – продужи она. – И тамо нас је Велика Мајка свему научила. Мушкарац је непрестано живео у покрету, док смо ми остајале у утроби Мајке. То нам је управо и омогућило да спознамо како се семе преображава у биљке, и ми смо то сазнање пренеле нашим мушкарцима. Умесиле смо први хлеб и нахраниле их. Направиле смо први крчаг да би они могли да пију. И проникле смо у циклус стварања јер је наше тело понављало ритам месечевих мена.

Наједном се зауставила:

– Ено је тамо.

Погледала сам у назначеном правцу. Насред једног трга закрченог саобраћајем са свих страна, стајала је фонтана. Из ње се уздизала скулптура жене на колима у која су били упрегнути лавови.

– То је Кибелин трг – рекла сам у намери да покажем како познајем Мадрид. Већ сам видела на десетине разгледница с том скулптуром.

Али она ме није слушала. Стајала је насред улице, покушавајући да се пробије кроз саобраћајну гужву.

– Идемо тамо – викала је, машући ми између аутомобила.

Одлучила сам да је сустигнем само зато да бих је питала за име неког хотела. То лудило ме је замарало, а мени је био потребан сан.

Стигле смо до фонтане готово истовремено; ја са срцем у грлу, а она с осмехом на уснама.

– Вода! – казала је. – Вода је њено знамење!

– Молим вас, треба ми назив неког јефтиног хотела.

Умочила је руке у фонтану.

– Хајде и ти – рекла ми је. Додирни воду.

– Не пада ми на памет. Али нећу више да вам сметам. Идем да потражим хотел.

– Стрпи се још мало.

Девојка извуче једну малу флауту из ташне и поче да свира. Изгледа да је музика имала хипнотичко дејство. Саобраћајна бука остала је негде далеко, а моје срце се смирило. Села сам на ивицу фонтане, слушајући жубор воде и звук флауте, загледана у пун месец изнад нас. Осећала сам, као у магновењу, да се тамо горе налази и део моје женске природе.

Не знам колико дуго је свирала. Кад је завршила, окренула се према фонтани.

– Кибела – рече. – Једно од оваплоћења Велике Мајке. Она што управља жетвама, храни градове и враћа жени улогу свештенице.

– Ко сте ви? – упитала сам. – Зашто сте тражили да вас пратим?

Окронула се према мени:

– Ја сам оно што ти сматраш да јесам. Припадам религији Земље.

– Шта хоћете од мене? – наваљивала сам.

– Умем да ти читам из очију. Умем да читам твоје срце. Ти ћеш се заљубити. И патити.

– Ја?

– Знаш ти добро о чему ја говорим. Видела сам како те је гледао. Он те воли.

Та жена је била луда.

– Зато сам те позвала да пођеш са мном – настави. Зато што он није макар ко. Иако говори глупости, барем признаје Велику Мајку. Немој му дозволити да се изгуби. Помози му.

– Ви не знате шта говорите. Изгубили сте се у својим измишљотинама – рекла сам, док сам се поново

провлачила између аутомобила. И заклела сам се да никад више нећу ни помислити на речи те жене.

Недеља, 5. децембар 1993.

Зауоставили смо се да попијемо кафу.

– Живот те је научио многим стварима – рекла сам, покушавајући да заподенем разговор.

– Научио ме је да можемо да стичемо нова знања, научио ме је да можемо да се мењамо – одговорио је. – Чак и онда кад то изгледа немогуће.

Тиме је пресекао сваку даљу расправу. Читава два сата, на путу, готово да нисмо разменили ни реч, све до ове друмске кафане.

У почетку сам се трудила да оживим успомене из нашег детињства, али он се за моје приче занимао тек из пристојности. Заправо, није ме честито ни слушао, јер се распитивао о стварима које сам му већ била рекла.

Нешто је, изгледа, било погрешно. Можда су га време и дуго одсуство заувек удаљили од мог света. „Он говори о чаробним тренуцима“, помислила сам. „Шта га се онда тичу путеви које су изабрали Кармен, Сантјаго или Марија?“ Његов свет је био другачији, а Сорија се сводила на једну давну успомену – заустављена у времену, са пријатељима из детињства који су и даље остали у детињству, и са одраслима који су још увек живели и понашали се исто као и пре двадесет и девет година.

Почела сам да се кајем што сам пристала да ме повезе. Кад је поново променио тему, још док смо пили кафу, решила сам да више не наваљујем.

Следећа два сата, до Билбаоа, била су право правцато мучење. Он је гледао испред себе, на друм, ја сам зурила кроз прозор, и ниједно од нас није скривало мрзовољу. У изнајмљеном аутомобилу није било радија, и једино нам је преостајало да подносимо ћутање.

– Хајде да питамо где је аутобуска станица – рекла сам чим смо скренули с ауто-пута. – Постоји редовна линија за Сарагосу.

Било је време поподневног одмора и на улицама је било мало света. Прошли смо поред једног господина, затим крај једног младог пара, али он није стао да се распита.

– Ти знаш где је? – упитала сам, после неког времена.

– А шта то?

И даље није слушао шта ја говорим.

Наједном ми је синило шта значи то ћутање. О чему он то има и да прича с једном женом која се никад није усудила да крене у свет? Каква је драж у дружењу с неким ко се плаши свега непознатог, ко даје предност сигурном запослењу и баналном браку? Ја сам му – сиротица – говорила о заједничким другарима из детињства, о прашњавим успоменама из једне безначајне вароши. То је била моја једина тема.

– Можеш и овде да ме искрцаш – рекла сам, кад смо стигли до места које је личило на центар града. Упињала сам се да делујем природно, али сам се осећала као будала, детињаста и наметљива.

Није зауставио ауто.

– Морам да ухватим аутобус за Сарагосу – наваљивала сам.

– Никад нисам био овде. Не знам где ми се налази хотел. Не знам где се одржава предавање. И немам појма где је аутобуска станица.

– Снаћи ћу се већ некако, не брини. – Успорио је, али је наставио да вози.

– Волео бих... – рече.

Већ други пут није успевао да доврши реченицу. Замишљала сам шта би то волео: да ми захвали на друштву, да поздрави наше старе пријатеље и да тиме донекле ублажи ово осећање нелагодности.

– Волео бих да пођеш са мном на вечерашње предавање – рече напокон.

Претрнула сам. Можда је покушавао да добије у времену како би поправио непријатан утисак оног усиљеног ћутања у току пута.

– Страшно бих волео да останеш са мном – понови.

Можда сам ја и била само једна паланчанка, лишена сјаја и изгледа којим се могу подичити жене из града, обична девојка која није имала ништа занимљиво да саопшти. Али живот у провинцији, премда не чини жену ни елегантнијом ни углађенијом, учи нас како да слушамо своје срце и да разумемо његове дамаре.

На моје велико изненађење, срце ми је говорило да је овога пута био искрен.

Одахнула сам. Наравно да нећу остати ни на каквом предавању, али се барем, по свему судећи, стари пријатељ вратио и сада ме је позивао да суделујем у његовим пустоловинама и поделим с њим његове страхове и победе.

– Хвала на позиву – узвратила сам. Али немам пара за хотел, а треба и да се вратим кући, да наставим да учим.

– Ја имам нешто новца. Можемо да спавамо у истој соби. Тражићемо одвојене кревете.

Приметила сам да је почео да се презнојава, упркос хладноћи. Моје срце је слало знаке за узбуну које нисам успевала да протумачим. Осећање радости које ме је малопре обузелo, заменила је страшна збуњеност.

Изненада је зауставио кола и погледао ме право у очи.

Нико не успева да лаже, нико не може ништа да прикрије, кад га гледају право у очи.

И свака жена, ако је иоле осетљива, уме да чита из очију заљубљеног човека. Чак и онда када та љубав изгледа бесмислена, чак и онда кад се појави у погрешно време на погрешном месту. Одједном ми падоше на ум речи оне риђе жене поред фонтане.

То је било немогуће. Али истинито.

Никада, ни у сну, нисам могла да замислим да се он, и после толико времена, још увек свега сећа. Били смо деца, одрасли смо заједно, и откривали свет држећи се за руке. Ја сам га волела, ако је дете уопште у стању да докучи прави смисао љубави. Али све то се дешавало давно, у неком другом животу, у доба кад безазленост отвара срце за оно најбоље што нам живот нуди.

Сада смо били одрасли и одговорни. Доживљаји из детињства припадали су детињству.

Поново сам га погледала у очи. Нисам желела или нисам успевала да поверујем.

– Имам још ово предавање, а онда долазе празници Безгрешног Зачећа. Треба да одем у планине – настави.
– Треба нешто да ти покажем.

Човек блиставог духа, који је говорио о чаробним тренуцима, налазио се ту, преда мном, и понашао се крајње бесловесно. Напредовао је сувише брзо, био је несигуран, давао збркане предлоге. Било ми је мучно да га гледам у таквом стању.

Отворила сам врата, изашла и наслонила се на ауто. Посматрала сан авенију која је била готово пушта. Припалила сам цигарету и трудила се да не мислим. Могла сам да се претварам, да се правим као да не разумем, могла сам да покушам да убедим саму себе како је то заиста само другарски предлог једног друга из детињства. Можда је сувише путовао, па је почео да брка ствари.

А можда сам ја све преувеличавала.

Изашао је из кола и сео поред мене.

– Волео бих да останеш вечерас на предавању – поновио је, још једном. – Али, ако не можеш, у реду.

Готово. Свет је описао пун круг и поново се вратио на своје место. Значи, ништа од свега онога што сам ја претпостављала. Више није наваљивао, већ је био спреман да ме пусти да одем. Заљубљени мушкарци се не понашају тако.

Иако сам самој себи изгледала као будала, ипак сам осећала и извесно олакшање. Да, могла сам да останем, бар још један дан. Вечерали бисмо заједно и малчице бисмо се напили – што никад нисмо чинили као деца. Била је то шанса да заборавим све оне глупости које су ми се до тада врзмале по глави, погодна прилика да се пробије лед који нас је пратио још од Мадрида

Један дан ништа не мења. У најмању руку, имаћу о чему да причам пријатељицама.

– Одвојени кревети – рекла сам шаљивим тоном. – И ти плаћаш вечеру, јер сам ја, и под старе дане, остала студент. Немам ни кинте.

Оставили смо торбе у хотелској соби и изашли да се прошетамо до места где се одржавало предавање. Пошто смо стигли пре времена, сели смо у једну кафану.

– Хтео бих нешто да ти дам – рече, пружајући ми једну црвену кесицу.

Одмах сам је отворила. Унутра, једна стара, потпуно зарђала колајна с *Нашом Госјом од Милосрђа* с једне стране и *Светим Срцем Исусовим* с друге.

– Била је твоја – рече, видевши моје изненађење.

Срце је поново почело да ми шаље знаке за узбуну.

– Једног дана – била је јесен, као и сада, и ми смо могли имати десет година – седео сам с тобом на оном тргу с великим храстом. Спремао сам се нешто да кажем, нешто што сам недељама смишљао. Тек што сам то заустео, рекла си ми да си изгубила колајну у капели Светог Сатурија и замолила ме да је потражим.

Сећала сам се тога. Боже мој, сећала сам се, као да је јуче било.

– Успео сам да је пронађем. Али кад сам се вратио на трг, нисам више имао храбрости да ти кажем оно што сам наумио.

Тада сам се зарекао да ћу ти вратити колајну тек кад будем био у стању да довршим реченицу коју сам започео тога дана, пре скоро двадесет година. Дуго времена трудио сам се да је заборавим, али реченица ме је непрестано пратила. Не могу више да живим с њом.

Престао је да пије кафу, припалио је цигарету и загледао се у таваницу. Онда се окренуо према мени.

– Реченица је врло једноставна - рече.

„Волим те.“

Понекад нас обузима осећање неке ствари које не успевамо да обуздамо, говорио је. Увиђамо да је чаробни тренутак тога дана прошао, а да нисмо ништа учинили. Дакле, животи скрива своју чаролију и своју уметност.

Треба да слушамо оно што је које смо некада били и које и даље постоји у нама. То што се разуме у чаробне тренутке. Можемо упути његов плач, али не можемо упути његов глас.

То што је које смо некада били остаје и даље присутно. Блажени малишани, јер њихово је Царство Небеско.

Ако се не рађамо изнова, ако нисмо кадри да постојимо са свим с оном истом безазленошћу и одушевљењем као у прошлости, онда животи губи сваки смисао.

Има много начина да се изврши самоубиство. Они који покушају да убију своје тело, крше Божји закон. Они који се труде да убију своју душу, такође крше Божји закон, иако је, људским очима, њихов злочин мање очигледан.

Обратимо пажњу на оно што нам говори што је које смо сачували у своме срцу. Немојмо се стидети због њега. Немојмо доушати да то што је осети страх, зато што је најупушено и зато што га тога никада не слушамо.

Дозволимо му да макар и на кратко држи у рукама узде наше судбине. То што зна да су сви дани различити.

Учинимо све да то што је поново осети љубав. Учинимо му по вољи – чак и ако то захтева од нас да се понашамо другачије него што смо навикли, чак и ако другима то буде изгледало лудо.

Имајмо на уму да је људска мудрост само лудост пред Богом. Ако будемо слушали што је које носимо у души,

*наше очи ће повратити сјај. Ако не изгубимо додир с
тим дешетом, нећемо изгубити додир са живошом.*

Боје око мене постајале су све јаркије; приметила сам да говорим гласније и да стварам већу буку кад враћам чашу на сто.

Једна групица од десетак људи отишла је са предавања право на вечеру. Говорили су сви у глас, а ја сам се смешила – смешила, јер ово је била другачија ноћ. Прва ноћ, после много година, коју нисам унапред планирала.

Каква радост!

Кад сам решила да кренем у Мадрид, владала сам својим осећањима и поступцима. А онда се, наједанпут, све преокренуло. Била сам тамо, у једном граду где никад раније нисам крочила, иако се налазио на непуну три сата путовања од мог родног места. Седела сам за тим столом где сам познавала само једну особу – а сви су ми се обраћали као да ме већ одавно познају. Чудила сам се самој себи што сам у стању да ћаскам, да пијем и да се забављам као и они.

Била сам тамо јер ме је – ненадано – живот предао животу. Нисам осећала никакву кривицу, страх или стид. Што сам дуже бивала поред њега, што сам га дуже слушала, све више сам увиђала да је био у праву: *постоје тренуци кад је заиста неопходно да се изложимо опасности и да чинимо лудости.*

„Данима буљим у оне књижурине, улажући натчовечански напор да бих купила своје властито ропство“, помислила сам. „Због чега уопште желим тај посао? Чиме ће ме он то обогатити као људско биће или као жену?“

Ничим. Нисам ја рођена да бих остатак живота преседела за неким столом, помажући судијама да разреше своје спорове.

„Не, не смем тако да размишљам о свом животу. Мораћу да му се вратим већ концем ове недеље.“

Мора да је то била последица вина. На крају крајева, ко ради, не боји се глади.

„Ово је само сан. Окончаће се.“

Али колико још дуго могу да продужавам тај сан? Први пут сам помислила да га наредних дана пратим на путу у планине. Уосталом, почињали су празници.

– Ко сте ви? – упита једна лепа жена која је седела за нашим столом.

– Другарица из детињства – одговорих.

– Је ли он још и као дете чинио овакве ствари? – настави она.

– Какве ствари?

Изгледало је као да разговор за столом јењава.

– Знате већ – наваљивала је жена. – Чуда.

– Још онда је умео лепо да прича – одговорила сам не схватајући о чему то она заправо говори.

Сви се насмејаше, укључујући и њега – једино ја нисам знала шта је ту смешно. Али вино ме је ослобађало потребе и обавезе да по сваку цену контролишем све што се дешава.

Ућутала сам, осврнула се око себе, изговорила неку опаску коју сам већ наредног тренутка заборавила, а онда поново утонула у сањарење о празницима.

Било је пријатно седети тамо, склапати нова познанства. Ови људи су расправљали о озбиљним стварима, збијајући при том шале, а мени се чинило као да учествујем у светским збивањима. Барем те

вечери нисам била она жена која присуствује животу искључиво посредством телевизије или новина.

Кад се вратим у Сарагосу, бићу пуна прича. А још ако прихватим позив за празнике, онда ћу моћи целе године да живим од нових успомена.

„Потпуно је био у праву што није обраћао пажњу на моја наклапања о Сорији“, помислила сам. И осетила сажаљење према себи: и после толиких година, фиока мог памћења још увек је чувала исте приче.

– Попијте још мало – рече један седокоси господин, пунећи моју чашу.

Попила сам. Помислила сам на оно мало ствари које бих имала да испричам деци и унуцима.

– Рачунам на тебе – промрмљао је, тако да сам само ја могла да га чујем. – Идемо у Француску.

Вино ми је помагало да слободније изразим оно што мислим.

– Само под условом да нешто рашчистимо – одговорила сам.

– А шта то?

– Оно што си поменуо пре предавања. У кафани.

– Колајну?

– Не – одговорила сам и погледала га право у очи, трудећи се свим силама да делујем трезно. Оно што си тада причао.

– Разговараћемо касније – рече, мењајући тему.

Љубавна изјава. Нисмо имали времена да на миру поразговарамо, али могла бих барем да га уверим да се уопште не ради о томе.

– Ако хоћеш да путујем с тобом, мораћеш да ме саслушаш – рекла сам.

– Не желим овде да се расправљамо. Дошли смо да се забављамо.

– Јако рано си отишао из Сорије – наваљивала сам и даље. – Ја сам само једна спона с твојим завичајем. Ја сам ти омогућила да не покидаш везе са својим коренима и то ти је уливало снагу да продужиш напред.

Али то је све. Никаква љубав ту не може да постоји.

Слушао ме је без речи. Неко га је позвао да га нешто упита и ја нисам успела да наставим разговор.

„Ако ништа друго, барем сам јасно и гласно казала оно што мислим“, рекох у себи. Таква љубав није могла да постоји, изузев у бајкама.

Јер, у стварном животу, љубав мора бити могућа. Чак и онда кад не наиђе на тренутни пристанак, љубав може да опстане једино ако постоји нада – ма колико далека она била – да ћемо једног дана ипак придобити вољену особу.

Све остало су пуке маштарије.

Као да је погађао моје мисли, подигао је чашу с друге стране стола и наздравио ми:

– За љубав! – рече.

И он је био малчице припит. Одлучила сам да искористим прилику.

– За мудре, оне који су кадри да схвате да су извесне љубави само обичне детињарије – рекла сам.

– Онај ко је mudar, mudar је само зато што воли. А ко је будала, тај је будала управо зато што умишља да може да схвати љубав – одговорио је.

Сви остали за столом чули су ову примедбу, и већ следећег часа развила се жива расправа о љубави. Сви су имали изграђено мишљење, бранили своја становишта и зубима и ноктима, и требало им је још неколико боца вина да би се смирили. Напоследку неко рече да је већ касно, и да газда кафане хоће да затвори.

– Имамо пет дана празника – повика неко са другог стола.

– Ако газда хоће да затвори кафану, то је зато што сте ви причали о озбиљним стварима!

Сви су се насмејали, осим њега.

– А где бисмо то морали да расправљамо о озбиљним стварима? – упитао је пијаног госта за другим столом.

– У цркви! – одговори пијанац. И овога пута, цела кафана прсну у смех.

Он устаде. Помислила сам да хоће да се бије, јер смо се сад сви вратили у рану младост, у доба кад су сваде и туче, пољупци и миловања на забрањеним местима, гласна музика и брзина чинили незаобилазан део сваке иоле успеле вечери.

Али, уместо свега тога, само ме је ухватио за руку и кренуо ка вратима.

– Боље је да идемо – рече. – Касно је.

Киши у Билбау и киши у свету. Онај ко воли мора да зна и да се изгуби и да се поврати. Он успешно успоставља равнотежу између те две стране. Весео је и певуши док се враћамо у хотел.

Con los locos que inventaron el amor...

Иако сам још увек под утиском вина и јарких боја, полако се сређујем. Морам да одржавам контролу над ситуацијом, јер ових дана хоћу да путујем.

Неће ми бити тешко да сачувам присебност, кад већ нисам заљубљена. Ко је у стању да овлада својим срцем, тај је кадар да освоји свет.

Con un poeta y un trombón

A develarte el corazón, гласе речи.

„Волела бих да не владам својим срцем“, помишљам. Када бих успела да му се препустим, макар и на два дана, ова киша која ми се слива низ лице попримила би другачији укус. Кад би љубав била једноставна, сад бисмо били загрљени а речи ове песме говориле би о нашој причи. Да не постоји Сарагоса која ме чека после празника, пожелела бих да дејство пића никад не престане, и била бих слободна да га љубим, милујем, да изговарам и слушаам речи којима заљубљени тепају једно другом.

Али ништа од тога. Не могу.

Не желим.

Salgamos a volar, querida mía, каже песма. Да, полетећемо. У границама мојих могућности.

Он још увек не зна да прихватам његов позив. Због чега пристајем да се изложим тој опасности? Зато што сам овога часа пијана и уморна од својих једноличних дана.

Али тај умор ће проћи. И ја ћу ускоро пожелети да се вратим у Сарагосу, град који сам изабрала за живот. Чека ме учење, чека ме јавни конкурс. Чека ме муж кога треба да нађем, а то неће захтевати много труда.

Чека ме миран живот, с децом и унуцима, с устаљеним приходима и годишњим одморима. Не познајем његове страхове, али познајем своје. Нови ми нису потребни – доста ми је и ових које већ имам.

Не бих могла, ни по коју цену, да се заљубим у некога као што је он. Сувише га добро познајем, много времена смо провели заједно, знам његове слабости и стрепње. Не успевам да му се дивим као што то чине други.

Знам да је љубав иста као и брана: ако оставите пукотину кроз коју може да се провуче и најтањи млаз воде, мало по мало, вода ће поткопавати одбрамбене

зидове и наступиће тренутак кад више нико неће успети да укроти снагу бујице.

Ако се зидови одроне, љубав осваја све; тада више није важно шта је могуће или немогуће, није важно да ли можемо или не можемо да задржимо вољену особу поред себе – љубав значи губитак контроле.

Не, не смем да оставим пукотину. Ма колико неприметна она била.

– Чекајте!

Истог часа престао је да пева. Брзи кораци одзвањали су по влажном плочнику.

– Идемо – рече, ухвативши ме за руку.

– Станите! – викао је неки човек. – Морам да разговарам с вама!

Али он је убрзавао ход.

– Не обраћа се нама – рече. – Идемо у хотел.

Али обраћао се баш нама: никога другог није ни било у тој улици. Срце је хтело да ми искочи а дејство пића нагло је престало. Пало ми је на памет да се Билбао налази у Баскији где су терористички напади били свакодневна појава. Кораци су се приближавали.

– Идемо – рече, и пружи корак.

Али било је касно. Нека мушка прилика, покисла од главе до пете, испречила се између нас.

– Станите, молим вас! – рече човек. – За име Бога.

Била сам премрла од страха и тражила неко место где бих могла да побегнем, или нека полицијска кола која би могла да искрсну као чудо. Махинално сам га ухватила за руку – али он ме је одгурнуо.

– Преклињем вас! – рече човек. – Сазнао сам да сте у граду. Потребна ми је ваша помоћ. У питању је мој син!

Човек бризну у плач и паде на колена.

– Молим вас! – говорио је. – Преклињем вас!

Он је уздахнуо дубоко, погнуо главу и склопио очи. Ћутао је неколико тренутака, и све што смо могли чути био је ромор кише који се мешао с жецајима човека који је клечао на плочнику.

– Иди у хотел, Пилар – рече напокон. – И спавај. Нећу се враћати до ујутру.

Понедељак, 6. децембар 1993.

Љубав је пуна замки. Кад хоће да се покаже, открије само своју светлост, а не допушта нам да назремо сенке које та светлост изазива.

– Погледај земљу око нас – рече. – Хајде да легнемо, да осетимо како куца срце планете.

– Мало касније – одговорих. – Не смем да испрљам једину јакну коју сам понела.

Ходали смо по брежуљцима обраслим маслињацима. После јучерашње кише у Билбау, јутарње сунце деловало је на мене као неки сан. Нисам имала тамне наочари – ништа нисам понела, јер сам мислила да се истог дана вратим у Сарагосу. Морала сам да спавам у кошуљи коју ми је он позајмио; и купила сам једну мајицу у првој продавници поред хотела, да бих барем могла да оперем ову коју носим.

– Мора да ти је већ дозлогрдило да ме видаш стално у истој одећи – кажем, у шали, да видим да ли ће ме једна банална реченица вратити у стварност.

– Срећан сам што си овде.

Откако ми је предао колајну, није више помињао љубав, али добро је расположен и изгледа као да поново има осамнаест година. Корача поред мене, озарен, као и ја, прозирном светлошћу овог јутра.

– Шта треба да радиш тамо? – упитала сам, показујући на ланац Пиринеја, који се уздизао на видику.

– Иза оних планина почиње Француска – одговори, смешећи се.

– Хвала на обавештењу. Учила сам географију. Једино хоћу да знам зашто треба тамо да идемо.

Неко време није прозборио ни реч, само се смешкао.

– Да видиш једну кућу. Ко зна, можда ће те занимати.

– Ако си наумио да изиграваш трговца некретнинама, то одмах заборави. Немам пара.

Право говорећи, мени је било потпуно свеједно да ли остајемо у неком селу у Навари или идемо у Француску. Једино нисам желела да проведем празнике у Сарагоси.

„Видиш?“, зачух мозак како се обраћа срцу. „Задовољна си што си прихватила позив. Променила си се, а ниси тога ни свесна.“

Није истина, уопште се нисам променила. Само сам се мало опустила.

– Обрати пажњу на камење.

Округло је, глатко. Личи на морски шљунак. Али овде, на пољима Наваре, никада није било море.

– Стопала радника, стопала ходочасника, стопала пустолова углачала су ово камење – рече. – Оно се изменило, а и путници, такође.

– Јесу ли те путовања научила свему што знаш?

– Не. Него чуда *Откривења*.

Нисам га разумела, а нисам ни покушавала да докучим смисао његових речи. Била сам потпуно предана сунцу, пољима, планинама на обзорју.

– Куда сад идемо? – упитала сам.

– Никуда. Уживамо у јутру, сунцу, лепом пределу. Предстоји нам још дуга вожња колима.

Оклевао је на тренутак, па упитао:

– Јеси ли сачувала колајну?

– Јесам – кажем и пуштам корак. Не желим да дотиче ту тему – може да наруши радост и слободу овог јутра.

Појављује се неко насеље. По узору на средњовековна утврђења, подигнуто је на врху брега и ја успевам да разазнам, у даљини, црквени торањ и рушевине неког замка.

– Хајдемо тамо – предлажем.

Он се колеба, али пристаје. На путу до тамо постоји једна капела и ја желим да је посетим. Не унем више да се молим, али ме тишина цркава увек смирује.

„Немој да се осећаш кривом“, кажем самој себи. „Ако је заљубљен, то је његов проблем“.

Распитивао се за колајну. Знам да је очекивао да се вратим на разговор који смо водили у кафани. Али истовремено, плаши се да би могао чути нешто што не жели и зато избегава ту тему.

Можда ме заиста воли. Али покушаћемо да преобратимо ту љубав у нешто друго, много дубље.

„Смешно“, мислим у себи. „Не постоји ништа дубље од љубави. У причама за децу, принцеза пољуби жабу и она се претвори у принца. У стварном животу, принцеза пољуби принца а он се преобрази у жабу“.

После непуних пола сата хода стижемо до капеле. Неки старац седи на степеницама испред улаза.

То је прва особа коју срећемо откако смо пошли у шетњу – јер сад је позна јесен и поља су поново препуштена Господу, да би његов благослов оплодио

земљу и дозволио човеку да у зноју лица свог прибави храну.

– Добар дан – рече он човеку.

– Добар дан.

– Како се зове ово место?

– Сан Мартин де Ункс.

– Ункс? – кажем ја. – Звучи као име патуљка!

Старац не разуме шалу. Прилазим вратима капеле, прилично мрзовољно.

– Не можете да уђете – каже старац. – Затвара се у подне. Ако хоћете, дођите поново у четири сата.

Врата су отворена. Унутрашњост капеле једва се назире због јарке светлости напољу.

– Само на тренутак. Желела бих да се помолим.

– Жао ми је. Затворено је.

Он слуша мој разговор са старцем. Не говори ништа.

– У реду, онда идемо – кажем. – Нема смисла да се расправљамо.

Он ме и даље посматра; очи су му празне, одсутне.

– Зар не желиш да разгледаш капелу? – пита.

Знам да му се није допало моје држање. Сигурно сматра да сам слабић, кукавица, неспособна да се борим за оно до чега ми је стало. И без пољупца, принцеза се претвара у жабу.

– Сети се шта је било јуче. – Прекинуо си разговор у кафани јер ниси био расположен да се расправљаш. А сада, кад ја урадим то исто, ти ми приговараш.

Старац равнодушно посматра нашу препирку. Мора да је задовољан што се нешто дешава ту, пред њим, на месту где су сва јутра, све вечери и све ноћи једнаки.

– Врата су отворена – каже он, обраћајући се старцу.
– Ако хоћете новац, можемо вам дати нешто мало. Али она жели да види цркву.

– Прошло је време за посете.

– Добро, кад ви кажете, нека вам буде. Али ући ћемо већ некако.

Узима ме за руку и уводи ме унутра.

Срце само што ми не искочи. Старац може да постане агресиван, да позове полицију, да упропасти наше путовање.

– Зашто то радиш?

– Зато што ти хоћеш да разгледаш капелу.

Али ја не успевам честито ни да видим шта све има унутра; она расправа и моје понашање одузели су сву драж једног готово савршеног јутра.

Ослушкујем помно шта се напољу збива – свакога часа замишљам старца како излази и полицију која стиже. Пљачкаши капела. Лопови. Раде забрањене ствари, крше закон. Чувар је рекао да је затворено и да је прошло време за посете! Он је само убоги старац, немоћан да нас задржи — а полиција ће бити још строжа јер смо увредили једну седу главу.

Остајем унутра тек онолико колико је неопходно да бих показала да ми је пријатно. Срце ми и даље тако јако лупа да се плашим да би га он могао чути.

– Можемо да идемо – кажем, пошто сам оценила да је прошло довољно времена да се измоли једна „Здраво Марија“.

– Не бој се, Пилар. Не смеш да статираш.

Нисам желела да се проблем са старцем изроди у проблем са њим. Требало је да сачувам мир.

– Не знам шта значи статирати — одговарам.

– Извесне особе живе у завади са неким, у завади саме са собом, у завади са животом. Онда почињу да стварају неку врсту позоришта у властитој глави, и пишу сценарио у складу са својим фрустрацијама.

– Познајем многе такве особе. Јасно ми је о чему говориш.

– Невоља је, међутим у томе што оне не могу саме да одиграју ту представу – наставио је. – Онда крену да врбују друге глумце. То је урадио и овај тип напољу. Хтео је да се освети због нечега и изабрао је нас. Да смо прихватили његову забрану, здраво за готово, сад бисмо се кајали што смо дозволили да нас намагарчи. Пристали бисмо да суделујемо у његовом бедном животу и његовим фрустрацијама. Агресивност тог господина била је очигледна и зато нам је и било лако да избегнемо статирање. Друге особе, међутим, увлаче нас у своју представу кад већ почну да се понашају као жртве. Жале нам се на животне неправде, захтевајући од нас да им одобравамо, да их саветујемо, да саучествујемо.

Погледао ме је право у очи.

– Само опрезно – рече. – Кад уђемо у ту игру, из ње увек излазимо као губитници.

Био је у праву. Али без обзира на то, ја се нисам осећала баш пријатно унутра.

– Већ сам се помолила. Обавила сам оно што сам хтела. Сад можемо да изађемо.

Ишли смо. После мрака у капели, јако сунце ме на тренутак заслепљује. Чим су ми се очи привикле на светлост, примећујем да старца више нема.

– Идемо на ручак – каже он, запутивши се према граду.

Пијем две чаше вина за ручак. Никад у животу нисам толико пила. На добром сам путу да постанем пијаница.

„Какво претеривање.“

Он ћаска с келнером. Сазнаје да у околини има доста ископина из римског периода. Трудим се да пратим разговор, али не успевам да прикријем рђаво расположење.

Принцеза се преобратила у жабу. Али шта то мари? Ко ме ја то треба било шта да доказујем, ако већ ништа не тражим – ни мушкарца, ни љубав?

„То сам већ знала“, размишљам. „Знала сам да ће он унети пометњу у мој свет. Мозак ме је упозоравао, али срце није хтело да послуша његов савет“.

Морала сам да платим скупу цену да бих стекла оно мало што имам. Требало је да се лишим сијасет ствари које сам желела, да одустанем од многих путева који су се отварали преда мном. Жртвовала сам своје снове у име једног вишег сна – духовног мира. Не желим да се одрекнем тог мира.

– Нешто си напета – каже, прекидајући разговор с келнером.

– Јесам. Убеђена сам да је онај матори отишао да позове полицију. Овај град је мали и они знају где се ми налазимо. Сматрам да твоје тврдоглаво наваљивање да ручамо овде може да запечати наше празнике.

Он окреће у руци чашу с минералном водом. Мора да му је јасно да уопште није реч о томе, да сам заправо постиђена. Зашто тако поступамо с нашим животима? Зашто видимо трун у оку, а не примећујемо планине, поља, маслињаке?

– Слушај: неће се десити ништа од тога – каже. Старац се већ вратио кући и заборавио на целу ствар. Имај поверења у мене.

„Нисам напета због тога, будало“, мислим.

– Треба више да слушаш своје срце – наставља он.

– О томе се управо и ради: слушам га – одговарам. –
И радије бих изашла одавде. Не осећам се пријатно.

– Немој више да пијеш преко дана. То ништа не
помаже.

Све до тог тренутка, успевала сам да се обуздам.
Сада је боље да кажем све што ми лежи на души.

– Ти си убеђен да све знаш – кажем. Да разумеш
чаробне тренутке, децу која живе у сваком од нас. Не
знам шта уопште тражиш са мном.

Он се смеје.

– Дивим ти се – каже. – Дивим се борби коју водиш
против свог срца.

– Каквој борби? – питам.

– Никаквој.

Али ја знам шта хоће да каже.

– Немој да се завараваш – одговарам. – Ако хоћеш,
можемо да попричамо о томе. Грдно се вараш у
погледу мојих осећања.

Престао је да врти чашу и загледао се у мене.

– Не варам се. Знам да ме не волиш.

Та реченица ме још више збуњује.

– Али борићу се за то – наставља. Постоје неке
ствари у животу за које се вреди борити до краја.

Ове речи остављају ме без одговора.

– За тебе вреди – каже.

Гледам на другу страну и покушавам да се
претварам како ме страшно занима декорација кафане.
Осећала сам се као жаба, а сад опет постајем принцеза.

„Желим да верујем у његове речи“, мислим у себи,
док посматрам једну слику с рибарима и баркама.

„Ништа се неће изменити, али се ја барем нећу осећати тако слаба и неспособна“.

– Опрости ми што сам била нападна – кажем.

Он се смешка. Позива келнера и плаћа рачун.

На повратку, ја сам још сметенија. Може бити од сунца – али није, јер сад је јесен и сунце више не греје. Можда због оног старца – али он је већ увелико ишчезао из мог живота.

Можда због свега што је ново. Нова ципела стеже. Ни са животом није другачије: затиче нас неспремне, и приморава нас да кренемо у непознато, онда кад не желимо, кад нам то није потребно.

Покушавам да се усредсредим на предео, али не успевам више да видим маслињаке, градић на брду, капелу пред којом је седео онај старац. Све ми је то наједном туђе.

Сећам се јучерашњег пијанства и песме коју је певушио:

Las tardecitas de Buenos Aires tiene este o se...

¿Que se yo?

Viste, salí de tu casa, por Arenales...

Откуд Буенос Ајрес, кад смо били у Билбау? Која је то улица Ареналес? Шта је тиме хтео?

– Каква је оно песмица коју си певао јуче? – питам.

– *Балада за једној лудака* – каже. – Зашто ме то тек данас питаш?

– Онако – одговарам.

Али ипак постоји неки разлог. Знам да је намерно певао ту песмицу јер је то нека замка. Успео је некако да ме наведе да упамтим речи – а ја имам толико ствари да научим напамет, за испит. Могао је да отпева и неку познату песму, коју сам већ безброј пута

слушала, али радије је изабрао нешто што никад нисам чула.

То је замка. Тако ћу се касније, кад год негде буду пуштали ту песму, сетити њега, Билбаоа, времена када се јесен мог живота поново преобратила у пролеће. Сетићу се узбуђења, пустиловине, и оног детета које је васкрсло бог зна одакле.

Он је о свему промислио. Он је mudar, вешт, искусан и зна како да освоји жену до које му је стало.

„Потпуно сам полудела“, кажем у себи. Сматрам да сам пијаница зато што сам пила два дана узастопце. Убеђена сам да он зна све трикове. Убеђена сам да он има власт нада мном и да својом благошћу заправо управља мојим животом.

„Дивим се борби коју водиш са својим срцем.“ – рекао је у кафани.

Али грдно се вара. Јер ја сам се већ одавно борила и победила своје срце. Нећу да се заљубим у немогуће. Познајем своје границе и знам колико сам у стању да патим.

– Причај нешто – молим га, док се враћамо према колима.

– Шта?

– Било шта. Разговарај са мном.

Он почиње да ми прича нешто о указању Богородице у Фатими. Не знам одакле је ископао ту тему, али прича о три чобанчета који су разговарали с Њом, успева да ме разоноди.

Мало по мало, срце ми се смирује. Да, ја добро познајем своје границе и умет да владам собом.

Стигли смо ноћу, по магли која је била тако густа да смо једва успевали да разаберемо где се налазимо. Назирала сам једино неки мали трг, фењер, неколико средњовековних зграда које је жута светлост слабо обасјавала, и један бунар.

– Магла! – рече он, сав узбуђен. Нисам га разумела.

– Дошли смо у Сен-Савен – додаде.

Име ми ништа није говорило. Али налазили смо се у Француској, и то је био разлог мом узбуђењу.

– Зашто баш ово место? – упитала сам.

– Због куће коју хоћу да ти продам – одговорио је, уз смех. – Осим тога, обећао сам да ћу се вратити на празник Безгрешног Зачећа.

– Овде?

– Ту близу.

Зауставио је кола. Кад смо изашли, узео ме је за руку и кренули смо да ходамо кроз маглу.

– Ово место је сасвим неочекивано ушло у мој живот – рече.

„И ти исто“, помислих.

– Овде сам једног дана поверовао да сам изгубио свој пут. Али био сам у заблуди, јер сам га, заправо, баш на овом месту поново пронашао.

– Говориш у загонеткама – рекох.

– Управо овде сам схватио колико си ми недостајала у животу.

Осврнула сам се унаоколо. Није ми било јасно због чега.

– Какве то има везе с твојим путем?

– Идемо да нађемо собу, јер једина два хотела у овом градићу раде само преко лета. После ћемо да вечерамо у неком добром ресторану – без напетости, без страха

од полиције, без потребе да јуримо назад у кола. А кад нам вино развеже језик, напричаћемо се до миле воље.

Смејали смо се углас. Већ сам била опуштенија. Док смо путовали, увидела сам какве су ми се све глупости врзмале по глави. Кад смо прелазили планински ланац који дели Француску од Шпаније, молила сам Бога да ми растерети душу од напетости и страха.

Већ ми је дојадило да играм улогу девојчице и да се понашам као и већина мојих пријатељица, које су се плашиле немогуће љубави, а нису заправо ни знале шта значи „немогућа љубав“. Ако овако продужим, изгубићу све оно вредно што ми ових неколико дана проведених поред њега могу пружити.

„Само опрезно“, помислих. „Пази на пукотину у насипу. Ако се она појави, нема те силе на свету која ће моћи да је затвори.“

– Нека нас, од сад па надаље, Девица штити – рекао је. Нисам одговорила.

– Зашто ниси казала „амин“ – упитао је?

– Зато што не налазим да је то нарочито важно. Некада је религија чинила саставни део мог живота, али то време је одавно прошло.

Окренуо се и пошли смо натраг, према колима.

– И даље се молим – наставих. – То сам радила и док смо прелазили Пиринеје. Али то ми се дешава махинално. Не знам ни сама да ли још увек истински верујем.

– А зашто?

– Зато што сам патила, а Бог ме није чуо. Зато што сам, пуно пута у животу, настојала да волим свим срцем, а љубав је на крају бивала згажена, изневерена. Ако је Бог љубав, морао је више да брине о мом осећању.

– Бог јесте љубав. Али ако се ико разуме у те ствари, то је Богородица.

Прснула сам у смех. Кад сам га поново погледала, видела сам да је остао озбиљан – то није била шала.

– Богородица познаје тајну потпуног предавања – наставио је. – И, пошто је толико волела и патила, ослободила нас је бола. На исти начин као што нас је Исус ослободио греха.

– Исус је био син Божји. Богородица је била само жена којој је указана милост да га прими у своју утробу – одговорила сам. Желела сам да изгладим утисак свог неумесног смеха, хтела сам да му ставим до знања да поштујем његову веру. Али о вери и љубави се не расправља, поготову не у једном дивном градићу као што је овај.

Отворио је врата аутомобила и изнео наше торбе. Кад сам хтела да узмем свој пртљак, он се насмејао.

– Пусти мене да ти носим торбу – рече.

„Откад се нико није овако опходио са мном“, помислих.

Закуцали смо на прва врата; жена рече да не изнајмљује собе. На другим вратима није се нико појављивао. На трећим, неки љубазни старчић лепо нас је примио, али кад смо погледали собу, испоставило се да има само један брачни кревет. Одбила сам.

– Можда би било боље да одемо у неко веће место – предложила сам, кад смо изашли.

– Наћи ћемо собу – одговорио је. – Је л' знаш ти шта је *Искушавање Друјої*? То је део једне приче написане још пре сто година, чији аутор...

– Пусти сад аутора и испричај ми причу – молим, док прелазимо преко јединог трга у Сен-Савену.

– Неки тип среће свог старог пријатеља, који покушава да успе у животу, али му то никако не полази за руком. „Мораћу да му дам неки динар“, мисли. Те ноћи, међутим, открива да је његов стари пријатељ постао богаташ, и решио да подмири све дугове које је направио током година.

Одлазе у једну кафану где су обично заједно седели и он плаћа пиће за све. Кад су га упитали за разлог тако наглог успеха, објашњава даје до пре неколико дана живео као Други.

– Ко је Други? – питају.

– Други је оно што су ме научили да будем, али што нисам ја. Други верује да је човекова обавеза да проведе читав живот заокупљен бригом како да уштеди новац да не би умро од глади кад буде остарио. Толико размишља и толике планове кроји, да открива да је жив тек кад су његови земаљски дани при крају. Али тада је већ сувише касно.

– А ко си онда ти?

– Ја сам оно што било ко од нас јесте, уколико слуша своје срце. Особа која се диви тајни живота, која је отворена за сва чудеса, која се радује и одушевљава оним што ради. Једино што ми Други, из страха да се не разочара, није дозвољавао да се размахнем.

– Али постоји патња – кажу присутни.

– Постоје порази. Али њих нико не може да избегне. Зато је боље да изгубите неколико битака у борби за своје снове него да будете поражени, а да притом чак и не знате зашта сте се борили.

– То је све? – питају људи у кафани.

– Јесте. Кад сам то открио, пробудио сам се с чврстом одлуком да будем онакав какав сам заправо одувек желео да будем. Други је остао тамо, у мојој соби, да ме гледа, али нисам га више пуштао да уђе – иако је покушавао више пута да ме застраши, да ме примора да мислим на будућност. Од тренутка кад сам истерао Другог из свог живота, Божанска енергија учинила је своја чуда.

„Убеђена сам да је измислио ту причу. Не кажем да није лепа, али сигурно није истинита“, помислила сам, док смо наставили да тражимо преноћиште. Сен-Савен није имао више од тридесетак кућа, и ускоро ћемо морати да урадимо оно што сам предлагала – да одемо у неко веће место.

Без обзира на све његово одушевљење, без обзира на то што Други већ одавно није имао приступа у његов живот, житељи Сен-Савена нису знали за његову жељу да ту преспава те ноћи, и неће му помоћи да је оствари. Међутим, док ми је причао ону причу, чинило ми се као да видим себе: своје страхове, непоуздање, спремност да превидим све што је чудесно и лепо – јер већ сутра све то може нестати и препустити место патњи.

Богови бацају коцкице и не питају да ли желимо да учествујемо у игри. Не занима их да ли сте можда оставили човека, кућу, посао, каријеру, неки сан. Богови и не хају за чињеницу да ви имате свој живот у којем је свака ствар на свом месту, где се свака жеља може остварити трудом и истрајношћу. Богови не узимају у обзир наше планове и очекивања; на неком месту у васиони, бацају коцкице – и ви, случајно,

бивате избрани. Од тог часа, добитак или губитак само су питање среће.

Богови се играју коцкицама и ослобађају љубав из њене крлетке. Та снага може бити стваралачка или рушилачка – зависно од правца у коме ветар дува у тренутку кад љубав изађе из своје тамнице.

За сада, та снага је на његовој страни. Али ветрови су исто тако ћудљиви као и богови – и ја сам, у дубини свог бића, већ осетила прве налете олује.

Као да је судбина хтела да ми покаже како је прича о Другој била истинита – а васељена увек потајно помаже сањарима – пронашли смо преноћиште у једној кући где су издавали собу с два одвојена лежаја. Прво што сам учинила било је да се окупам, да оперем рубље и обучем мајицу коју сам купила. Осећала сам се као нова – и то ми је уливало више самопоуздања.

„Ко зна, можда се Другој не допада ова мајица“, насмејала сам се у себи. Пошто смо вечерали са домаћинима – кафане су такође биле затворене током јесени и зиме – он их је замолио за једну боцу вина, обећавши да ће сутрадан купити нову, да им врати.

Обукли смо јакне, позајмили две чаше и изашли.

– Хајде да седнемо на ивицу бунара – предложила сам.

Остали смо тамо, пијуцкајући вино да одагнамо хладноћу и напетост.

– Изгледа да се Други поново уселио у тебе – нашалила сам се. – Расположење ти се покварило.

Насмејао се.

– Говорио сам да ћемо пронаћи собу, и пронашли смо је. Васељена нам увек помаже да се изборимо за своје снове, ма колико шашави они изгледали. Јер то су наши снови и једино ми знамо њихову цену.

Магла, коју је фењер бојио у жуто, није нам дозвољавала да разазнамо другу страну трга.

Уздахнула сам дубоко. Разговор се више није могао одлагати.

– Говорили смо о љубави – наставила сам. – Не можемо више да одуговлачимо. Ти знаш како сам провела ових неколико дана. Што се мене тиче, ту тему никад не бисмо ни начели. Али, кад је већ искрсла, не могу да престанем о њој да мислим.

– Опасно је волети.

– То ми је познато – одговорила сам. – И раније сам волела. Љубав је као дрога. У почетку јавља се осећање еуфорије, потпуног предавања. Касније, сутрадан, желиш још. Још се ниси заситио, али осећање ти се допало, и уверен си да га можеш контролисати. Мислиш на вољену особу два минута, а три сата је сасвим заборавиш.

Али, ускоро, навикнеш се на ту особу и почињеш у потпуности да зависиш од ње. Онда на њу мислиш по три сата, а заборавиш је на два минута. Ако није поред тебе, осећаш се исто као и наркомани кад не набаве дрогу. У том тренутку, као што зависници од дроге краду или се понижавају да би прибавили оно што им треба, ти си спреман на све ради љубави.

– Какав ужасан пример! – рече.

Био је то заиста ужасан пример, који се није слагао с вином, бунаром, средњовековним кућама око малог трга. Али био је истинит. Ако је већ толике кораке предузео због љубави, требало је да зна које га опасности вребају.

– Зато морамо да волимо само особу коју можемо имати поред себе – закључила сам.

Дуго је, без речи, зурio у маглу. Изгледало је да више неће тражити да пловимо кроз опасне воде једног разговора о љубави. Била сам груба, али нисам умела другачије.

„Завршили смо причу“, помислила сам. Три дана која смо провели заједно, а уз то још и чињеница да ме је све време видао у истој одећи, били су довољни да се предомисли. Моја женска сујета била је повређена, али ми је срце лакше куцало.

„Да ли сам заиста то желела?“

Јер, већ сам почела да осећам буру коју ветрови љубави најављују. Већ сам назирала пукотину у одбрамбеном бедему.

Дуго смо још пијуцкали, не дотичући озбиљне теме. Причали смо о газдама код којих смо одсели, о свецу који је основао ово насеље. Он ми је испричао неколико легенди о цркви с друге стране трга, коју сам једва успевала да разазнам кроз маглу.

– Нешто си расејана – рече, у једном тренутку.

Јесам, моје мисли су блуделе далеко. Волела бих да се налазим овде с неким ко ми не би узнемиравао срце, с човеком с којим бих могла да поделим тај тренутак без страха да ћу га сутрадан изгубити. Тада би време спорије протичало, тада бисмо могли да ћутимо, јер бисмо имали читав живот пред собом за причу. И ја не бих морала себе да кињим озбиљним темама, тешким одлукама, grubим речима.

Наступило је ћутање – и то је неки знак. Први пут ћутимо, иако сам то приметила тек сада, кад је он устао да потражи још једну боцу вина.

Ћутимо. Ослушкујем његове кораке који се враћају према бунару где седимо заједно већ дуже од сат времена, пијуцкајући вино и гледајући маглу.

Први пут заиста ћутимо. Није то оно усиљено ћутање у колима, на путу од Мадрида до Билбаоа. Није то ћутање мог преплашеног срца у капели недалеко од Сан Мартина де Ункаса.

Ово је ћутање које говори. Ћутање које ми казује да не треба више ништа да објашњавамо једно другом.

Његови кораци се зауставише. Он ме посматра и тај приказ који види пред собом мора да изгледа дивно: једна жена седи на ивици бунара, у магловитој ноћи, под светлошћу фењера.

Средњовековне куће, црква из једанаестог века и тишина.

Друга боца вина била је већ скоро до пола испијена, кад сам решила да проговорим.

– Јутрос сам била већ убеђена да сам постала алкохоличарка. По читав дан пијем. За ова три дана попила сам више него целе прошле године.

Он ме милује руком по глави и ћути. Ја осећам његов додир и не чиним ништа да га уклоним.

– Причај ми мало о свом животу – молим га.

– Нема ту великих тајни. Постоји мој пут, и ја чиним све што је у мојој моћи да бих га достојанствено следео.

– Који је твој пут?

– Пут човека који трага за љубављу.

На тренутак се поиграва готово празном боцом.

– Љубав је један замршен пут – закључи.

– Јер нас оно што срећемо на том путу узноси у небеса или баца у пакао – кажем, не знајући поуздано да ли се то односи на мене.

Он не каже ништа. Можда је још увек урођен у океан тишине, али мени је вино поново развезало језик и ја осећам потребу да говорим.

– Рекао си да у овом граду постоји нешто што је променило твој пут.

– Верујем да га је променило. Нисам још сасвим сигуран и зато сам и хтео да те доведем овамо.

– Је ли то неки тест?

– Није. То је чин предавања. Да би ми она помогла да донесем најбољу одлуку.

– Ко то?

– Богородица.

Богородица. Морала сам то и сама да закључим. Погодило ме је сазнање да га толике године путовања, открића, нових видика, нису ослободиле католичанства из детињства. Бар у том погледу, ја и наши заједнички пријатељи знатно смо узнатредали – нисмо више живели под теретом кривице и грехова.

– Запањује ме чињеница да си, после свега што си искусио, и даље сачувао исту веру.

– Нисам је сачувао. Изгубио сам је и поново повратио.

– Али у Девике? У немогуће и измишљене ствари? Зар ниси водио активан сексуални живот?

– Наравно. Био сам заљубљен у многе жене.

Осећам жаоку љубомре и изненађена сам својом реакцијом. Али изгледа да се унутрашња борба стишала и ја не желим поново да је распирујем.

– По чему је то она „Девика“? Зашто нам не прикажу нашу Госпу као обичну жену, налик на све остале?

Он довршава оно мало вина што је преостало у боци. Пита ме да ли желим да затражи још једну, али ја одбијам.

– Желим једино да ми одговориш. Кад год начнемо извесне теме, ти увек скренеш разговор на нешто друго.

– Она и јесте била обична. Имала је и другу децу. У Светом писму стоји да је Исус имао још два брата. Девичанство везано за Исусово зачеће произилази из сасвим друге околности: Марија отвара једно ново раздобље милосрђа. Тиме започиње други период. Она је васељенска невеста, Земља која се отвара небу и допушта да буде оплођена. У том тренутку, благодарећи њеној храбрости да прихвати властиту судбину, она омогућава Богу да сиђе на Земљу. И преображава се у Велику Мајку.

Не успевам да га пратим. Он то примећује.

– Она је женско лице Бога. Она има своје сопствено божанство.

Осећа се, по гласу, колико је напрегнут. Говори натегнуто, неприродно, као да тиме чини неки грех.

– Богиња? – питам.

Застала сам, чекајући да ми подробније објасни о чему се ради, али он никако да настави. Пре неколико тренутака односила сам се иронично према његовом католичанству. Сада ми његове речи звуче као светогрђе.

– Ко је Девица? Шта је Богиња? – поново питам.

– Тешко је то објаснити – каже, и делује ми све смркнутији. – Имам код себе нешто што сам написао. Ако хоћеш, можеш да прочиташ.

– Нећу сад ништа да читам, хоћу да ми објасниш – наваљујем.

Он тражи флашу вина, али она је празна. Не сећамо се више шта нас је то довело до овог бунара. Нешто

врло важно присутно је међу нама – као да су његове речи произвеле неко чудо.

– Настави – упорно га подстичем.

– Њен симбол је вода, магла која је обавија. Богиња користи воду да би се указала.

Изгледа као да магла око нас оживљава, као да се преображава у нешто свето – иако ја и даље не разумем тачно смисао његових речи.

– Нећу да ти причам ништа о томе. Ако хоћеш нешто више да сазнаш, можеш да прочиташ текст који сам понео са собом. Али треба да знаш да је та жена – Богиња, Девица Марија, јеврејска Шешинах, Велика Мајка, Изиди, Софија, слушкиња и господарица – присутна у свим религијама Земље. Заборављали су је, забрањивали, прећуткивали, али њен култ се преносио из миленијума у миленијум и одржао све до данашњих дана.

Један од Божијих ликова је лик жене.

Погледала сам његово лице. Очи су му се цаклиле, уперене у маглу испред нас. Видела сам да нема потребе да наваљујем и даље да би наставио разговор.

– О њој се говори у првој књизи Светог писма – кад дух Божји лебди над водом и раставља воду под сводом од воде над сводом. То је мистично венчање Земље и Неба.

Она је присутна и у последњој књизи Светог писма, кад „И Дух и невеста говоре: Дођи. И који чује нека говори: Дођи. И ко је жедан нека дође, и ко хоће нека узме воду живота за бадава.“

– Зашто је вода симбол женског лица Бога?

– Не знам. Али она најчешће бира то средство да би се указала. Можда зато што је то извор живота; зачети смо у води, и девет месеци боравимо у њој. Вода је знамење женске Моћи, моћи коју ниједан мушкарац,

ма колико био просветљен или савршен, не може никада да досегне. – Он застаје начас, али убрзо наставља разговор.

– У свакој религији и у свакој традицији она се указује на неки начин – али се увек, неизоставно, указује. Будући да сам католик, ја успевам да је препознам у лику Богородице.

Узима ме за руку и кроз непуних пет минута хода излазимо из Сен-Савена. Пролазимо поред једног стуба на друму – с нечим необичним на врху: једним крстом и кипом Богородице на месту где би требало да се налази Христос. Сећам се његових речи и изненађена сам том подударношћу.

Сада смо потпуно обавијени тамом и маглom. Почињем да замишљам себе у води, у мајчиној утроби – где не постоје ни време ни мисао. Све што он говори изгледа да има смисла, неког језивог смисла. Сећам се оне госпође са предавања. Сећам се девојке која ме је одвела на трг. И она је такође казала да је вода Богињин симбол.

– На двадесет километара одавде налази се једна пећина. – наставља – Једанаестог фебруара 1858. године једна девојчица скупљала је дрва у близини пећине, са још двоје деце. Била је то слабашна, астматична цурица, чије се сиромаштво граничило са бедом. Тог зимског дана плашила се да прегази један поточић; могла је да се покваси, да се разболи, а њеним родитељима било је неопходно и оно мало новца које је она зарађивала као чобаница.

И баш у том часу, појавила се нека жена, сва у белом, са две позлаћене руже на стопалима. Опходила

се према девојчици као према некој кнегињи и најучтивим речима замолила је да се поново врати на то место одређени број пута. Онда је наједном нестала. Остала два детета, која су видела своју другарицу у заносу, одмах су раширила причу.

Од тог тренутка, за девојчицу је наступио један дуг период неописивих мука. Ухватили су је и захтевали да све порекне. Подмићивали су је новцем како би измолила од Привиђења одређене услуге. Првих дана, њена породица била је извргнута јавном руглу, с оптужбом да све то чини само да би привукла пажњу.

Девојчица, која се звала Бернадета, није имала никакву представу о ономе што је видела. Називала је приказу једноставном речју „Оно“, а њени уцвељени родитељи, затражили су помоћ од сеоског пароха. Свештеник је предложио да следећи пут девојчица упита ту жену за име.

Бернардета је поступила онако како је свештеник саветовао, али једини одговор који је добила био је осмех. „Оно“ се указало укупно осамнаест пута, и то, у већини случајева, без иједне речи. Једном приликом, жена је затражила од девојчице да пољуби земљу. Не схватајући шта чини, Бернадета извршава заповест. Други пут захтевала је од девојчице да ископа рупу у пећини. Бернадета је опет послуша и наједном, на том месту, где су се иначе чувале свиње, појави се блатњава вода.

– Попиј ту воду – заповеди госпођа.

Вода је била толико прљава да је Бернардета три пута захватала и просипала, не усуђујући се да је принесе устима. На крају је ипак успела да савлада гађење и окуси воду. Из рупе коју је Бернадета ископала, почиње да извире вода. Неки човек, слеп на једно око, протрља водом лице и поврати вид. Нека жена, опет, сва очајна што јој новорођени син умире, загњури дете

у извор – и то једног дана кад је температура била испод нуле – и дете оздрави.

Мало по мало, вест се проширила и хиљаде људи нагрнуше у пећину. Мала Бернардета је сваки пут настојала да сазна име госпође, али ова јој је, на сва питања одговарала само осмехом. Међутим, једнога дана, приказа се окренула према девојчици и казала:

Ја сам Безгрешно Зачеће.

Сва срећна, девојчица одјури да каже свештенику шта је чула.

„То није могуће, одговори парох. Драго дете, нико не може бити у исто време и дрво и плод. Врати се тамо и пошкропи приказу светом водицом.“

За овог свештеника, једино је Бог могао постојати од почетка, а Бог је, као је што је познато и доказано, мушкарац.

Направио је дугу паузу.

– Бернардета пошкропи „Оно“ светом водицом. Приказа јој се само благонаклоно насмешила. И ништа више.

Шеснаестог јула жена се указала последњи пут. Убрзо затим, Бернардета одлази у манастир, и не слутећи да је потпуно преокренула судбину маленог села поред пећине. Извор је наставио да тече, и чуда су се понављала.

Прича се најпре разгласила по читавој Француској, а затим и у целом свету. Насеље је расло и мењало се. Пристигли су трговци. Отворили се хотели. Бернардета је умрла и сахрањена далеко одавде, не сазнавши никада шта се догодило.

Поједине особе, да би напакостиле Цркви – а Ватикан је у то време већ званично признавао указања, – измишљале су лажна чуда која су, пре или касније,

увек бивала раскринкана. Црква је строго реаговала: установила је правило да се извесне појаве могу прихватити као чуда тек пошто се подвргну строгим проверама медицинских и научних комисија.

Али вода је наставила да тече, не губећи своју лековиту моћ.

Чини ми се као да чујем неко шуштање у близини. Страх ме је, али он се и не помера. Магла сад има свој живот и своју причу. Размишљам о ономе што ми је управо испричао и питам се откуд он све то зна? И не налазим одговор.

Мислим на женско лице Бога. Душа човека поред мене пуна је противуречности. Недавно ми је написао да жели да уђе у семениште, а опет, верује у женско лице Бога.

Он ћути. Ја и даље имам утисак да се налазим у утроби Мајке Земље, изван времена и простора. Прича о Бернадети одмотава се пред мојим очима, у магли која нас обавија.

– Бернадета није знала две кључне ствари – настави он. – Прво, да су, пре но што је хришћанство стигло у ове планине, ту живели Келти у чијим је веровањима култ Богиње заузимао главно место. Они су вековима познавали женско лице Бога и делили Њену љубав и Њену славу.

– А друга ствар?

– Друга је то да су се, непосредно пре Бернадетиних визија, највиши црквени поглавари Ватикана тајно састајали.

Готово нико није знао шта се дешавало на тим тајним скуповима. У сваком случају, сеоски парох из Лурда није могао ништа ни наслутити о томе. Црквени великодостојници већали су да ли да установе култ Безгрешног Зачећа.

И решили су да га признају, папском булом *Ineffabilis Deus*. Али обичним верницима није подробније објашњено шта то за-право подразумева.

– А какве ти везе имаш са свим тим? – упитала сам.

– Ја сам Њен ученик. Она ме је учила – каже, не знајући да ми је тиме открио извор свих својих знања.

– Ти је видиш?

– Да.

Враћамо се на трг и прелазимо оних неколико метара који нас деле од цркве. Видим бунар, светлост фењера и боцу вина са две чаше са стране. „Мора да су ту седели двоје заљубљених“, помишљам. „Без речи, док су њихова срца разговарала. А кад су срца већ све рекла, они су почели да откривају једно другом велике тајне“.

Још једанпут није се повео никакав разговор о љубави. Није ни важно. Осећам да се налазим на прагу нечег веома озбиљног, и морам се потрудити да схватим све што је у мојој моћи. На тренутак присећам се својих студија, Сарагосе, човека свог живота кога намеравам да сретнем – али све ми то сада изгледа далеко, обавијено овом истом маглом која је преплавила Сен-Савен.

– Зашто си ми причао целу ту причу о Бернардети? – питам.

– Не знам тачно – одговара, не гледајући ме у очи. Можда зато што се налазимо у близини Лурда. Можда зато што је прекосутра дан Безгрешног Зачећа. Или и зато што сам хтео да ти покажем да мој свет није тако усамљен ни луд као што може да изгледа.

И друге особе суделују у њему. И деле моју веру и уверења.

– Никад нисам ни рекла да је твој свет луд. Можда је, напротив, овај мој луд. Траћим најдрагоценије време свог живота на учење које ми неће омогућити да напустим место које већ добро познајем.

Осетила сам да му је лакнуло: ја сам га разумела.

Очекивала сам да ће наставити да говори о Богињи, али он се само окрете према мени:

– Идемо да спавамо – рече. – Много смо попили.

Уторак, 7. децембар 1993.

Брзо је заспао. Ја сам дуго остала будна, размишљајући о магли, о тргу испред куће, о вину и нашем разговору. Прочитала сам рукопис који ми је дао и била сам срећна; Бог, уколико заиста постоји, био је и Отац и Мајка.

Касније, кад сам угасила светло, размишљала сам о нашем ћутању поред бунара. Управо у тим тренуцима кад нисмо разговарали, схватила сам колико сам му блиска.

Нико од нас двоје није прозборио ни реч. Излишно је разговарати о љубави, кад љубав има свој властити глас и говори сама за себе. Те ноћи, поред бунара, тишина је омогућила да се наша срца зближе и да се боље упознају. Тада је моје срце чуло говор његовог срца, и осећало се срећним.

Пре но што сам склопила очи, одлучила сам да учиним оно што је он називао „искушавањем Другог“.

„Затекла сам се овде, у овој соби“ – помислих. „Далеко од свега на шта сам навикла; разговарам о стварима које ме никад нису занимале и ноћим у једном граду у који никад раније нисам крочила. Могу да се претварам – бар на тренутак – да сам другачија.“

Почела сам да замишљам како бих волела да живим у том часу. Волела бих да будем весела, радознала, срећна. Да интензивно преживљавам сваки трен, да жудно испијам воду живота.

Да поново верујем у снове. Спремна да се борим за оно што желим.

Да волим човека који је мене волео.

Да, таква бих жена ја желела да будем – жена која се наједном однекуд појавила и преобратила у мене.

Осећала сам како ми душу преплављује светлост једног Бога – или Божиње – у кога више нисам веровала. И осетила сам, да је у том часу, Друга напустила моје тело и села у један угао мале собе.

Посматрала сам ту жену која је до тада живела мојим животом: била је слаба, иако се трудила да изгледа јака. Плашила се свега, али је убеђивала саму себе да то није страх већ мудрост оних који познају стварност. Зазидала је прозоре кроз које је продирала радост сунца – да њен стари намештај не би избледео од светлости. Видела сам Другу како седи у углу собе – сва ломна, уморна, разочарана. Како обуздава и заробљава оно што би морало увек остати слободно: своја осећања. Како покушава да процени будућу љубав на основу патње из прошлости.

Љубав је увек нова. Није важно да ли волимо једном, двапут, десет пута у животу – јер се стално суочавамо са ситуацијом коју не познајемо. Љубав нас може одвести у пакао или у рај, али увек нас некуд одведе. Треба је прихватити, јер она је основна храна нашег постојања. Ако је ускратимо себи, умрећемо од глади гледајући жудно у дрво живота, а нећемо имати смелости да пружимо руку и уберемо плодове. Треба тражити љубав, ма где она била, чак и онда када то подразумева сате, дане, недеље разочарења и туге, јер оног часа када кренемо у потрагу за љубављу, и љубав такође полази нама у сусрет.

И спасава нас.

Кад ме је Друга оставила, моје срце ми се опет обратило. Рекло ми је да је пукотина у насипу подлегла

стихији, да су ветрови почели да дувају у свим правцима, а оно је било срећно што сам га ја поново слушала.

Срце ми је говорило да сам заљубљена. И ја сам заспала блажена, с осмехом на уснама.

Кад сам се пробудила, прозор је био отворен а он је стајао и посматрао планине у даљини. Неколико тренутака нисам прозборила ни реч. Била сам спремна да зажмурим, ако он окрене главу.

Као да је прозрео моју намеру, осврнуо се и погледао ме у очи.

– Добро јутро.

– Добро јутро. Затвори прозор, улази хладноћа.

Друга се поново појавила без најаве. Још увек је покушавала да промени правац ветра, да проналази недостатке, да каже „не, то је немогуће“. Али знала је да је већ сувише касно.

– Треба да се пресвучем – рекла сам.

– Чекам те доле.

Онда сам устала, одагнала Другу из својих мисли, поново отворила прозор и пустила сунце да уде. Сунце које је преплављивало све: планине под снегом, земљу покривену увелим лишћем, реку коју нисам видела, али сам чула како жубори.

Сунце ми је ударило у груди, обасјало моје наго тело, и ја нисам осећала хладноћу јер сам сва горела од топлоте једне искре која се распламсала у пламен, пламена који се разбуктао у огањ, огња који се проширио у пожар који се не може више обуздати. Знала сам то.

И желела.

Знала сам да ћу, почев од тог тренутка, упознати и небо и пакао, радост и бол, сан и безнађе, и да нећу више моћи да задржим ветрове који су дували из скровитих кутова моје душе. Знала сам да ће од тога јутра љубав постати мој једини вођа, иако ме је његово присуство пратило још од детињства, од часа кад сам га први пут угледала. Јер ја га никад нисам заборавила, иако сам сматрала да сам недостојна да се борим за њега. Била је то једна тешка љубав, чије границе нисам желела да прекорачим.

Сећала сам се оног трга у Сорији, тренутка кад сам га замолила да потражи колајну коју сам изгубила. Знала сам, знала сам поуздано шта ће ми рећи, иако нисам хтела то да чујем, јер је он спадао у ону врсту младића који једног лепог дана једноставно одлазе, у потрагу за новцем, пустоловинама, или сновима. Мени је, међутим, била потребна једна могућа љубав; моје срце и тело били су невини и неки зачарани принц морао је да се појави однекуд и да ме пронађе.

У то доба готово ништа о љубави нисам знала. Кад сам га видела на предавању, и прихватила његов позив, веровала сам да једна зрела жена уме да влада срцем младе девојке која се толико борила да би сусрела свог зачараног принца. Тада је он почео да говори о детету које постоји у сваком од нас и ја сам поново зачула глас оне девојке која сам некада била, оне принцезе која се плаши љубави и губитка.

За ова четири дана покушавала сам да се оглушим о глас свога срца, али он је постајао све јачи и јачи, на велику жалост оне Друге. У најскровитијем кутку моје душе, ја сам још увек постојала и веровала у снове. Пре но што је Друга стигла ишта да каже, ја сам већ прихватила понуђено место у колима, позив на путовање, и одлучила да се изложим опасностима.

И управо из тог разлога, благодарећи оном незнатном делићу мене који је преостао, љубав ме је поново срела, пошто ме је тражила на све четири стране света. Љубав је опет пронашла пут до мене, иако је она Друга поставила препреке од предрасуда, извесности и књига у једној тихој улици у Сарагоси.

Отворила сам прозор. И срце. Сунце је преплавило собу, љубав је преплавила моју душу.

Сатима смо ходали, наше срца; газили смо кроз снег, ишли друмом, пили јутарњу кафу у неком градићу чије име никад нисам сазнала. Запамтила сам га само по једној фонтани са скулптуром која је представљала змију и голубицу, срасле у једну јединствену животињу.

Насмејао се кад је видео тај приказ:

– То је неки знак. Мушко и женско спојени у исту фигуру.

– Никад нисам размишљала о ономе што си ти јуче говорио. Па, ипак, звучи логично.

– „И створи бог мушко и женско“, рече, наводећи једну реченицу из Постања. – Јер то је био његов лик и обличје: мушкарац и жена.

Приметила сам неки нови сјај у његовим очима. Био је срећан, и смејао се на сваку глупост. Заподевао је разговор с ретким особама које смо успут сретали: са сељацима у избледелој одећи који су ишли на рад, с планинарима у шареним оделима јарких боја који су кретали у освајање неког врха.

Ја сам ћутала, јер је мој француски био очајан; али зато ми се душа радовала видевши га у таквом расположењу.

Толико је био срећан, да су се сви смешкали док су разговарали с њим. Можда им је његово срце нешто дошапнуло, а ја сам у том тренутку поуздано знала да га волим, иако сам се и даље понашала као стара другарица из детињства.

– Делујеш ми много срећнији – рекла сам му.

– То је зато што сам одувек маштао да се нађем овде са тобом, да ходам овим планинама и берем плодове позлаћене сунцем. „Плодови позлаћени сунцем“. Био је то стих који је неко давно некад написао, а он га је сад поновио, у правом тренутку.

– Постоји још један разлог због чега си толико весео – додала сам, док смо се враћали из оног градића с необичном фонтаном.

– Који?

– Ти знаш да сам задовољна. Само теби могу да захвалим што се данас налазим овде и пролазим кроз истинске планине, далеко од оних планина од свезака и књига. Ти си заслужан за моју срећу. А срећа је нешто што се дељењем умножава.

– Јеси ли обавила вежбу Друге?

– Јесам. Откуд знаш?

– Знам, јер видим да си се и ти изменила. И зато што ту вежбу увек научимо у прави час.

Друга ме је пратила у стопу, целог тог јутра. Покушавала је поново да ми се приближи. Међутим, из часа у час, њен глас се све слабије чуо, и њен лик је почео да бледи. Сетила сам се оних завршних сцена из филмова о вампирима, кад се чудовиште претвара у прах.

Прошли смо поред још једног стуба на чијем је врху стајао крст са Богородицом.

– О чему сад размишљаш? – упитао ме је.

– О вампирима. О бићима таме, која су затворена у себе, а очајнички траже друштво. Али су неспособна да воле. И управо због тога се сматра, по предању, да је један једини ударац бодожом у срце довољан да усмрти вампира. У том тренутку, срце се буди, ослобађа енергију љубави и разара зло.

– Никад нисам о томе размишљао. Али је сасвим логично.

Ја сам успела да заријем тај бодож. Срце, ослобођено проклетства, постало је господар свега. Друга више није имала где да се смести.

Безброј пута пожелела сам да га ухватим за руку, и сваки пут сам се уздржала. Била сам помало збуњена: хтела сам да му кажем да га волим, а нисам знала како да почнем.

Гаскали смо, причали о планинама и рекама. Скоро читав сат лутали смо кроз шуму, док нисмо поново пронашли стазу. Јели смо сендвиче и пили отопљен снег. Кад је сунце почело да се спушта, решили смо да се вратимо у Сен-Савен.

Одјек наших корака одбијао се о камене зидове. Махиално сам пружио руку према кропионици и прекрстила се. Сетила сам се његовог објашњења: вода је симбол Божиње.

„Идемо унутра“ – предложио је.

Корачали смо кроз пуну и мрачну цркву, где су мошти једног свеца, светог Савена, пустињака који је живео почетком првог миленијума, биле сахрањене испод главног олтара. Зидови ове цркве били су у више махова рушени и обнављани.

Постоје таква места – могу их пустошити ратови, прогони, равнодушност. Али она и даље остају света. Онда неко туда прође, осети да нешто недостаје и то обнови.

Запазила сам једно распеће које је на мене чудно деловало. Имала сам јасан утисак да се Христова глава помера и да ме прати.

– Да застанемо овде.

Стајали смо испред Богородичиног олтара.

– Погледај овај кип.

Марија са сином у наручју; мали Исус упире прстом у висину. Рекла сам му своја запажања о томе.

– Погледај пажљивије.

Трудила сам се да осмотрим све појединости дрвене скулптуре: позлаћене боје, постоље, савршено изведене наборе плашта. Али кад сам обратила пажњу на Исусов прст, схватила сам шта је хтео да ми каже.

Иако га је Марија носила у наручју, Исус је заправо држао Њу. Детиња рука, пружена према небу, као да је подизала Богородицу ка небеским висинама. Назад, према боравишту њеног Супруга.

– Уметник који је радио ову скулптуру, пре више од шесто година, знао је шта хоће да изрази – објасни он.

Кораци су одзвањали по дрвеном поду. Једна жена је ушла и упалила свећу испред главног олтара. Ћутали смо неко време, поштујући њену тиху молитву.

„Љубав никад не наилази постепено“, помислила сам видевши да је потпуно обузет посматрањем Богородице. Још јуче, свет је имао смисла и без њега. А сада ми је његово присуство било неопходно да бих могла да разазнам истински сјај ствари.

Чим је жена изашла он настави:

– Уметник је познавао Велику Мајку, Божињу, милосрдно лице Бога. Поставила си ми једно питање на које до данас нисам успео да ти дам прави одговор. Питала си ме: „Где си све то научио?“

Да, питала сам, и он је већ одговорио. Али ћутала сам.

– Па ето, научио сам од овог уметника. Прихватио сам љубав с небеских висина. Пустио сам да ме она води. Мора да се сећаш оног писма у коме сам ти јавио да желим да уђем у манастир. Никад ти нисам о томе причао, али чињеница је да сам тако и поступио.

Одмах сам се присетила и оног разговора пре предавања. Срце ми је јаче закуцало, а ја сам покушавала да усредсредим поглед на Богородицу. Она се смешила.

„То није могуће“ – помислила сам. „Ако је и био у манастиру, одавно је већ и изашао. Преклињем те, реци ми да си напустио семениште.“

– Већ сам интензивно иживео своју младост – наставио је, не обраћајући пажњу на моје мисли. Упознао сам друге народе, друге пределе. Тражио сам Бога на све четири стране света. Волео сам друге жене, радио за многе људе, бавио се разним занимањима.

Још један ударац. „Морам бити на опрезу, да се Друга не би вратила“, помислила сам гледајући нетремице у Богородичин осмех.

– Чудо живота ме је опчињавало и ја сам желео да га боље упознам. Тражио сам одговоре где год сам чуо да постоји неко ко нешто зна о томе. Био сам у Индији, у Египту. Упознао сам учитеље магије и медитације. Боравио сам у друштву алхемичара и свештеника. И открио оно што је требало да откријем: да се Истина увек налази тамо где постоји Вера.

Истина се увек налази тамо где постоји вера. Поново сам погледала цркву – њене трошне зидове, који су

небројено пута бивали рушени и враћани на место. Шта ли је то човека нагонило на толику упорност, шта га је подстицало да улаже толики труд у обнову једног малог храма, на овако забаченом и неприступачном месту, високо у планинским врлетима?

Вера.

Будисти су били у праву, Индуси су били у праву, амерички Индијанци су били у праву, муслимани су били у праву, Јевреји су били у праву. Кад год је човек следио искрено, чиста срца, пут вере, био је кадар да се сједини с Богом и да чини чуда.

– Али само то сазнање није било довољно: требало је изабрати. Ја сам се определио за католичку цркву јер сам одгојен у њеном окриљу и моје детињство било је прожето њеним чудима. Да сам се родио као Јеврејин, прихватио бих њихову веру. Бог је исти, иако има хиљаду имена: али свако од нас треба да изабере једно име којим ће му се обраћати.

Поново кораци у цркви.

Неки човек је пришао и стао да нас посматра. Затим се упутио према главном олтару и уклонио свећњаке. Мора да је био задужен да одржава цркву.

Сетила сам се чувара оне капеле који нам је бранио да уђемо унутра. Међутим, овај човек нам ни реч није рекао.

– Вечерас имам један састанак – казао ми је, чим је човек изашао.

– Молим те, настави оно што си почео да причаш. Немој да скрећеш разговор.

– Ушао сам у једно семениште недалеко одавде. Четири године проучавао сам све што ми је било доступно. За то време упознао сам се с просвећенима, харизматичарима, с различитим струјама унутар цркве које су покушавале да отворе врата која одавно стоје

затворена. Открио сам да Бог није онај крвник који ми је уливао страх у детињству. Сазнао сам да постоји покрет који се залаже за повратак изворној чистоти хришћанства.

– Тако су, после две хиљаде година, напоскон схватили да Христос треба да буде део Цркве – приметила сам, с извесном иронијом.

– Можеш ти да се шалиш до миле воље, али управо је о томе и реч. Почео сам да учим с једним духовником из манастира. Он ме је научио да треба прихватити пламен Откривења, Светог духа.

Срце ми се стезало док сам слушала његове речи. Богородица се и даље смешила, а мали Исус је имао весео израз на лицу. И ја сам, својевремено, веровала у то; али време, моје године, и осећање да сам много више склона логичком и практичном размишљању и понашању, на крају су ме удаљили од религије.

Помислила сам колико бих волела да повратим ону безазленост из детињства, која ме је пратила годинама и држала у уверењу да постоје анђели и чуда. Али ту веру није било могуће повратити једном пуком вољном одлуком.

– Мој духовни отац ми је говорио: „Ако поверујеш да знаш, онда ћеш на крају заиста и знати“. Почео сам да причам сам са собом, у својој ћелији. Молио сам се, из дубине душе, да ми се укаже Свети дух и да ме подучи свему оном што би требало да сазнам. Открио сам да је, постепено, док сам говорио сам са собом, неки мудрији глас почео да проговара из мене.

Прекинула сам га. – И мени се то догађа – приметила сам. Он је очекивао да ћу да наставим. Али ја нисам успевала ништа више да додам.

– Слушам те – рече.

Језик ми се завезао. Он је говорио дивне ствари, а ја нисам умела тако лепо да се изражавам.

– Друга хоће да се врати – продужио је, као да погађа моје мисли. Друга се плаши да не извали неку глупост.

– Да – одговорила сам, упињући се свим силама да савладам страх. Врло често, док разговарам с неким и кад се загрејем за неку тему, дешава ми се да изговарам ствари о којима раније никад нисам размишљала. Тада ми се чини као да сам проводник неке интелигенције која није моја и која се разуме у живот много боље од мене.

Али то се ипак ретко догађа. Обично, у било ком разговору, више волим да слушам. Уверена сам да сазнајем нешто ново, иако на крају увек све заборавим.

– Наше највеће изненађење – то смо заправо ми сами. Вера величине зрна горушице омогућиће нам да померимо оне планине, тамо. То је оно што сам научио. И данас се изненадим кад с поштовањем слушам своје властите речи.

Апостоли су били рибари, неуки, неписмени, али прихватили су пламен који је силазио с неба. Они се нису стидели сопственог незнања: веровали су у Светог духа.

Тај дар припада онима који желе да га приме. Довољно је само да верујемо, да пристанемо и да се не плашимо ако учинимо и понеку грешку.

Богородица се осмехивала преда мном. Имала је све разлоге да плаче, а ипак се смешила.

– Настави причу коју си започео – замолила сам.

– То је то. Треба прихватити дар. И онда ће се он испољити.

– Не иде то баш тако.

– Значи ниси ме разумела?

– Јесам, разумела сам те врло добро. Али ја сам као и сав остали свет: плашим се. Верујем да то што си

рекао важи за тебе, или неког другог из моје околине, али за мене, никада.

– Једног дана то ће се променити. Кад будеш схватила да смо ми као ово дете које нас посматра, ту, испред нас.

– Да, али до тада, сви ћемо мислити да смо доспели близу светлости али не успевамо да запалимо свој властити пламен.

Ништа ми није одговорио.

– Ниси завршио причу о семеништу – рекох, после неког времена.

– Ја сам још увек тамо.

И пре но што сам стигла ишта да узвратим, он устаде и пође према средишњем делу цркве.

Нисам се ни померила. Све ми се вртело у глави. Нисам могла да схватим шта се заправо дешава. У семеништу!

Боље је било да не мислим. Брана се провалила, љубав је преплавила моју душу, и ја више нисам могла да је укротим. Још увек је постојао крајњи излаз, Друга – она која је била груба зато што је била слаба, хладна зато што се плашила — али ја је више нисам желела. Нисам више могла да посматрам живот њеним очима.

Један звук прекиде моја размишљања – један оштар, отегнути звук, као да га производи нека циновска флаута. Срце ми је уздрхтало.

Поново звук. И још један. Осврнула сам се и открила једно дрвено степениште које је водило до неке грубо склепане галерије која је одударала од склада и ледене лепоте камена. На тој галерији, назирале су се неке старе оргуље.

И он је био тамо. Нисам успевала да разазнам његово лице, јер је место било мрачно, али знала сам да је тамо.

Устала сам, али он ме је зауставио.

– Пилар! – рекао је, узбуђеним гласом. – Остани ту где си.

Послушала сам га.

– Нека ме Велика Мајка надахне – настави. – Нека музика буде моја данашња молитва.

Почео је да свира *Ave Maria*. Мора да је било близу шест сати, време за *Angelus*, час када се мешају светлост и тмина. Звук оргуља разлегао се пустом црквом, стапао се са камењем и скулптурама, знамењима прошлости и вере. Склопила сам очи и пустила да музика обузме и мене, да спере страхове и кривице с моје душе, да ме подсети да сам боља него што мислим, јача него што претпостављам.

Осетила сам недољиву жељу да се молим и то ми се десило први пут откако сам напустила пут вере. Иако сам седела на клупи, моја душа је клечала пред оном Богородицом, том женом која је рекла

„*га*“

кад је могла да каже „не“; и онда би анђео потражио неку другу, а њено одбијање не би било никакав грех пред Господом, јер Бог прозире до дна слабости своје деце. Али она је рекла

нека буде воља Твоја

чак и кад је осетила да прима, заједно с анђеловим речима, сву бол и патњу своје судбине; а очи њеног срца већ су могле да виде вољеног сина како напушта кућу, људе који су га следили, а затим га се одрекли, али

нека буде воља Твоја

чак и онда кад је, у најсветијем тренутку у животу сваке жене, морала да се сакрије у шталу, међу животиње, да би се породила, јер је тако било суђено, по Писму,

нека буде воља Твоја

чак и кад је, обузета црним слутњама, тражила свог малишана по улицама, и нашла га у Храму, а он је захтевао да му не смета, јер је требало да испуни друге дужности и друге задатке

нека буде воља Твоја

премда је знала да ће наставити да га тражи до судњег часа, срца рањена болом, да ће стрепети сваког тренутка за његов живот, знајући да га прогањају и да му прете

нека буде воља Твоја

чак и онда када га је затекла у гомили света, а није успела да се пробије до њега

нека буде воља Твоја

чак и онда када је замолила некога да му дојави да је она ту и када јој је син поручио „моја мајка и моја браћа то су ови који су са мном“

нека буде воља Твоја

чак и онда, на крају, кад су се сви разбежали, а само она, друга жена, и један од његових следбеника остали поред крста, подносећи смех непријатеља и кукавичлук пријатеља,

нека буде воља Твоја.

Нека буде воља твоја, Господе. Јер ти познајеш слабости Твоје деце и свакоме додељујеш само онај терет који може да поднесе. Ти, Боже, разуми моју љубав, јер је она једино што ми заиста припада, једина ствар коју ћу моћи да понесем у други живот. Учини да та љубав остане храбра и чиста, способна да опстане, упркос понорима и замкама света.

Оргуље утихнуше и сунце се заклони иза планина, као да их је водила иста рука. Његова молитва била је услишена. Музика је била његова молитва. Отворила

сам очи, у цркви је владао мркли мрак. Само је једна усамљена свећа обасјавала Богородичин лик.

Поново сам зачула шум његових корака који су се приближавали месту на коме сам седела. Светлост оне једине свеће озарила је моје сузе и мој осмех, осмех који свакако није био онако леп као Богородичин, али је барем доказивао да сам жива.

Он је гледао мене, ја сам гледала њега. Моја рука је потражила његову. Осећала сам да је сада његово срце куцало јаче; готово да сам могла да га чујем, јер је међу нама поново завладало ћутање.

Међутим, душа ми је била спокојна, а срце мирно.

Ухватила сам га за руку а он ме је загрлио. Не умем да оценим колико дуго смо стајали тако, пред Богородицом, јер се време било зауставило.

Она нас је посматрала. Малолетна сељанка која је казала „да“ својој судбини. Жена која је пристала да носи у својој утроби Божјег сина, а у срцу љубав Божиње. Она је била кадра да разуме. Нисам желела ништа да питам. Тренуци проведени у цркви, те вечери, били су довољни да оправдају целу протеклу годину у којој се ништа нарочито није десило.

Зато нисам хтела ништа да питам. Изашли смо из цркве држећи се за руке и вратили се у собу. Све ми се вртело у глави: семениште, Велика Мајка, састанак који му је предстојао те ноћи.

Тада ми је постало јасно да и он и ја желимо да вежемо наше душе истом судбином; али постојало је семениште у Француској, постојала је Сарагоса. Срце ми се стегло. Посматрала сам средњовековне куће, бунар од претходне ноћи. Сетила сам се ћутања и снуженог лица оне Друге жене која сам некада била.

„Господе, покушавам да повратим своју веру. Не остављај ме сада, напред ове тешке приче“, молила сам, потискујући страх.

Он је мало одспавао, а ја сам поново остала будна и зурила у мрачни прозорски отвор. Онда смо устали, вечерали са породицом која никад није разговарала за трпезом и он је затражио кључ од куће.

– Вечерас ћемо се касно вратити – рекао је газдарици.

– Млади треба да се забављају – одговорила је. – Да искористе празнике на најбољи начин.

– Морам нешто да те питам – рекох, чим смо ушли у кола. – Покушавам то да избегнем, али не успевам.

– Семениште – рече он.

– Да. Не могу то да схватим.

„Иако више није ни било важно да се ишта схвати“, помислих.

– Одувек сам те волео – почео је. – Имао сам друге жене, али увек сам тебе волео. Носио сам са собом колајну, с намером да ти је предам једног дана, кад смогнем храбрости да ти кажем „волим те“. Сви путеви света враћали су ме теби. Писао сам писма и са стрепњом отварао сваки твој одговор – јер си у неком од њих могла да ми саопштиш да си некога срела.

Тада ми се јавио порив да се посветим духовном животу. Или, боље речено, прихватио сам тај порив, јер је он, исто као и ти, већ постојао у мени још од детињства. Открио сам да је Бог изузетно важан у мом животу и да бих био несрећан ако не бих следио свој позив. Сваки сиромашак кога бих срео имао је Христово лице и оно ми је непрестано лебдело пред очима.

Ућутао је и ја сам одлучила да више не наваљујем.

Двадесет минута касније, зауставио је кола и ми изађосмо.

– Стигли смо у Лурд – рече. Мораш да видиш како овде изгледа лети.

Оно што сам сада видела биле су пуне улице, затворени дућани, хотели с гвозденим решеткама на вратима.

– Шест милиона људи сјати се овде преко лета – настави, одушевљено.

– Мени ово личи на аветињски град.

Прешли смо преко неког моста. Испред нас, на огромној гвозденој капији, окруженој анђелима, једно крило било је отворено. Прошли смо туда.

– Настави оно о чему си почео да говориш – замолила сам, иако сам мало пре одлучила да више не наваљујем. – Причај ми о Христовом лицу које препознајеш код људи.

Било ми је јасно да не жели да настави тај разговор. Можда није било ни време ни место. Али кад је већ започео, мора и да га заврши.

Кренули смо једном широком алејом оивиченом пољима под снегом. На њеном крају, приметила сам обриси неке катедрале.

– Настави – поновила сам.

– Наставак већ знаш. Ступио сам у семениште. Прве године молио сам Бога да ми помогне да се моја љубав према теби преобрази у љубав према свим људима. Друге године, осетио сам да ме Бог слуша. Треће године, иако је моја жудња још увек била силна, већ сам био убеђен да се та љубав преображава у милосрђе, молитву и спремност да помажем страдалницима.

– Зашто си онда тражио да ме поново видиш? Зашто си опет упалио у мени ову ватру? Зашто си ми причао о

искушавању Другог и натерао ме да увидим колико сам била шкрта према животу?

Речи су ми биле збркане, глас несигуран. Видела сам како се из часа у час све више приближава семеништу и удаљава од мене.

– Зашто си се вратио? Зашто ми ту причу причаш тек данас кад видиш да почињем да те волим?

Мало је оклевао с одговором.

– Звучаће ти глупо – рече.

– Неће ми звучати глупо. Више се не плашим да не испаднем смешна. Ти си ме томе научио.

– Пре два месеца мој духовни отац замолио ме је да пођем с њим да обиђемо кућу једне жене која је умрла и оставила сву своју имовину нашем манастиру. Становала је у Сен-Савену, а мој духовник морао је да сачини попис њених ствари.

Катедрала, у дну улице, приближавала нам се, са сваким кораком. Предосећала сам, интуитивно, да ће сваки разговор бити прекинут чим будемо стигли тамо.

– Настави – рекох. – Заслужила сам неко објашњење.

– Сећам се тренутка кад сам крочио у ту кућу. Прозори су гледали на Пиринеје, а сунчева светлост, бљештава од снега, засењивала је читав видик. Почео сам да пописујем ствари, али сам убрзо одустао. Установио сам да се укус те жене потпуно поклапао с мојим. Она је имала плоче које бих и ја купио, с музиком коју бих и ја волео да слушам гледајући онај предео унаоколо. На полицама је било много књига – неке сам већ био прочитао, друге бих свакако радо прочитао. Разгледао сам намештај, слике, мале предмете раштркане по кући; изгледало је као да сам све то сам изабрао.

Од тога дана, непрестано мислим на ту кућу. Кад год бих ушао у капелу да се молим, сетио бих се да моје

одрицање од света није било потпуно. Замишљао сам да сам са тобом, да станујемо у истој таквој кући, да слушамо оне плоче, гледајући снег на планинама и ватру у огњишту. Замишљао сам нашу децу како трче по кући и играју се на пољима око Сен-Савена.

Иако нисам никад ни крочила у ту кућу, тачно сам знала како је изгледала. И пожелела сам да он више не изусту ни реч како бих могла на миру да сањарим.

Али он је наставио:

– Пре две недеље нисам више могао да поднесем тугу која ми је раздирала душу. Потражио сам свог духовника, испричао му све што се догодило. Испричао сам му све о мојој љубави према теби и о ономе што сам осећао док сам правио попис.

Почела је да пада ситна киша. Сагла сам главу и закопчала јакну. Плашила сам се да саслушам остатак приче.

– Тада ми је мој духовник рекао: „Има много начина да се служи Господу. Уколико сматраш да је то твоја судбина, крени јој у сусрет. Само онај ко је срећан може да шири срећу око себе.

– Не знам да ли је то моја судбина – одговорио сам му. – Пронашао сам душевни мир кад сам одлучио да ступим у овај манастир.

– Онда иди тамо и одагнај сваку сумњу – рече. – Остани у свету или се врати у семениште. Али мораш целим бићем остати – на месту које будеш одабрао. Разједињено царство не може да одоли нападима непријатеља. Располућено људско биће није у стању да се достојанствено суочи са животом.

Завукао је руку у џеп и пружио ми нешто. Био је то кључ.

– Позајмио ми је кључ од куће. Рекао је да може мало да причека пре но што распрода ствари. Знаш да је

хтео да ми пружи прилику да претходно поново обиђем кућу са тобом.

Он ми је и удесио оно предавање у Мадриду – да бисмо се нас двоје поново срели.

Погледала сам кључ у његовој руци и само сам успела да се насмешим. Међутим, чинило ми се да у мојим грудима звоне звона и да се небо отворило. Он ће служити Богу на други начин – поред мене. Јер ја ћу се за то борити.

– Узми овај кључ – рекао је.

Пружила сам руку и гурнула кључ у џеп.

Базилика се сада већ уздизала пред нама. Пре но што сам стигла ишта да изустим, неко га је спазио и пришао да га поздрави. Ситна киша упорно је лила, а ја нисам знала колико ћемо се задржати тамо; све време сам мислила о томе како немам шта да пресвучем, а нисам могла остати у мокрој одећи.

Покушала сам да се усредсредим на тај проблем. Нисам желела да размишљам о кући, о стварима које су лебделе између неба и земље, ишчекујући руку судбине.

Он ме је позвао и представио неколицини особа. Питали су нас где смо били, а кад је он поменуо Сен-Савен, неко је рекао да је у том месту сахрањен један светац – пустињак. Рекли су нам да је управо он открио бунар на тргу, и да је град основан с првобитном идејом да у њему наду уточиште верници који су напустили живот у градовима и кренули у планине у потрази за Богом.

– Они су још увек тамо – рече неко други.

Нисам знала да ли је та прича била истинита, нити ми је било јасно ко су били „они“.

Пристигле су и друге особе, и група се запутила према улазу у пећину. Један старији човек покушао је нешто да ми каже на француском. Кад је видео да га нисам најбоље разумела прешао је на неки искварени шпански:

– Ви сте са једном изузетном особом – рече. – С човеком који чини чуда.

Ништа нисам одговорила, али сам се сетила оне ноћи у Билбау, када га је један очајник тражио. Није ми рекао куда је тада отишао, а то ме није ни занимало. Моје су мисли биле заокупљене кућом коју сам могла тачно да замислим, до танчина. И књиге, и плоче, и предео, и намештај.

Негде на свету, једна права правцата кућа чекала је на нас, једног дана. Кућа у којој бих ја спокојно ишчекивала његов долазак. Кућа где бих могла да чекам неку девојчицу или дечака да се врате из школе, да својом радошћу испуне сав простор, не остављајући ниједну ствар на своме месту.

Група је ходала у тишини, по киши, све док напослетку нисмо стигли до места где се указивала Госпа. Изгледало је управо онако како сам га замишљала: пећина, кип Богородице и један извор заштићен стаклом, где се одигравало чудо посредством воде. Неки ходочасници су се молили, други су седели у пећини, ћутке, склопљених очију. Испред пећине протицала је река и њен жубор ме је смиривао. Кад сам спазила Богородицу изговорила сам кратку молитву; молила сам је да ми помогне, како моје срце не би више морало да пати.

„Ако бол већ мора да наступи, нек наступи што пре“, рекла сам. „Јер живот је преда мном и треба да га искористим на најбољи могући начин. Ако он мора да

се определи, нека то учини одмах. Онда ћу да га чекам, или да га заборавим.“

Чекање је болно. Заборав је болан. Али човек највише пати ако није кадар да донесе одлуку.

У дубини свог срца, осетила сам да је она услишила моју молбу.

Среда, 8. децембар 1993.

Кад је сат на базилици откуцао поноћ, група је већ прилично нарасла. Нас близу стотинак, међу којима је било и неколико свештеника и калуђерица, стајали смо на киши, као укопани, посматрајући Богородичин кип.

– Здраво Госпо од Безгрешног Зачећа – изговори неко поред мене, Чим су замрли откуцаји сата.

– Здраво! – одговорише сви углас, уз буран пљесак.

Одмах нам је пришао један чувар и замолио нас да не дижемо галаму. Сметали смо другим ходочасницима.

– Долазимо издалека – рече један господин из наше групе.

– И они такође – одговори стражар показујући на људе који су се молили на киши. – И моле се у тишини.

Пожелела сам да стражар прекине тај сусрет. Хтела сам да останем насамо са њим, далеко одатле, да га држим за руке и кажем му шта осећам. Требало је да разговарамо о кући, да кујемо планове, да причамо о љубави. Требало је да га умирим, да отвореније покажем своју љубав, да му кажем да може да оствари свој сан, зато што ћу ја бити поред њега да му помажем.

Чувар се убрзо удаљио и један од свештеника поче да моли круницу, тихим гласом. Кад смо стигли до „вјерују“ којим се завршава низ молитви, сви су заћутали и склопили очи.

– Ко су ови људи? – упитала сам.

– Харизматици – одговорио је.

Ту реч сам већ чула, али нисам тачно знала шта значи. Он је то приметио.

– То су особе које прихватају пламен Светога духа – рече. Пламен који је Христос оставио, на коме ретко ко пали своју свећу. То су особе које су се приближиле изворној истини хришћанства, кад су сви били кадри да праве чуда.

„То су особе које води Жена одевена у Сунце“ – рече, упирући поглед у Девицу.

Група поче тихо да певуши, као да се покорава некој невидљивој заповести.

– Ти цвокоћеш од зиме. Не треба да учествујеш – рече.

– Ти остајеш?

– Остајем. То је мој живот.

– Онда и ја желим да учествујем – одговорих, иако бих радије била негде далеко одатле. – Ако је то твој свет, желим да научим како да постанем део њега.

Група је наставила да пева. Склопила сам очи и покушала да пратим музику, иако нисам умела да говорим француски. Понављала сам речи по слуху, не разумевајући њихово значење. Али, захваљујући томе, време ми је брже пролазило.

То ће се ускоро завршити. А онда бисмо могли да се вратимо у Сен-Савен, само нас двоје.

Наставила сам махинално да певам. Мало помало, увиђала сам да ме музика обузима, као да има свој властити живот и моћ да ме хипнотише. Хладноћа је попуштала и ја више нисам обраћала пажњу на кишу и на чињеницу да немам шта да пресвучем. Музика ми је пријала, разгаљивала мој дух, преносила ме у једно доба када ми је Бог био ближи и када ми је помагао.

Када сам се већ потпуно препустила, музика је престала.

Отворила сам очи. Овог пута није био у питању чувар већ неки фратар. Обраћао се једном свештенику из наше групе. Кратко су разговарали упола гласа, а онда се фратар удаљио.

Свештеник се окрете нама:

– Мораћемо да наставимо с молитвама на другој обали реке.

Без речи, кренули смо према назначеном месту. Прешли смо преко моста који се налазио готово испред самог улаза у пећину, и нашли се на другој обали. Место је било још лепше: дрвеће, пропланак и река, која се сада испречила између пећине и нас. Одатле смо јасно могли да сагледамо осветљен кип и да слободно пустимо глас, без бојазни да ћемо тиме ометати туђу молитву. Људи запеваше гласније, окренуше лице према небу, с осмехом на уснама, док су им се капи кише сливале низ образе. Неко је подигао руке и већ идућег тренутка сви су пружили руке и њихали се у ритму музике.

Трудила сам се из све снаге да се препустим том заносу, али истовремено, хтела сам да их посматрам шта раде. Један свештеник, поред мене, певао је на шпанском и ја сам покушавала да поновим његове речи. Призивали су Светог духа и Богородицу да нас благосиљају и да пренесу своје моћи на сваког од нас.

– Нека се дар језика спусти на нас – рече неки други свештеник, понављајући ту молбу на шпанском, италијанском и француском.

Нисам могла да схватим оно што се затим догодило. Свако од присутних почео је да говори неким посебним наречјем које није припадало ниједном познатом језику. Више је личило на бунцање него на говор. Чинило се као да те речи извиру право из душе, без

икаквог логичког смисла. Одједном сам се присетила нашег разговора у цркви, када ми је он говорио о открочењу и објашњавао ми да се сва мудрост састоји заправо у томе да се слуша глас властите душе.

„Можда је то језик анђела“, помислила сам, настојећи да опонашам све што су други радили, али сам при том самој себи изгледала смешна.

Сви су гледали у Богородицу на другој обали, као да су били у заносу. Потражила сам га погледом и видела да не обраћа пажњу на мене. И њему су руке биле подигнуте према небу. И он је, као и остали, изговарао речи које су се низале вртоглавом брзином. Имала сам утисак да разговара с Богородицом. Осмехивао се, климао главом, и на махове деловао изненађено.

„Значи то је тај његов свет“, помислила сам.

Почео је да ме хвата страх. Човек кога сам желела поред себе тврдио је да Бог није само мушкарац, већ и жена, говорио је неразумљиве језике, падао у занос, изгледао близак анђелима. Кућа у планини чинила ми се све мање стварна, као да је припадала једном свету који је он већ напустио.

Сви ови дани, почев од предавања у Мадриду, личили су ми на неки сан, на путовање изван времена и простора мог живота. Али ипак, тај сан је имао укус стварног света, драж неког романа, нових пустоловина. Ма колико да сам се опирала, знала сам да љубав лако запали срце једне жене и само је било питање времена када ћу дозволити ветру да се раздува и води да обруши одбрамбени насип. У почетку, нисам то желела, јер сам и раније волела и сматрала да умем добро да се сналазим у таквим приликама.

Али овде ми је нешто измицало. Није то била она католичка вера којој су ме учили у школи. Нисам овако замишљала човека свог живота.

„Човек мог живота; чудновато“, рекох у себи, изненађена тим речима које су ми пале на ум.

Пред овом реком и овом пећином, осетила сам страх и љубомору. Страх јер је све то за мене било ново, а ја се увек плашим сваке новине. Љубомору, јер сам, постепено, увиђала да је његова љубав била снажнија него што сам мислила, да захвата пространства у која ја никада нисам крочила.

„Опрости ми, Света Богородице“, казала сам. „Опрости ми ако сам била ситничава, слаба, ако сам пожелела љубав овог човека искључиво за себе.“ А шта ако је њему заиста суђено да се повуче из света, затвори у манастир и разговара с анђелима?

Колико ће још дуго издржати пре него што напусти кућу, плоче и књиге, и не врати се на свој прави пут? Па чак и да се никад више не врати у манастир, колику ћу цену ја морати да платим зато што сам га удаљила од његовог истинског сна?

Изгледа да су сви били усредсређени на оно што раде, сви, осим мене. Ја сам га гледала нетремице, а он је говорио језиком анђела.

Страх и љубомору заменило је осећање напуштености. Анђели су имали с ким да разговарају, а ја сам остала сама.

Не знам шта ме је то нагнало да покушам да проговорим тим необичним језиком. Можда неодољива потреба да му се придружим, да изразим своја осећања. Или потреба да отворим душу, јер ми је срце било пуно питања и вапило за одговорима.

Нисам тачно знала шта да радим; утисак да је све то смешно био је исувише јак. Али поред мене су били мушкарци и жене свих узраста, свештена лица и лаици, искушенице и монахиње, студенти и старци. То ме је охрабрило и ја сам замолила Светог духа да ми помогне да савладам страх.

„Покушај“, наговарала сам саму себе. „Довољно је само да отвориш уста и смогнеш храбрости да изговориш речи које не разумеш. Покушај.“

Решила сам да покушам. Али претходно, помолила сам се Богу да ова ноћ, која је уследила после једног дугог дана чијег почетка више нисам могла ни да се сетим, постане за мене ноћ откривења и означи нови почетак у мом животу.

Изгледа да ме је Бог услишио. Речи су почеле слободније да ми навиру и ускоро су изгубиле значење људског говора. Стид је ишчило, поверење је расло, и језик ми се развезао. Иако нисам разумевала ништа од оног што сам говорила, моја душа је све схватала.

Захваљујући простој чињеници да сам скупила довољно храбрости да изговарам речи лишене значења, почело је да ме обузима осећање еуфорије. Била сам слободна, нисам више морала да се упињем да бих објаснила своје поступке. Та слобода ме је уносила до небеса – где ме је једна љубав вишег реда, која све прашта и никад не бива изневерена, примила натраг, у своје окриље.

„Изгледа да ми се враћа вера у Бога“, помислила сам, изненађена свим чудима која је љубав у стању да изведе. Осећала сам Богородицу поред себе, како ме грли, покрива и греје својим плаштом. Необичне речи су све брже и брже излазиле из мојих уста.

Неосетно, почела сам да плачем. Радост ме је преплавила, завладала мојим срцем. Била је јача од страхова, од мојих ништавних извесности, од мојих покушаја да управљам сваким тренутком свог живота.

Знала сам да је тај плач такође неки дар, јер сам чула од монахиња у колеџу да су сведи плакали у екстази. Отворила сам очи, осмотрила мрачно небо и осетила како се моје сузе мешају са кишом. Земља је

била жива, вода која је падала одозго понављала је чудо највиших небеса. И сви смо ми били део тог чуда.

– Значи Бог може бити жена – рекла сам, тихо, док су други и даље певали. – Ако је то тачно, онда нас је Његов женски лик научио да волимо.

– Хајде да се молимо у круговима од осморо – рече свештеник, на шпанском, италијанском и француском.

Поново сам се збунила, не знајући тачно шта се догађа. Неко ми је пришао и ставио ми руку на раме. С друге стране ме је неко такође ухватио за раме.

На тај начин образовали смо круг од осам загрљених особа. Онда смо се сви нагнули напред тако да су нам се главе додиривале.

Киша је сад падала мало јаче, али нико се на то није обазирао. Положај у коме смо стајали омогућавао нам је да очувамо сву своју снагу и топлоту.

– Нека Богородица од Безгрешног Зачећа помогне моме сину и учини да он пронађе свој пут – рече наглас човек који је стајао с моје десне стране. – Молим вас да заједно прочитамо „Здраво Марија“ за мог сина.

– Амин – одговорише сви углас. И свих осам особа изговори „Здраво Марија“.

– Нека ме Безгрешно Зачеће просветли и пробуди у мени исцелитељски дар – рече једна жена из нашег круга. – Очитајмо „Здраво Марија“.

Сви су поновили „амин“ и читали молитву. Свако од нас изговорио је по једну жељу, а сви остали су учествовали у молитви. Нисам могла себе да препознам: молила сам се као дете, и као дете чврсто веровала да ће нам се Богородица смиловати и услишити наше молитве.

У једном тренутку, цела моја група је ућутала. Схватила сам да је дошао ред на мене да нешто замолим. У свакој другој прилици, умирала бих од

стида, и не бих успела да изустим ни реч. Али ту се налазило неко Присуство, и то присуство ми је уливало поверење.

– Нека ме Богородица од Безгрешног Зачећа научи да волим као она – рекла сам. Нека та љубав увелича мене и човека коме је упућена. Измолимо „Здраво Марија“.

Молили смо се заједно и поново ми се јавило осећање слободе. Годинама, ја сам се борила против свог срца јер сам се плашила туге, патње, напуштености. Одувек сам знала да је истинска љубав изнад свега тога и да је боље умрети него се одрећи љубави.

Али сматрала сам да само други имају храбрости. А сада, овог трена, открила сам ту храброст и у себи. Чак и онда кад подразумева раздвојеност, самоћу, тугу, љубав је вредна сваког гроша којим је плаћена.

„Не могу сад о томе да размишљам. Морам да се усредсредим на обред.“ Свештеник који је управљао нашом групом, замолио нас је да раскинемо круг и да се молимо за болесне. С времена на време, сви би поново почели да говоре оним чудним језицима и да машу рукама подигнутим ка небу.

– Неко од овде присутних има болесну снаху. Хоћу да му дам до знања да се она већ овог тренутка опоравља – рекла је једна жена.

Опет се зачуше молитве, песме, радосни усклици. С времена на време, јавио би се опет глас оне жене.

– Неко из ове групе, ко је недавно изгубио мајку, треба да зна да је она сада блажена у рају.

Он ми је касније објаснио да је у питању дар прорицања. Извесне особе у стању су да предосете и предвиде оно што се дешава на неком удаљеном месту или оно што ће се догодити у блиској будућности.

Али, и да нисам то сазнала, веровала бих женином гласу који је говорио о чудима. Очекивала сам да ће у једном тренутку та жена поменути љубав двоје људи из наше групе. Надала сам се да ћу зачути њен глас како говори да су ту љубав благословили сви анђели, свети, Бог и Божиња.

Не умем да одредим колико дуго је трајао тај обред. Људи су говорили необичне језике, певали, играли с рукама пруженим према небу, молили се за своје ближње, призивали чуда, сведочили о делима милосрђа.

Напослетку, свештеник који је управљао целом церемонијом, рече:

– Сада ћемо певати и молити се за све оне који први пут суделују у овој харизматској обнови.

Значи, ја нисам била једина. То сазнање ме је умирило. Сви су отпевали једну молитву. Овога пута, ја сам само слушала, молећи да се Божја милост спусти на мене. То ми је било преко потребно.

– Сада ћемо примити благослов – рече свештеник.

Сви се окренуше према осветљеној пећини, на другој обали реке. Велечасни прочита неколико молитви и благослови све присутне. Тада су се сви изљубили, пожелели једни другима „срећан празник Безгрешног Зачећа“ и разишли се.

Пришао ми је. Израз лица био му је ведрији него обично.

– Сва си мокра – рекао је.

– И ти исто – одговорила сам, кроз смех.

Сели смо у кола и вратили се у Сен-Савен. Толико сам жудела за тим тренутком, а сад нисам више знала о чему да причам. Нисам успела ништа да кажем о кући у планинама, о обреду, о књигама и плочама, необичним језицима и молитвама у кругу.

Он је живео у два различита света. На неком месту у времену та два света се спајају у један – а мој задатак је био да установим где и како.

Али речи, у том тренутку, ничему нису служиле. Јер љубав се само љубављу открива.

– Остао ми је само још један пуловер – рече ми кад смо ушли у собу. Можеш да га задржиш, а ја ћу сутра да купим други.

– Ставићемо одећу на радијатор. Осушиће се до ујутру – одговорила сам. – Уосталом, имам и ону блузу коју сам јуче опрала.

Неколико тренутака нисмо прозборили ни речи.

Одећа. Голотиња. Хладноћа.

Напослетку, он извади из мале торбе нову мајицу.

– Узми, можеш у овоме да спаваш.

– Наравно.

Угасила сам светло. У мраку, скинула сам своју мокру одећу и распрострла је преко радијатора. Подесила сам грејање на најјаче.

Светлост фењера која је допирала с трга, иако слаба, била је довољна да би он могао да разазна моју фигуру и да види да сам гола. Обукла сам његову мајицу и завукла се у кревет испод покривача.

– Волим те – чула сам његов глас.

– Ја учим да те волим – одговорила сам. Припалио је цигарету.

– Мислиш ли да ће наступити прави тренутак? – упитао је. Знала сам о чему говори. Устала сам и села на ивицу његовог кревета.

Жар цигарете, на махове, обасјавао му је лице. Ухватио ме је за руку и остали смо тако неко време. Онда сам га помиловала по коси.

– Ниси ни морао да питаш. Љубав не поставља сувише питања, јер ако почнемо да мислимо, почињемо и да се плашимо. То је неки необјашњиви страх, и не вреди ни да га преводимо у речи. Можда је то страх од презира, од неприхватања, страх да се не прекине чаролија. Изгледа смешно, али је тако. Зато се такве ствари не питају, него раде. Као што си и сам често говорио, треба окушати срећу.

– Знам. Никад до сада нисам ни постављао то питање.

– Ти већ имаш моје срце – одговорила сам, претварајући се да нисам чула шта ми је рекао. – Сутра можеш да одеш, и ми ћемо обоје заувек сачувати успомену на чудо које се догодило ових дана; на романтичну љубав, отворену могућност, сан.

Али мени се чини да је Бог, у својој бескрајној мудрости, сакрио Пакао у срцу Раја. Да бисмо стално били на опрезу. Да нам не би допустио да заборавимо на стуб Строгости док уживамо у радости Милосрђа.

Његове руке су ме све јаче стезале за косу.

– Брзо учиш – прошапута.

И ја сам била изненађена оним што сам казала. Али, ако човек пристане на могућност да нешто зна, онда ће заиста то и знати.

– Немој да мислиш да сам неприступачна. Била сам већ с доста мушкараца. Водила сам љубав чак и са некима које нисам честито ни познавала.

– И ја такође – одговорио је.

Трудио се да се понаша природно, али по начину на који ме је додиривао, схватила сам да су му моје речи тешко пале.

– Међутим, од јутрос, моја невиност се повратила, на неки волшебан начин. Немој ни да се трудиш да то разумеш, јер само жена може да схвати о чему се ради. Ја сада поново откривам љубав. А то захтева време.

Пустио ми је косу и дотакао ми лице. Ја сам га само овлаш пољубила у уста и вратила се у свој кревет.

Није ми било сасвим јасно зашто сам тако поступила. Нисам знала да ли сам тиме хтела још више да га вежем за себе или да му оставим потпуну слободу.

Али претходни дан је заиста дуго трајао. Била сам исувише уморна да бих могла да мислим.

Провела сам савршено мирну ноћ. У једном тренутку, имала сам утисак да сам будна – иако сам и даље спавала. Као да ме је неко узео у наручје, нека женска прилика коју сам, чинило ми се, одувек познавала. Осећала сам да сам заштићена и вољена.

Пробудила сам се у седам ујутру, гушећи се од врућине. Сетила сам се да сам укључила радијатор на најјаче, да бих осушила нашу одећу. Још је било мрачно, и ја сам се трудила да устанем тихо, да му не бих сметала.

Чим сам устала, приметила сам да га нема.

Обузела ме је паника. Она Друга се истог тренутка појавила и рекла ми: „Видиш? Тек што си ти пристала, а он је већ збрисао, као и сви мушкарци.“

Паника је расла из часа у час. Нисам смела да изгубим присебност. Али Друга је причала као навијена:

„Још увек сам ту“, рекла је. „Допустила си да ветар промени правац, отворила си врата и сад је љубав нагрнула у твој живот. Ако будемо брзе, успећемо да је обуздамо.“

Требало је да предузнем нешто конкретно. Да себи помогнем.

„Отишао је“, настави Друга. „Мораш некако да се искобељаш из ове бестрагије. Твој живот у Сарагоси и даље чека на тебе, неокрњен; врати му се што пре. Пре но што изгубиш оно што си с толико труда стекла.“

„Мора да је имао неке разлоге“, помислих.

„Мушкарци увек имају своје разлоге“, одговори Друга. „Али чињеница је да на крају увек напуштају жене.“

У реду. Кад је већ тако, треба да смислим како да се вратим у Шпанију. Мозак мора брзо да ми ради.

„Да размотримо најпре практичну страну: новац“, предложила је Друга.

Нисам имала ни пребијене паре. Требало је да сиђем, да позovem родитеље и онда да сачекам док ми не пошаљу новац за повратак.

Али данас је празник и новац ће стићи тек сутра. Како да се снађем за храну? Како да објасним газдама да треба да сачекају још два дана док им не платим?

„Боље је да не говориш ништа“, одговори ми Друга. Да, свакако, она је имала искуства, умела је да се извуче из оваквих неприлика. Није она била заљубљена шипарица која је изгубила главу, већ зрела жена која је

одувек знала шта жели у животу. По њеном мишљењу, морала сам и даље да останем ту где сам, као да се ништа није десило, као да ће се он вратити. А кад новац буде стигао, платићу дугове и отићи.

„Врло добро“ – рече Друга. „Поново постајеш онаква каква си била. Немој да тугујеш: ионако ћеш једног дана некога срести. Човека кога ћеш моћи да волиш без ризика.“

Покупила сам своје ствари са радијатора. Биле су суве. Требало је сазнати који од ових градића има банку. Требало је да телефонирам, да предузmem нешто. Док сам мислила о свему томе, нисам имала времена да плачем нити да очајавам.

Тада сам спазила неку цедуљицу:

„Отишао сам у манастир. Спакуј своје ствари (Ха! Ха! Ха!) јер још вечерас крећемо за Шпанију. Вратићу се предвече.“

И завршавао је речима: „Волим те“.

Стегла сам цедуљу на груди и осећала сам у исто време и жалост и олакшање. Приметила сам да се Друга сва снујдила, изненађена овим открићем.

И ја сам њега волела. Сваког минута, сваког секунда, та љубав је расла и преобраћала ме. Повратила сам веру у будућност и, мало помало, поново почињала да верујем у Бога.

И све то захваљујући љубави.

„Не желим више да се упуштам у расправу са својим властитим мракoвима“, обећала сам себи и коначно залупила врата Другој. „Пад са трећег спрата једнако је погубан као и пад са стoтoг.“

Ако већ треба да паднем, нека то буде са што веће висине.

– Немојте поново да излазите гладни – рече ми газдарица.

– Нисам знала да говорите шпански – одговорила сам, изненађена.

– Граница је ту близу. Туристи преко лета нагрну у Лурд. Кад не бих знала шпански, не бих могла да издајем себе.

Спремала је препечен хлеб и белу кафу. Ја сам почела да увежбавам свој дух, како бих се што успешније суочила са даном који ми је предстојао: сваки сат отегнуће се као читава година. Надала сам се да ће ме тај доручак мало разгалити.

– Колико дуго сте у браку? – упитала ме је жена.

– Он је био моја прва љубав – одговорила сам. То је било сасвим довољно.

– Видите ли оне врхове тамо? – наставила је. – Младић који је био моја прва љубав погинуо је горе, у једној од тих планина.

– Али ви сте касније ипак некога срели.

– Јесте, то је тачно. И успела сам поново да будем срећна. Чудна је та судбина: готово нико кога ја познајем не живи у браку са својом првом љубављу. А они који су се венчали, упорно понављају да су изгубили нешто важно, да нису проживели све оно што је требало да проживе.

Наједном је заћутала.

– Оппростите – нисам хтела да вас повредим.

– Нисте ме уопште повредили.

– Стално гледам онај бунар на тргу и размишљам како раније нико није знао где има воде, све док једног дана свети Савен није одлучио да копа на том месту. И

открио је воду. Да није њега било, место би сада лежало доле, у подножју, поред реке.

– Какве то има везе с љубављу? – упитала сам.

– Овај бунар је привукао људе, са њиховим очекивањима, сновима, сукобима. Неко се усудио да тражи воду, вода се указала и сви су се окупили око ње. Мислим да нам се љубав, ако је тражимо без страха, такође укаже и онда привлачи све више љубави. Ако нас једна особа жели, сви нас желе. Међутим, ако смо сами, постајемо још усамљенији. Чудан је живот.

– Јесте ли чули за књигу која се зове Ји Ђинг? – упитала сам.

– Никад.

– У њој пише да је могуће преселити град, али да се бунар не може преместити. Љубавници се ту састају, утољују жеђ, граде куће, подижу децу око бунара. Али ако неко од њих одлучи да се одсели, бунар не може да га прати. Љубав остаје тамо, напуштена, иако пуна оне исте чисте воде од некада.

– Дете моје, ви говорите као нека старица која је много пропатила.

– Не. Одувек сам се плашила. Никада нисам ископала бунар. Чиним то управо сада, али не могу да забравим на опасности.

Осетила сам да ме нешто боцка у цепу. Кад сам схватила шта је, срце ми се следило. Попила сам кафу наврат – нанос. Кључ. Имала сам кључ.

– Има једна жена, овде, у месту, која је умрла и све оставила манастиру у Тарбу. Да ли можда знате где јој је кућа? – упитала сам.

Жена отвори врата и показа ми. Била је то једна од оних средњовековних зграда на тргу, чије је зачеље било окренуто према долини и планинама.

– Два свештеника долазила су тамо пре скоро два месеца – рече она. – И...

Погледала ме је, у недоумици.

– И један од њих лично је на вашег мужа – рече напоскон, после дуге паузе.

– То је био он – одговорих, док сам излазила, задовољна што сам дозволила оном детету које у мени постоји да учини један несташлук.

Стајала сам пред кућом, као укопана, и нисам знала шта да радим. Магла је прекривала све, а мени се чинило као да се налазим у неком сивом сну, где искрсавају чудновате прилике које нас одводе на још чуднија места.

Моји прсти су нервозно звецкали кључевима.

Уз сву ту маглу, мора да је немогуће разабрати планине с прозора. Кућа би сигурно била мрачна, без сунца на завесама. Кућа би била тужна, без његовог присуства.

Погледала сам на сат. Девет ујутру.

Требало је нешто да учиним, било шта што би ми помогло да испуним време, да лакше поднесем чекање.

Чекање. То је била прва лекција коју сам научила о љубави. Дан се отегне, човек прави хиљаду планова, замишља све могуће разговоре, заклинје се да ће променити своје понашање у одређеним приликама – а остаје све време неспокојан, уплахирен, све док се не појави вољена особа.

А у том тренутку, више не зна шта би да каже. Они сати ишчекивања преобратили су се у напетост,

напетост се изродила у страх, а страх изазива у нама стид да покажемо своја осећања.

„Не знам да ли смем да уђем.“ Сетила сам се јучерашњег разговора – та кућа била је оличење једног сна. Смогла сам храброст, извукла кључ из цепа и упутила се према вратима.

– Пилар!

Глас, с јаким француским нагласком, допирао је из магле. Била сам пре изненађена него уплашена. Могао је то бити власник куће у којој смо изнајмили собу, али нисам се сећала да сам му рекла како се зovem.

– Пилар! – зачу се поново, овога пута нешто ближе.

Погледала сам према тргу обавијеном маглом. Нека прилика се приближавала, журним кораком. Кошмарни сан о магли која крије чудновате прилике почео је да се остварује.

– Чекајте – рече глас. – Желео бих да попричам с вама.

Кад ми је пришао, видела сам да је то неки свештеник. Личио је на карикатуре паланачких пароха: низак, дежмекаст, с неколико праменова седе косе који су му штрчали из готово ћелаве главе.

– Здраво! – рече, пружајући ми руку, уз широк осмех.

Одговорила сам на поздрав, сва смушена.

– Штета што је магла све заклонила – рече, гледајући према кући. Сен-Савен лежи у планини, а из ове куће пружа се чаробан поглед. Са прозора се може видети долина, дубоко доле и ледени врхови, високо горе. То сигурно већ знате.

Наједном ми је синило: био је то старешина манастира.

– Откуд ви овде? – упитала сам. – И како сте знали моје име?

– Хоћете да уђете, рече, избегавши одговор.

– Нећу. Хоћу само да ми одговорите на моје питање.

Он протрља руке да би се мало угрејао, и спусти се на ивицу плочника. Села сам поред њега. Магла је бивала све гушћа, и већ је прогутала и цркву која се налазила на свега двадесетак метара од нас.

Једино што смо још успевали да разазнамо био је бунар. Сетила сам се жениних речи.

– Ту је она – рекла сам.

– Ко то?

– Богиња. Она је ова магла која нас окружује.

– Значи, он вам је причао о томе! – рече, смејући се.
– Што се мене тиче, ја бих је радије назвао Света Дева Марија. То је ствар навике.

– Шта вас је довело овамо? Откуд сте знали како се зovem? – поновила сам питање.

– Дошао сам јер сам желео обоје да вас видим. Неко ми је синоћ рекао да сте одсели у Сен-Савену. А ово је мало место.

– Он је отишао у манастир.

Велечасни престаде да се смешка и заврте главом.

– Каква штета – промрмља, као да говори сам са собом.

– Штета што је отишао у манастир?

– Не, није тамо. Сад долазим оданде.

Неколико тренутака није проговорио ни речи. Поново сам се сетила брига које су ме мориле јутрос, кад сам се пробудила: новац, перипетије, позив родитељима, повратак кући. Али заклела сам се, и одржаћу реч.

Једно свештено лице било је поред мене. Још као дете, научила сам да се свештеницима све говори.

– Исцрпљена сам – рекох, прекидајући ћутање. – Пре мање од недељу дана знала сам и ко сам и шта желим од живота. А сада, изгледа као да сам улетела у олују која ме баца с једног краја на други, а ја сам немоћна да ишта учиним.

– Не дајте се. То је најважније.

Изненадила ме је његова опаска.

– Не бојте се – настави, као да чита моје мисли. – Ја знам да су Цркви неопходни нови свештеници, а он је као створен за тај позив. Али мораће то скупо да плати.

– Где је он сада? Оставио ме је овде и отишао у Шпанију?

– У Шпанију? Нема он никаква посла у Шпанији. Његов дом је манастир који се налази на свега неколико километара одавде.

Али он није тамо. А ја знам где могу да га нађем. Његове речи повратише ми мало храбрости и радости. Ако ништа друго, барем није отишао.

Али на опатовом лицу није више било ни трага од осмеха.

– Немојте превише да се радујете – наставио је, погађајући поново моје мисли. – Боље би било да се вратио у Шпанију.

Устао је и замолио ме да пођем с њим. Видљивост је износила свега неколико метара, али изгледа да је мој водич знао куда иде. Изашли смо из Сен-Савена истим оним путем где сам пре две ноћи – или је то можда било пре много година? – слушала причу о Бернардети.

– Куда смо кренули? – упитала сам.

– Идемо да га тражимо.

– Оче, нешто ми ту није јасно – рекох му, док смо пешачили. – Учинило ми се да сте се растужили кад сам вам рекла да није ту.

– Кћери моја, шта ви знате о верском животу?

– Врло мало. Да се свештеници заветују на сиромаштво, чедност и послушност.

Премишљала сам се да ли да наставим, али сам ипак одлучила да додам:

– И знам да просуђују туђе грехове, иако их и сами чине. Да су уверени да све знају о браку и љубави, али се никада не жене. Да нам прете пакленим огњем за погрешне поступке који ни њима нису страни. И представљају нам Бога као неког осветника, који кажњава човека због смрти свог јединог Сина.

Насмејао се.

– Стекли сте завидно католичко васпитање. Али не питам вас о католичкој вери. Занима ме шта знате о духовном животу.

Остала сам без речи.

– Немам неку јасну представу – рекох, напослетку. – То су особе које напуштају све и крећу у потрагу за Богом.

– И шта налазе?

– То ви најбоље знате. Ја не знам ништа о томе.

Приметио је да сам се задихала и успорио је ход.

– Ваша представа је погрешна. – Онај ко се упусти у потрагу за Богом, само губи време. Може следити многе путеве, може прихватити учења различитих религија и верских секти, али, на тај начин, никада неће открити Бога.

– Бог се налази овде, сада, поред нас. Можемо га препознати у овој магли, на овој земљи, у нашој одећи и обући. Његови анђели бдију док ми спавамо, и помажу нам у нашем раду. Да бисмо сусрели Бога, довољно је само да се осврнемо око себе. Али тај сусрет није тако једноставан. Што нам Бог више допушта да суделујемо у његовим чудима, утолико и ми осећамо

већу пометњу. Јер он непрестано захтева од нас да следимо наше снове и слушамо глас нашег срца. А то је тешко, зато што смо ми навикли да живимо сасвим другачије.

– Тада откривамо, на наше велико изненађење, да Бог жели да нас види срећне, зато што је Он отац.

– И мајка – додала сам.

Магла је почела да се диже. Успела сам јасно да разазнам уску сеоску кућицу, пред којом је једна жена скупљала дрва за огрев.

– Да, и мајка. Да бисте се посветили духовном животу није неопходно да ступите у семениште, нити да постите, или се заветујете на уздржавање и чедност. Довољно је имати веру и прихватити Бога. Од тог тренутка, свако од нас претвара се у Његов пут, и постаје средство Његових чуда.

– Он ми је већ говорио о вама. И научио ме је истим тим стварима.

– Надам се да ви прихватате способности којима је он обдарен, одговори опат. – Јер то не бива увек тако, као што нас историја учи. У Египту, Озирис је био раскомадан. Грчки богови су се препирали због смртних жена и мушкараца. Астеци су протерали Кецалкоатла. Викиншки богови гледали су како Валхала пламти у пожару, због једне жене. А Христ је био разапет. Због чега се све то дешавало?

Нисам умела да одговорим.

– Зато што Бог силази на земљу да нам покаже нашу властиту моћ. Ми смо део Његовог сна, а Он жели да тај сан буде срећан. Међутим, ако признамо сами себи да нас је Бог створио да бисмо били срећни, морамо се сложити да је све оно што нас води у очајање и пропаст, заправо наша грешка.

Због тога увек изнова убијамо Бога. Било разапињањем на крст, било огњем, прогонством, или у нашем властитом срцу.

– Али они који га разумеју...

– Они мењају свет. По цену огромних жртава.

Она жена која је скупљала дрва угледа опата и пожуре нам у сусрет.

– Оче, благодарим! – рече, љубећи га у руке. – Младић је излечио мога мужа!

– Излечила га је Богородица – одговори опат, пружајући корак. – Он је само једно од средстава.

– Он је. Он је. Уђите, молим вас.

Тог тренутка сетила сам се претходне вечери. Чим смо крочили у базилику, неки човек ми је рекао отприлике ово: „Ви сте с човеком који чини чуда“.

– Журимо – рече опат.

– Не, не журимо – одговорила сам, на француском, умирући од стида што се изражавам на једном језику који ми је туђ. – Хладно ми је, кафа би ми пријала.

Жена ме узе за руку и ми уђосмо. Кућа је била удобна, али скромно намештена; камени зидови, под и таваница од дрвета. Неки човек од близу шездесет година седео је поред огњишта.

Чим је спазио опата, устао је да му пољуби руку.

– Само ви седите – рече опат. – Још нисте сасвим оздравили.

– Већ сам се угојио десет кила. Али још увек не могу да помажем жени.

– Ништа не брините. Ускоро ће вам бити и боље него пре.

– Где је онај младић? – упита човек.

– Видела сам га како се запутио тамо куда увек иде – одговори жена. Једино што је данас прошао колима.

Опат ме је гледао без речи.

– Благословите нас, оче – додаде жена. – Моћ коју он има...

– Не он, него Богородица – прекиде је опат.

– Јесте, Богородица, али ту моћ имате и ви. Ви сте нам довели оног младића.

Овога пута опат је избегао мој поглед.

– Благословите мог мужа, оче – наваљивала је жена.
– Очитајте му молитву.

Опат уздахну дубоко.

– Станите ту, испред мене.

Старац га послуша. Опат склопи очи и чита „Здраво Марија“. Затим је призвао Светог духа и замолио га да се укаже и помогне овоме човеку.

Наједном, поче да говори све брже и брже. Нисам успевала да пратим смисао његових речи, али ми је све то звучало као молитва за истеривање нечастивог. Опатове руке прелазиле су преко човекових рамена и руку, све до врхова прстију. Поновио је те покрете више пута.

На огњишту, ватра се распламсавала. Могла је то бити пука случајност, или је можда, ко зна, опат ступио у неки мени недоступан и непознат простор, где се елементи укрштају.

Сваки пут кад би заупцкетала нека цепаница, ја и жена бисмо се стресле од страха. Опат није обраћао никакву пажњу на то; био је потпуно предан свом задатку – средство Богородице, као што је сам малочас рекао. Говорио је неким чудним, неразумљивим језиком. Речи су се низале невероватном брзином. Руке су му биле непомичне, положене на рамена човека који је стајао пред њим.

Наједном, обред се завршио, нагло, као што је и почео. Опат се окренуо и благословио човека

уобичајеним покретима, описујући десном руком широки знак крста изнад његове главе.

– Нека Бог увек чува ову кућу! – рекао је.

И окренувши се према мени, замолио ме да наставимо пут.

– Али нисте попили кафу – рече жена, кад је видела да одлазимо.

– Ако сад попијем кафу, нећу моћи да спавам – одговори опат.

Жена се насмејала и промрмљала нешто што је отприлике звучало као „али тек је јутро“. Нисам је добро чула, јер смо већ прилично одмакли од куће.

– Оче, жена је поменула неког младића који је излечио њеног мужа. То је био он.

– Јесте. Он је.

Нисам више била расположена. Сетила сам се јучерашњег дана, боравка у Билбау, беседе у Мадриду, особа које су говориле о чудима. Сетила сам се оног осећања нечијег присуства, које ме је обузело док сам се молила, загрљена с другима.

Значи, волела сам човека који има исцелитељску моћ. Човека који је кадар да служи својим ближњима, да ублажи патњу, да поврати здравље болесницима и наду њиховим породицама. Та мисија се нипошто није слагала с представом о кући с белим завесама.

– Немојте себе да кривите, кћери моја.

– Ви ми стварно читате мисли.

– Истина је. И ја, такође, имам један дар и трудим се да га будем достојан. Света Богородица ме је научила да понирем у вртлог људских осећања, како бих умео да их усмеравам на најбољи могући начин.

– И ви исто чините чуда.

– Нисам у стању да исцељујем. Али имам један од дарова Светог духа.

– Дакле, можете да читате моје срце. И знате да га волим, и да та љубав, из часа у час, само расте. Нас двоје смо заједно откривали свет, и заједно у њему истрајавамо. Он је, хтео-не-хтео, био присутан у сваком дану мог живота.

Шта сам могла рећи том опату који је корачао поред мене? Он никад не би могао да схвати да сам упознала и друге мушкарце, да сам се заљубљивала и да бих била срећна и да сам се удала за некога од њих. Још као дете, ја сам открила љубав и заборавила је на једном тргу у Сорији.

Али, по свему судећи, све сам радила наопако. Била су довољна свега три дана да би прошлост поново оживела.

– Ја имам права да будем срећна, оче. Повратила сам оно што је било изгубљено, и не желим опет да га изгубим. Борићу се за своју срећу. Ако будем одустала од те борбе, одустаћу тиме и од духовног живота. Као што сте и сами рекли, то би значило одгурнути Бога, лишити се моје женске моћи и снаге. Борићу се за њега, оче.

Добро сам знала шта овај дежмекасти чикица тражи поред мене. Дошао је да ме убеди да га оставим јер он треба да испуни једну много важнију мисију.

Не бих могла ни да замислим да би овај опат волео да се ми венчамо, да живимо заједно у једној кући налик на ону у Сен-Савену. Рекао је то само да би ме обмануо, да би ме натерао да се предам, да би ме онда, једним осмехом, уверио у супротно.

Читао је моје мисли, не говорећи ништа. Можда ме је преварио, можда није у стању да погађа шта други мисле. Магла се нагло разилазила, и сад сам могла да

видим пут, обронке планине, поља и дрвеће под снегом. И у души ми се мало разбистрило.

Дођавола! А шта ако је то истина, ако овај свештеник заиста уме да чита мисли, да све прозре и сазна. А шта ако зна да је он синоћ желео да води љубав са мном, да сам га ја одбила и да се сада кајем због тога.

Јуче сам веровала да бих, уколико он оде, могла увек да се сећам старог друга из детињства. Али то је била будалаштина. Иако његов уд није продро у моје тело, нешто много дубље од тога продрло је у мене и допрло до мог срца.

– Оче, ја га волим – поновила сам.

– И ја исто. Љубав увек чини глупости. У мом случају, обавезује ме да покушам да вас одвојим од његове судбине.

– Тешко ћете то постићи, оче. Јуче, за време молитве испред пећине, открила сам да и ја могу у себи да пробудим оне способности о којима сте говорили. И употребићу их да бих га задржала поред себе.

– Камо среће! – одговори он, с лаким осмехом. – Дај Боже да успете у томе.

Зауставио се и извадио бројанице из џепа. Онда ми се загледао у очи.

– Исус је рекао да се не треба заклинасти, и ја то нећу ни покушавати. Али кажем вам сада, пред овим што ми је свето, да ја не бих желео да се он посвети уобичајеном верском животу. Не бих волео да постане обичан свештеник. Он може служити Богу и на други начин. Поред вас.

Тешко ми је било да поверујем да говори истину. Али тако је било.

– Ено га – рече опат.

Окрнула сам се. Спазила сам један паркиран аутомобил недалеко од нас. Исти онај којим смо дошли из Шпаније.

– Он увек иде пешице – примети опат, смешкајући се. – Овога пута, хоће да нам покаже да је стигао из далека.

Снег ми је промочио патике. Али опат је носио отворене сандале, с вуненим чарапама, и било ме је срамота да се жалим. Ако може он, могу и ја.

Почели смо да се успињемо према врховима.

– Колико још има да идемо?

– Највише пола сата.

– А куда смо кренули?

– Да га сретнемо. И њега, и остале.

Видела сам да не жели да настави разговор. Можда су му потребне све снаге којима располаже да би могао да издржи пењање. Ходали смо ћутке; магла се сад већ скоро сасвим распршила и жути сунчани колут почео је да се помаља.

Први пут могла сам да сагледам читаву долину: реку која је протицала у подножју, неколико раштрканих села и Сен-Савен, као уклесан, на планинској косини. Препознала сам црквени торањ, гробље које раније нисам запазила, и средњовековне куће окренуте према реци.

Мало ниже, на месту које смо већ прошли, сада је неки чобанин водио стадо оваца.

– Уморан сам — рече велечасни. — Хајде мало да застанемо.

Очистили смо снег са једне стене и ту се наслонили. Опат се презнојавао – мора да су му се ноге смрзле.

– Нека свети Јаков сачува моју снагу, јер желим још једном да прођем његовим путем – рекао је, окренувши се према мени.

Нисам разумела његову опаску и решила сам да променим тему.

– Виде се трагови стопа у снегу – казала сам.

– Неке су сигурно од ловаца. Друге су оставили мушкарци и жене који хоће да обнове једну традицију.

– Какву традицију?

– Ону којој припада и свети Савен. Хоће да се повуку из света, склоне у ове планине и посматрају Божје блаженство.

– Оче, морам нешто да разјасним. До јуче, била сам с човеком који се двоуми између верског живота и брака. Данас сам открила да тај човек чини чуда.

– Сви ми чинимо чуда. Исус је говорио: ако имамо веру величине зрна горушице, рећи ћемо овој планини: „Помери се“! И она ће се померити.

– Не треба ми Час веронауке, оче. Ја волим једног човека и желим што боље да га упознам, да га разумем и да му помогнем. Не занима ме шта то сви могу или не могу да чине.

Опат уздахну дубоко. Колебао се на тренутак, али је наставио:

– Један научник који је проучавао мајмуне, на неком острву у Индонезији, успео је да научи једну мајмуницу да пере кромпир у реци пре но што га поједе. Очишћена од песка и прљавштине, храна је постала укуснија. Научник – који је само хтео да напише рад о способности учења код мајмуна – није могао ни да слути шта ће се на крају догодити. Запрепастио се кад је видео да су и други мајмуни са острва почели да опонашају мајмуницу. А онда су, једног дана, пошто је одређени број мајмуна усвојио навiku да пере кромпир

пре јела, и мајмуни са свих осталих острва из архипелага почели да раде то исто. Међутим, највише запањује чињеница да они нису имали никаквог додира са мајмунима с оног првог острва, где је тај опит изведен.

Уђутао је.

– Јесте ли разумели?

– Нисам – одговорила сам.

– Постоје различите научне студије о томе. Најчешће објашњење је следеће: кад одређени број особа достигне виши ступањ развоја, онда цела људска врста почиње да се мења и усавршава. Не знамо колико је особа неопходно, али знамо да је тако.

– Као прича о Безгрешном Зачећу. – Указала се истовремено и мудрацима из Ватикана и неукој сељанчици.

– Свет има једну душу и увек наступи тренутак кад се та душа испоји у свему и у свима, у исто време.

– Женску душу.

Насмејао се, али ми је значење тог смеха остало нејасно.

– Изгледа да догма о Безгрешном Зачећу није била само ствар Ватикана – наставио је. – Осам милиона људи потписало је петицију упућену папи, са захтевом да се она призна. Потписници су потицали из најразличитијих крајева света. Ствар је, дакле, висила у ваздуху.

– Је ли то први корак, оче?

– Ка чему?

– Ка признању да је Богородица оваплоћење женског лица Бога. Уосталом, већ смо прихватили да је Исус оваплоћење његовог мушког лица.

– Шта хоћете тиме да кажете?

– Колико још времена треба да прође док не признамо једно Свето Тројство у коме би се појавила и жена? Свето Тројство које би чинили Свети дух, Мајка и Син?

– Хајде да пођемо. Сувише је хладно да и даље стојимо у месту.

– Мало пре сте обратили пажњу на моје сандале – рекао је.

– Ви стварно читате мисли?

Није ми одговорио.

– Испричаћу вам део повести о оснивању нашег реда. Нас зову „босоноги кармелићани“, у складу с правилима које је установила света Тереза Авилска. Ту спадају и сандале; умети владати телом значи умети владати духом.

Тереза је била лепа девојка, коју је отац сместио у манастир да би стекла што отменије образовање. Једног дана, док је пролазила ходником, почела је да разговара са Исусом. Њени заноси били су тако силни и дубоки да им се она потпуно предавала, и за кратко време њен живот се променио из корена. Пошто је увидела да су се кармелитски самостани претворили у агенције за склапање бракова, решила је да оснује ред који ће следити изворно учење Христа и светог Кармела.

Света Тереза морала је да победи саму себе и да се супротстави великим моћницима свога доба – Цркви и Држави. Упркос свим тешкоћама, ишла је напред, убеђена да треба да изврши своју мисију.

Једнога дана – кад јој је душа била посустала – нека жена, сва у траљама, појавила се пред кућом у којој је Тереза становала. Хтела је по сваку цену да разговара

са светом мајком. Газда куће понудио јој је милостињу, али је она то одлучно одбила; отићи ће одатле тек пошто буде говорила са Терезом.

Три дана и три ноћи чекала је пред кућом, а да није окусила ни храну ни воду. Света мати, пуна самилости, замоли је да уђе.

„Не“, успротивио се газда. „Та жена је луда.“

„Кад бих ја обраћала пажњу на све што свет прича, на крају бих поверовала да сам и ја луда“, одговори мати. „Можда је ова жена обузета истим лудилом као и ја: лудилом распетог Христа.“

– Света Тереза разговарала је с Христом – рекла сам.

– Јесте. Али вратимо се нашој причи.

Мати је примила ту жену. Она јој се представила као Марија Хесус Јепес, из Гранаде. Била је кармелитска искушеница, кад јој се указала Богородица и наложила јој да оснује манастир у складу с првобитним правилима Реда.

„Као и света Тереза“, помислила сам.

– Марија де Хесус напустила је манастир истога дана кад јој се јавило привиђење, и запутила се, босонога, пешице у Рим. Њено ходочашће трајало је две године. За то време, спавала је под ведрим небом, подносила хладноћу и жегу, живела од прошње и милостиње. Право је чудо да је стигла тамо куд је наумила. Али је још веће чудо да ју је примио папа Пије IV.

– Зато што је папа, исто као и Тереза, и још многе друге особе, мислио на исту ствар – закључила сам.

Као што Бернадета није знала за одлуку Ватикана, као што мајмуни с других острва нису могли да знају за онај експеримент, као што ни Марија де Хесус ни Тереза нису знале шта она друга мисли.

Почела сам да назирем неки смисао у свему томе.

Сада смо ходали кроз шуму. На највише гране, суве и покривене снегом, падали су први зраци сунца. Магла се била потпуно разишла.

– Знам на шта циљате, оче.

– Да. Свет пролази кроз једно раздобље кад многи људи примају исту заповед.

– Следи своје снове, преобрати свој живот у пут који води ка Богу. Извршавај своја чуда. Исцељуј. Пророкуј. Слушај свог анђела чувара. Измени се. Постани ратник и буди срећан у својој борби.

– Излажи се опасностима.

Сунце је сада преправило све. Снег је бљештао, и очи су ме болеле од његовог сјаја. Али, истовремено, чинило ми се да то бљештавило допуњава опатове речи.

– А какве то везе има са њим?

– Ја сам вам испричао херојску страну приче. Али ви ништа не знате о душама тих хероја.

Дуго је ћутао.

– Патња – настави. – У преломним тренуцима, јављају се мученици. Да би људи могли да следе своје снове, неопходно је да се други претходно жртвују за то. Морају да се суочавају с подсмехом, прогонима, свакојаким покушајима да се њихова настојања осујете и омаловаже.

– Али Црква је сама спаљивала вештице, оче.

– Јесте. И Римљани су бацали хришћане лавовима. Свако ко је страдао на ломачи или у арени, убрзо се узнео до Вечне Славе. И то је било много боље. Али данас, ратници Светлости изложени су нечему много страшнијем него што је смрт овенчана славом мученика. Њих лагано прождиру стид и понижење. То

се десило са светом Терезом, која је патила остатак живота. Тако је било и са Маријом де Хесус. Исто су прошли и они весели малишани из Фатиме: Жасинта и Франциско умрли су у року од неколико месеци; Лусија се затворила у манастир из којег више никада није изашла.

– Али с Бернардетом је било другачије.

– Чини вам се. И она је морала да поднесе затвор, понижење, омаловажавање. Мора да вам је он то већ испричао. Сигурно вам је помињао речи које је привиђење изговорило.

– Делимично.

– Оно што је изговорила Богородица када се указала у Лурду једва да би испунило пола странице неке свеске; па ипак, Света Дева Марија сматрала је за потребно да каже малој чобаници: „Не обећавам ти срећу на овоме свету“. Због чега је једна од њених реченица била изречена у намери да упозори и утеши Бернардету? Она је добро знала какав бол предстоји девојчици, уколико буде прихватила своју мисију.

Гледала сам сунце, снег, оголело дрвеће.

– Он је револуционар – настави опат, а глас му је попримио понизан тон. – Он има моћ, разговара с Нашом Госпом. Ако успе правилно да усмери своју енергију, може се наћи у претходници, може постати један од вода духовног преображења људског рода. Свет преживљава један од својих најзначајнијих тренутака. Међутим, ако то буде изабрао, следује му страховита патња. Његова открића долазе пре времена. Довољно познајем људску душу да бих знао шта га чека.

Отац се окрете према мени и ухвати ме за рамена.

– Молим вас – рече. – Одвојите га од патње и пропасти који му предстоје. Он неће одолети.

– Разумем вашу љубав према њему, оче.

Он заврте главом.

– Не, ништа ви не разумете. Још сте сувише млади да бисте познавали злобу света. И ви, у овом часу, доживљавате себе као револуционарку. Желите да мењате свет, заједно с њим, да утирете нове путеве, да учините све како би ваша љубав ушла у легенду и препричавала се, с колена на колена. Ви још увек сматрате да љубав може да победи.

– А зар не може?

– Може, може. Али победиће кад куцне час. Кад се окончају небеске битке.

– Ја га волим. И немам потребе да чекам небеске битке да бих дозволила мојој љубави да победи.

Поглед му је одлутао далеко.

– *На водама Вавилонским сјеђасмо и плакасмо* — рече, као да говори сам са собом. — *О врбама сред њега вјешасмо харфе своје.*

– Како је то тужно — одговорила сам.

– То су први стихови једног псалма. Говоре о изгнанству, о онима који су жудели да се врате у обећану земљу, а нису могли. И то изгнанство потрајаће још неко време. Шта могу учинити да покушам да спречим патњу некога који жели да се врати у Рај, пре времена?

– Ништа, оче. Баш ништа.

– Ено га — рече опат.

И ја сам га спазила. Налазио се на неких двеста метара од мене, и клечао у снегу. Био је без кошуље и ја сам, упркос раздаљини, запазила да му је кожа сва помодрела од мрза.

Глава му је била погнута, а руке склопљене у молитву. Не знам да ли под утицајем обреда којем сам присуствовала синоћ, или због речи оне жене која је скупљала дрва, тек, чинило ми се да посматрам некога ко је обдарен циновском духовном снагом. Некога ко више не припада овом свету, већ живи у заједништву са духовима просветљеним врхунском светлошћу највиших Небеса. Блештави снег око њега као да је још више наглашавао тај утисак.

– У овој планини има и других који проводе све време у молитвеном општењу с Богом и Светом Девом Маријом.

Слушају анђеле, светитеље, пророчанства, мудре речи и преносе своја искуства једној малој групи верника. Све док и он буде тако поступао, неће бити проблема.

Али он се неће на томе зауставити. Кренуће у свет да проповеда идеју о Великој Мајци. Црква, у овом часу, то не одобрава. А свет има камење у рукама и спреман је да га баци на првога ко дотакне ту тему.

– И има цвеће које ће бацити на оне који буду дошли касније.

– Да. Али он не спада међу њих.

Опат се запути према њему.

– Куда сте пошли?

– Да га пренем из заноса. Да му кажем да сте ми се допали. И да благосиљам вашу везу. Хоћу то да учиним, без одлагања, управо на овом месту, које је њему свето.

Почела сам да осећам мучнину, као неко ко се плаши, а не схвата узрок тог страха.

– Треба да размислим, оче. Не знам да ли је то умесно.

– Не, уопште није умесно. Многи родитељи погрешно поступају према својој деци, јер су убеђени

да знају шта је за њих најбоље. Ја нисам ваш родитељ и знам да грешим. Али морам да испуним оно што ми је суђено.

Осећала сам све већу тескобу.

– Не треба да га прекидамо – рекла сам. – Пустите га да заврши своју контемплацију.

– Он не би смео да буде овде. Требало би да буде са вама.

– Можда разговара с Богородицом.

– Може бити. Али без обзира на све, морамо да му приђемо. Кад ме буде видео с вама, биће му јасно да сам вам све испричао. А он зна моје мишљење.

– Данас је празник Безгрешног Зачећа – наваљивала сам. – Тај дан има нарочити значај за њега. Синоћ, испред пећине, осведочила сам се о његово уسخићење.

– Безгрешно Зачеће је значајно за све нас. Али сад ја не желим да расправљам о религији; идемо до њега.

– Зашто баш сада, оче? Зашто баш овог тренутка?

– Зато што знам да он управо сада одлучује о својој судбини. И може се десити да изабере погрешан пут.

Окренула сам се на супротну страну и почела да се спуштам истим путем којим смо се попели. Опат поде за мном.

– Шта то радите? Зар не видите да једино ви можете да га спасете? Зар не видите да вас воли и да ће ради вас све оставити?

Ишла сам све брже, и њему је било тешко да ме прати. Али ипак је успевао да држи корак.

– У овом тренутку он доноси одлуку! Можда ће изабрати да вас остави. Борите се за оно што волите!

Али ја се нисам заустављала. Ишла сам најбрже што сам могла, остављајући за собом планину, опата, одлуке. Знала сам поуздано да је човек који је трчкарао

за мном умео да чита моје мисли. Зато му је морало бити јасно да је сваки његов покушај да ме врати узалудан. Упркос томе, он је и даље наваљивао, наводио ми сијасет разлога, борио се до краја.

Напокон, стигли смо до стене крај које смо се одмарали пре пола сата. Онако малаксала, срушила сам се на земљу.

Нисам мислила ни на шта. Хтела сам да побегнем одатле, да останем сама, да имам времена да на миру о свему поразмислим.

Неколико минута касније, стигао је и опат, такође изнурен од напорног хода.

– Видите ове планине око нас? – упитао ме је. – Оне се не моле; оне су саме по себи Божја молитва. Такве су зато што су пронашле своје место у свету, и на том месту остају и трају.

Биле су ту пре но што је човек подигао очи к небу, зачуо грмљавину и упитао се ко је све то створио. Рађамо се, патимо, умиремо, а планине остају заувек ту.

Наиђе један тренутак када треба да се замислимо да ли се исплати толики труд. Зашто не бисмо покушали да постанемо као ове планине – мудре, древне, на правом месту? Зашто да ставимо све на коцку само да бисмо преобратили десетак људи, који ће ионако заборавити све што смо их научили и упустити се у нову пустоловину? Зашто не бисмо сачекали да одређени број мајмуна-људи нешто научи, и да се онда то знање безболно прошири на сва друга острва?

– Зар заиста тако мислите, оче? – Није ми одмах одговорио.

– И ви читате мисли?

– Не. Али да тако мислите, не бисте се определили за верски живот.

– Врло често, трудим се да проникнем у своју судбину. Али не успевам. Пристао сам да будем део војске Божје, а све што сам чинио био је само покушај да објасним људима зашто постоје беда, бол, неправда. Саветујем их да буду добри хришћани, а они ме питају „Како могу да верујем у Бога кад има толико патње на свету?“

А ја се трудим да им објасним нешто што нема објашњења. Покушавам да их уверим како постоји утврђен план, битка меду анђелима и да смо сви уплетени у њу. И да ће једнога дана, кад одређени број особа буде имао довољно вере да промени тај сценарио, сви остали, у свим крајевима ове планете, осетити благодети те промене. Али они ми не верују. И ништа не предузимају.

– Они су као ове планине – кажем. – Лепе су. Ко год их угледа, мора да помисли на величину Стварања. Оне су живи докази Божје љубави према нама, али судбина ових планина само је у сведочењу. Оне нису као реке, које се крећу и преображавају предео кроз који протичу.

– Да. Али зашто се не бисмо угледали на њих?

– Можда зато што је судбина планина заправо ужасна – одговорила сам. – Оне су приморане да непрестано посматрају исти приказ.

Опат не рече ништа.

– Упињала сам се свим силама да постанем планина – наставила сам. – Свака ствар у мом животу била је на свом месту. Спремала сам се за државну службу, намеравала да се удам и да пренесем својој деци веру својих родитеља, иако више не верујем у њу. Данас сам одлучила да све то напустим и да кренем са човеком кога волим. Сва срећа што сам одустала од намере да постанем планина – не бих дуго издржала.

– Мудро говорите.

– И сама се себи непрестано чудим. Раније сам успевала да причам једино о детињству.

Устала сам и наставила да се спуштам. Опат је поштовао моје ћутање и није ни покушао да заподене разговор, све док нисмо избили на друм.

Ухватила сам га за руке и пољубила их.

– Време је да се опростимо. Али хтела бих да знате да сам вас разумела. И вас и вашу љубав према њему.

Насмејао се и благословио ме.

– И ја сам разумео вашу љубав – одговорио је.

Преостали део дана шетала сам се долином. Играла сам се у снегу, обишла неки градић недалеко од Сен-Савена, појела један сендвич с паштетом, посматрала неке клинце како играју фудбал.

У једној сеоској цркви упалила сам свећу. Склопила сам очи и понављала молитве које сам синоћ научила. Онда сам почела да изговарам бесмислене речи – усредсређена на једно распеће иза олтара. Мало – помало, дар језика је овладао мноме. Било је много лакше него што сам претпостављала.

То је могло изгледати глупо – мрмљање, изговарање непознатих речи, које нашем разуму изгледају бесмислене. Али Свети дух је разговарао с мојом душом и казивао јој ствари које је она жудела да чује.

Кад сам осетила да сам се довољно прочистила, зажмурила сам и помолила се:

„Света Богородице, поврати ми веру. Учини да и ја postanем средство Твог рада. Пружи ми могућност да учим кроз моју љубав. Јер љубав никада никога није удаљила од његових снова. Да будем пратиља и

савезница човеку кога волим. Нека он уради све што треба да уради – али поред мене.“

Кад сам се вратила у Сен-Савен већ је скоро пала ноћ. Аутомобил је стајао испред куће у којој смо изнајмили собу.

– Где си била? – упитао ме је, чим ме је спазио.

– Шетала сам се и молила. – Снажно ме је загрлио.

– Помислио сам, на тренутак, да си отишла. Ти си ми највећа драгоценост на свету.

– И ти мени – одговорила сам.

Зауставили смо се у једном насељу недалеко од Сен Мартина де Ункаса. Прелазак преко Пиринеја потрајао је дуже него што смо очекивали, због кише и снега који су падали претходног дана.

– Треба да нађемо нешто отворено – рекао је, излазећи из кола. – Гладан сам.

Нисам се ни померила.

– Дођи – наваљивао је, отварајући ми врата.

– Хтела бих да ти поставим једно питање које нисам поставила откако смо се срели.

Истог тренутка се уозбиљио. Смејала сам се његовој забринутости.

– Је ли то нешто важно?

– Јако важно – одговорила сам, настојећи да изгледам озбиљно. – Питање је следеће: куда смо кренули?

Прснули смо у смех.

– У Сарагосу – одговорио је, с олакшањем.

Изашла сам из кола и кренули смо да тражимо неку отворену кафану. У ово доба ноћи то је изгледало скоро немогуће.

„Не, није немогуће. Друга више није са мном. Чуда се дешавају“, рекох у себи.

– Кад треба да стигнеш у Барселону? – упитала сам.

Није одговорио, а лице му је задржало озбиљан израз. „Морам да избегавам таква питања“, помислих. „Може му се учинити да покушавам да управљам његовим животом.“

Неко време ишли смо без речи. На тргу тог градића стајао је осветљен натпис: *Mesón El Sol*.

– Тамо је отворено. Идемо да једемо – било је једино што је рекао.

Црвене паприке са сарделама биле су распоређене у облику звезде. Поред њих, сир из Манче, у скоро провидним кришкама.

Насред стола упањена свећа и боца вина Риоха пуна скоро до половине.

– Ово је била средњовековна крчма – објасни нам келнер који нас је служио.

У ово доба ноћи кафана је била готово празна. Он устаде, оде да телефонира и врати се за сто. Пожелела сам да га питам кога је то звао, али овог пута успела сам са се уздржим.

– Радимо до пола три ујутру – настави младић. – Али, ако хоћете, донећемо вам још мало пршуте, сира и

вина и можете остати на тргу. Алкохол ће одагнати хладноћу.

– Нећемо се задржати тако дуго – одговори он. – Треба да стигнемо у Сарагосу пре него што сване.

Келнер се врати за шанк. Поново смо напунили чаше. Опет сам осетила ону исту лакоћу као и у Билбау – благу опијеност вином која нам помаже да изговоримо и да чујемо тешке ствари.

– Уморан си од вожње а и попили смо већ доста. – рекох, после још једног гутљаја. – Боље да останемо овде. Видела сам успут један парадор¹.

Потврдно је климнуо главом.

– Погледај онај сто испред – био је његов коментар. – Јапанци то називају шибуми: право правцато софистицирање простих и једноставних ствари. Људи се наватирају парама, одлазе на скупа места и сматрају да су неко и нешто.

Попила сам још вина.

Парадор. Још једна ноћ поред њега.

Невиност која се на волшебан начин вратила.

– Занимљиво је чути једног теолога да говори о софистицираности – рекох, трудећи се да се усредсредим на нешто сасвим друго.

– Е, па то сам научио у семинару. Што се више приближавамо Богу кроз веру, он постаје све једноставнији. И како постаје једноставнији, тако Његово присуство бива снажније.

Окрзнуо је руком таблу стола.

– Христ је открио своју мисију док је секао дрва и правио столице, кревете, ормаре. Појавио се на овом свету као столар да би нам показао како свака ствар

---

¹ Стари замкови и историјски споменици које је шпанска влада преуредила у хотеле. (Прим. прев.)

може да нам омогући да искусимо Божју љубав, без обзира чиме се бавили.

Наједном је ућутао.

– Не желим да говорим о томе. Желим да говорим о другој врсти љубави.

Његове руке додиривале су ме по лицу.

Вино је поједностављивало ствари, и њему и мени.

– Зашто си нагло прекинуо причу? Зашто нећеш да говориш о Богу, о Девици Марији, о духовном свету?

– Хоћу да говорим о другој врсти љубави – заинатио се. – О оној коју деле мушкарац и жена, и у којој се такође обзнањују чуда.

Ухватила сам га за руке. Можда је он и познавао велике Богињине тајне, али о љубави је знао исто колико и ја. Без обзира што је толико путовао.

И требало је да плати одговарајућу цену: иницијативу. Јер је цена коју жена плаћа знатно виша: предавање.

Дуго смо тако седели држећи се за руке. Читала сам у његовим очима страхове наслеђене од давних предака, које права љубав поставља на нашем путу као искушења која морамо да пребродимо. Прочитала сам сећање на моје одбијање од прошле ноћи, на дуго време које смо провели одвојени, године у манастиру које је посветио трагању за једним светом где се такве ствари не догађају.

Прочитала сам у његовим очима да је безброј пута замишљао овај тренутак, место догађаја, изглед моје косе, боју моје хаљине. Хтела сам да кажем „да“, да му кажем да је добродошао и да је моје срце добило битку. Хтела сам да му кажем колико га волим, колико га желим у том тренутку.

Али и даље сам ћутала. Присуствовала сам, као у неком сну, његовој унутрашњој борби. Видела сам да

има пред собом моје „не“, страх да ме не изгуби, грубе речи које је слушао у сличним приликама, јер сви ми пролазимо кроз то искуство и гомиламо ожиљке.

Очи су почеле да му сијају. Знала сам да управо савлађује све те препреке.

Онда сам извукла једну руку, узела чашу и поставила је на ивицу стола.

– Пашће – рекао је.

– Тачно. Хоћу да је ти обориш.

– Да се разбије чаша?

Да, да се разбије чаша. Наизглед једноставан гест, који ипак прикрива страхове које никад нећемо успети да прозremo до краја. Зар је грех разбити једну јефтину чашу, кад смо сви то нехотице већ радили у животу?

– Да разбијем чашу? – понови он. – Због чега?

– Могу да ти наведем неколико објашњења – одговорих. – Али, заправо, ради се само о томе да је једноставно разбијеш.

– Уместо тебе?

– Наравно да не.

Гледао је стаклену чашу на ивици стола, стрепећи да не падне.

„То је успутни ритуал, да се послужим твојим речима“, хтедох да му кажем. И забрањено је. Чаше се не разбијају намерно.

Кад уђемо у неки ресторан или у своју кућу, водимо рачуна да се чаше не нађу на ивици стола. Наш људски свет захтева да се побринемо да чаше не падну на под.

Међутим, мислила сам даље, ако их случајно сломимо, видимо да то и није било тако страшно. Келнер каже „ништа не мари“, а осим тога, никад у животу нисам чула да је нека разбијена чаша била укључена у кафански рачун. Ломљење чаша је саставни

део живота и тиме не чинимо никакву штету ни себи, ни ресторану, ни својим ближњима.

Лупила сам руком о сто. Чаша се заљуљала али није пала.

– Пази! – рече он, махинално.

– Разбиј чашу – наваљивала сам.

Разбиј чашу, мислила сам у себи, јер је то симболичан гест. Покушај да схватиш да сам ја већ сломила у себи много веће драгоцености него што је једна чаша, и врло сам срећна због тога. Погледај само ту борбу коју водиш у себи и разбиј ту чашу.

Јер су нас наши родитељи учили да будемо опрезни са чашама, и са телима. Учили су нас да су љубави из детињства неостварљиве, да не смемо мушкарце одвраћати од теологије, да људи не чине чуда и да нико не полази на пут а да не зна куда иде.

Сломи ову чашу, молим те, и ослободи нас од свих тих проклетих предрасуда, те маније да све треба да се објасни и да треба радити само оно што други одобравају.

– Разбиј ову чашу – поново сам замолила.

Загледао ми се у очи, нетремице. А онда је, полако, прешао руком преко стола, све док није дотакао чашу. Брзим покретом, гурнуо је на под.

Прасак сломљеног стакла привукао је пажњу свих присутних. Уместо да забашури свој поступак неким извињењем, гледао ме је смешећи се – и ја сам му узвратила осмехом.

– Ништа не мари – повика келнер који је служио за другим столом.

Али он га није слушао. Устао је, зграбио ме за косу и почео да ме љуби.

И ја сам њега стезала за косу, загрлила га свом снагом, гризла његове усне, осетила његов језик како се

креће у мојим устима. Био је то пољубац на који се одавно чекало, који се родио крај реке нашег детињства, кад још нисмо разумевали шта љубав значи. Пољубац који је остао да виси у ваздуху док смо расли, који је путовао светом кроз сећање на једну колајну, који је био сакривен иза хрпе уџбеника. Пољубац који се губио небројено пута да би сада, напokon, био пронађен. У том пољупцу биле су садржане године и године трагања, разочарења, немогућих снова.

И ја сам њега љубила истом жестином. Оно мало људи који су се затекли у кафани сигурно су нас посматрали уверени да виде пред собом један обичан пољубац. Нису знали да је у том пољупцу био сажет читав мој живот, и његов живот, и живот свих особа које се надају, сањају и траже свој пут под сунцем.

У том тренутку љубљења били су садржани сви радосни тренуци које сам икад доживела.

Свукао ме је и продро у мене. Осетила сам његову снагу, његов страх и жељу. Осетила сам и мали бол, али то није било важно, као што чак није било важно ни задовољство које ми је то причињавало. Миловала сам га по глави и захваљивала Богу што је он ту, у мени, што имам утисак као да ми се све то дешава први пут у животу.

Волели смо се целе ноћи, а љубав се мешала са дремежом и сновима. Осећала сам га у себи и грлила чврсто да бих се уверила да је све то истина, да му не бих дозволила да оде изненада – као они витезови луталице који су у давна времена живели у овом замку који је сада био преуређен у хотел. Камени зидови, тихи и неми, као да су испредали приче о младим

девицама које су остајале да чекају, о њиховим проливеним сузама, о дугим данима које су проводиле крај прозора загладане у даљину, ишчекујући да им се јави неки знак или неки трачак наде.

Али ја сам се зарекла себи да то никада нећу искусити. Никада га нећу изгубити. Он ће заувек остати са мном – јер ја сам чула језике Светог духа, гледајући распеће иза једног олтара, и они су ми рекли да нисам учинила никакав грех.

Могла бих да га пратим, да заједно крчимо нове путеве и доприносимо обнови света. Говорили бисмо о Великој Мајци, борили се уз светог арханђела Михаила, преживљавајући патње и заносе пионира. Језици су ми то говорили – а ја сам поново повратила веру и знала да говорим истину.

Четвртак, 9. децембар 1993.

Кад сам се пробудила, његове руке лежале су на мојим грудима. Већ је био увелико дан и чула су се звона са неке оближње цркве.

Пољубио ме је. Још једанпут, његови дланови миловали су моје тело.

– Време је да кренемо – рекао је. – Данас се завршавају празници и путеви су сигурно закрчени.

– Не желим да идем у Сарагосу. Хоћу да пођем с тобом тамо куда си кренуо. Банке ће се ускоро отворити и моћи ћу да подигнем новац на картицу и купим нешто одеће.

– Рекла си да немаш баш много пара.

– Снаћи ћу се некако. Треба, једном за свагда, да раскрстим са прошлошћу. Повратак у Сарагосу био би страшна глупост. Ако се вратим, постоји опасност да се поново посветим учењу и да се помирим с чињеницом да треба два месеца да живимо раздвојени, све док не прођу испити. А ако прођем на конкурс, више нећу ни хтети да напуштам Сарагосу. Не, не смем да се вратим. Треба да порушим мостове који ме спајају са оном женом која сам некад била.

– Барселона, – промрмља себи у браду.

– Шта?

– Ништа. Наставићемо наше путовање.

– Али ти имаш предавање.

– То је тек за два дана – одговорио је. Глас му је чудно звучао. – Идемо негде другде. Не иде ми се право за Барселону.

Устала сам. Нисам желела да мислим о проблемима – можда сам се пробудила као што се свако увек буди после прве љубавне ноћи: с извесним снебивањем и стидом.

Пришла сам прозору, помакла завесу и погледала малу улицу испред хотела. На балконима је било распростра то рубље да се суши. Напољу су звонила звона.

– Имам једну идеју. Идемо на једно место где смо већ одлазили као деца. Никад се касније тамо нисам вратила.

– Где то?

– У манастир Пједра.

Кад смо изашли из хотела звона су још увек звонила и он предложи да свратимо на тренутак у цркву.

– Ништа друго нисмо ни радили – приметила сам. – Само цркве, молитве, обреди.

– Водили смо љубав – одговори. – Напили смо се три пута. Пешачили смо кроз планине. Успоставили смо равнотежу између Строгости и Милосрђа.

Извалила сам глупост. Требало је тек да се навикавам на нови живот.

– Извини – рекла сам.

– Хајде да уђемо, само на кратко. Ова звона су неки знак.

Био је потпуно у праву, али ја сам то увидела тек сутрадан. Не схватајући прави смисао тајног знака,

ушли смо у кола и возили се четири сата до манастира Пједра.

Кров је био срушен, а малобројни кипови који су преостали били су без главе – сви, осим једног.

Осврнула сам се око себе. У прошлости, ово место је свакако било стециште људи обдарених јаком вољом, који су се старали да сваки камен буде чист а да сваку клупу заузме један од моћника тога доба.

Али једино што сам сада видела око себе биле су рушевине. Рушевине које су се, у нашем детињству, преображавале у замкове где смо се играли заједно и у којима сам ја тражила свог зачараног принца.

Монаси из манастира Пједра вековима су чували за себе овај део раја. Смештен у дну једне котлине, манастир је добијао на дар од природе оно што су околна села морала да испросе: воду. На том месту, река Пједра разливала се у безброј слапова, рукаваца, језера, а свуд унаоколо бујало је богато растиње.

Међутим, било је довољно прећи свега неколико стотина метара да би се изашло из кањона и наишло на један потпуно јалов и пуст предео. И сама река, на изласку из удолине, претварала се у танак млаз воде, као да је на том месту истрошила сву своју младост и снагу.

Монаси су то врло добро знали, а вода којом су снабдевали своје суседе била је папрено скупа. Небројене борбе између свештенства и сељана обележиле су историју манастира.

Конечно, током једног од многобројних ратова који су потресали Шпанију, манастир Пједра био је претворен у војни логор. Коњи су пролазили кроз

главну црквену лађу, војници су спавали на клупама, препричавали скаредне приче и иживљавали се са женама из оближњих села.

Освета – иако закаснела – ипак је стигла. Манастир је био опљачкан и разорен.

Никада више монаси нису успели да поврате свој изгубљени рај. У једном од многих судских спорова који су уследили неко је чак изјавио да су житељи околних насеља извршили једну Божју пресуду. Христос је казао: „Подај жедноме да пије“, а монаси су се оглушили о његове речи. Зато је Бог протерао оне који су себе сматрали господарима природних блага.

И можда је управо због тога црква остала и даље у рушевинама, иако је већина манастирских зграда и конака обновљена и преуређена у хотел. Потомци некадашњих становника оближњих места још увек су памтили високу цену коју су њихови преци морали да плате за оно што је природа нудила бесплатно.

– Чији је овај кип који једини није остао без главе? – упитала сам.

– То је света Тереза Авилска. Она има моћ. И упркос жеђи за осветом која прати све ратове, нико се није усудио да је такне.

Ухватио ме је за руку и изашли смо из цркве. Пролазили смо непрегледним манастирским ходницима, попели се једним широким дрвеним степеништем и гледали лептире у унутрашњим двориштима. Сећала сам се сваке појединости из тог манастира јер сам ту долазила још у детињству, а стара сећања увек нам изгледају упечатљивија од нових.

Памћење. Чинило ми се као да протекли месец и дани који су претходили овој седмици, припадају неком мом другом, минулом животу. Никада више не бих пожелела да се вратим у то доба, јер његове часове није откуцавала рука љубави. Имала сам утисак као да сам

годинама преживљавала један исти дан, да сам се увек будила на исти начин, понављала непрестано исте речи и снивала исте снове.

Сетила сам се својих родитеља, њихових родитеља и многих мојих пријатеља. Сетила сам се колико сам времена утрошила да бих постигла нешто до чега ми уопште није било стало.

Зашто сам све то радила? Нисам успевала да нађем никакво објашњење. Можда зато што сам била лења да размишљам о другачијим путевима. Можда из страха од онога шта ће други да помисле. Можда зато што треба да уложимо много труда да бисмо се изменили. Или можда стога што је људско биће осуђено да понавља кораке претходног нараштаја све док један одређени број особа – и ту сам се сетила опатових речи – не почне да се понаша другачије.

Тек када се то догоди, свет се мења, и ми се мењамо заједно с њим.

Али ја нисам више желела да будем таква. Судбина ми је вратила оно што ми је припадало и сада ми је пружала прилику да изменим саму себе и да допринесем промени света.

Поново сам помислила на планинаре које смо сретали на својим шетњама. Били су млади, носили одела јарких боја да би привукли пажњу спасилаца у случају да се изгубе у снегу, и познавали су прави пут који води до врха.

На падинама су већ били укопани алуминијумски кочићи са алкама: једини задатак планинара био је да кроз те алке провуку своје конопце и да се безбедно успињу. Одлазили су тамо крајем недеље, из пуке разоноде, жељни дводневне пустоловине, а већ у понедељак враћали су се својим пословима с осећањем да су изазвали природу на мегдан – и победили.

Али то уопште није било тако. Истински пустолови били су први истраживачи, они који су одлучили да открију стазе до врха. Неки од њих нису стизали ни до пола пута – пропадали су кроз пукотине стена. Другима су одсецали прсте промрзле од зиме. Многи су заувек нестали.

Али једног дана неко је ипак успео да освоји један од ових снежних врхова. И његове очи биле су прве људске очи које су угледале овај предео. И његово срце је устрептало од радости. Он је пристао да се изложи опасности и сада је својим подвигом одавао почаст свима који су страдали у покушају да изведу исти подухват.

Можда су људи који живе у подножју планина помишљали да тамо горе, осим пејзажа, ничега и нема и питали се у чему је онда драж успињања. Али први планинар знао је у чему је та драж: у прихватању изазова и спремности да се иде напред, до краја. У сазнању да ниједан дан није истоветан с другим, и да свако јутро носи своје посебно чудо, свој чаробни тренутак када се стари светови обрушавају и стварају нове звезде.

Први човек који је савладао ове планине вероватно је поставио себи исто питање кад је угледао оне сићушне кућице у долини из којих су се извијали прамичци дима: „Њихов дан изгледа увек исто; каква је драж у томе?“

Али сада су планине освојене, космонаути су се већ отиснули у свемир, и није више преостало на Земљи ни једно једино острвце – ма колико сићушно било – које би тек требало открити. Али преостале су велике духовне пустоловине – и ево, једна од њих, управо сада била ми је понуђена.

Био је то благослов. Онај опат ништа није схватио. Такви болови не тиште.

Благословени они који умеју да учине прве кораке. Једнога дана људи ће сазнати да је човек кадар да говори језиком анђела, да сви ми кријемо у себи дарове Светога духа и да бисмо могли да чинимо чуда, исцељујемо, проричемо, разумемо.

Цело поподне шетали смо кроз кањон и оживљавали успомене из детињства. Први пут је показао занимање за нашу заједничку прошлост; док смо путовали за Билбао, изгледало је да више не жели ни да чује за Сорију.

Сада се, међутим, подробно распитивао за сваког од наших пријатеља, хтео је да сазна јесу ли срећни, чиме се данас баве. Напокон, стигосмо до највећег водопада на реци Пједри, где се сливају воде из безброј поточића, а затим обрушавају са висине од близу тридесет метара. Застали смо на обали, слушајући заглушујући хук и посматрали дугу која се уздизала изнад слапова.

– Коњски Реп – рекла сам, изненађена што се још увек сећам имена које сам тако давно чула.

– Пало ми је на памет... –

– Да! Знам шта ћеш да кажеш!

Наравно да сам знала! Водопад је заклањао једну огромну пећину. Као деца, после нашег првог излета у манастир Пједра, данима смо причали о том месту.

– Пећина. Идемо унутра – рече.

Било је немогуће проћи испод водопада. Монаси су, још у давна времена, прокопали тунел који води од највише тачке водопада и спушта се стрмо, у унутрашњост пећине.

Није било лако пронаћи улаз. Преко лета можда постављају светилке које показују пут; али у ово доба године ту није било ни живе душе, и у тунелу је владао мркли мрак.

– Стварно идемо доле? – упитала сам.

– Наравно, зашто да не. Уздај се у мене.

Почели смо да се спуштамо кроз отвор поред водопада. Иако нисмо видели ни прст пред оком, знали смо куда идемо, а и он ме је уверавао да немам чега да се плашим.

„Госпoде, хвала Ти“, понављала сам у себи док смо продирали све дубље у утробу земље. „Јер ја сам била заблудела овчица, а Ти си ме вратио на прави пут. Јер је мој живот био мртав, а ти си га васкрсао. Јер је моје срце било затворено за љубав, а Ти си га, милошћу својом, поново отворио.“

Ослањала сам се о његово раме. Мој драги водио је моје коракe стазама тмине, знајући поуздано да ћемо поново угледати светлост и да ће нас њен сјај усрећити. Ко зна, можда ће једном, у будућности, наступити тренуци када ћемо променити улоге, када ћу ја њега исто овако водити, с једнаком љубављу и поуздањем, све док не доспемо до неког безбедног места где ћемо моћи заједно да отпочинемо.

Пробијали смо се споро. Чинило се као да том силажењу нема краја. Можда је ово неки нови обред који означава крај једног раздобља кад ни трачак светлости није обасјавао мој живот? Што сам дуже корачала поред њега, све јасније сам увиђала колико сам времена протраћила на једном истом месту, у настојању да створим корене на јаловом тлу где више ништа није могло да расте.

Али Бог је био добар и повратио ми је изгубљено одушевљење, пустоловине из мојих снова, човека кога сам – и нехотице – чекала читавог живота. Нисам осећала никакву грижу савести због његовог иступања из семеништа; јер постоји безброј начина да се служи Богу, као што је и опат говорио, а наша љубав била је један од њих. Од овога часа и мени се указује прилика да служим и помажем – и све то захваљујући њему.

Кренућемо у свет, он да донесе утеху другима, ја да пружам утеху њему.

„Господе, хвала Ти што си ми помогао да служим. Научи ме како да постанем достојна тога. Улиј ми довољно снаге да могу да суделујем у његовој мисији, да се отиснем с њим у свет и да се поново предам духовном животу. Учини да сви наши дани буду попут ових – да идемо од места до места, да лечимо болесне и тешимо уцвељене, говорећи о љубави коју Велика Мајка гаји према свима нама.“

Најједном, поново зачусмо жубор воде. Светлост је преплавила наш пут, а мрачни тунел се преобразио у један од најлепших приказа на Земљи. Налазили смо се у огромној пећини, пространој као нека катедрала. Пећинске стене образовале су три зида, а четврти зид био је Коњски Реп, саздан од воде која је окомито падала у смарагдно језеро поред наших ногу.

Зраци сунца на заласку пролазили су кроз водопад и бљештали на влажним каменим зидовима.

Стајали смо ослоњени о стену, непомицни и неми.

У доба нашег детињства ово место је било скровиште гусара које је скривало блага из наших детињих маштарија. Сада, било је то чудо Мајке Земље. Осећала сам да се налазим у њеној утроби и знала сам да је она ту. Њени камени зидови су нас штитили, а водени зид је спирао наше грехе.

– Хвала – рекох наглас.

– Које то захваљујеш?

– Њој. И теби исто, јер си ти био оруђе помоћу којег се моја вера повратила.

Примакао се ивици подземног језера. Проматрао је воду и смешио се.

– Дођи овамо – замолио ме. Пришла сам.

– Морам да ти испричам нешто што још не знаш. Његове речи изазваше у мени неку зебњу. Али његов поглед је остао ведар и то ме је смирило.

– Сва створења на кугли земаљској обдарена су неком способношћу. Код извесних особа та способност се испољава спонтано. Друге, пак, морају да уложе велики труд да би је откриле. Ја сам развио своју способност за оне четири године у семеништу.

Сад се од мене очекивало да „статирам“, у складу с изразом који је он употребио пре неки дан, кад нам је онај старац бранио да уђемо у цркву.

Морала сам да се претварам да ништа не разумем.

„Не. То је баш тако. Није у питању фрустрација, већ радост“.

– А шта се ради у семеништу? – упитала сам, настојећи да добијем у времену како бих што боље одиграла своју улогу.

– Није ствар у томе, Чињеница је да сам ја развио једну способност. У стању сам да исцељујем људе, кад Бог то дозволи.

– Утолико боље! – одговорила сам, трудећи се да изгледам изненађена. – Бар нећемо морати да бацамо паре на лекаре.

Није се насмејао. Осећала сам се као будала.

– Развио сам своје способности кроз харизматску праксу којој си и ти присуствовала. У почетку, био сам зачуђен; молио сам се, призивао Светог духа, пружао руке и додиром успевао да повратим здравље многим болесницима. Глас о мени почео је да се шири и свакога дана људи су стајали у редовима испред манастира, очекујући да им помогнем. У свакој загнојеној или загађеној рани, видео сам Христове ране.

– Поносим се тобом – рекох.

– У манастиру су се многи противили томе, али ми је опат пружио пуну подршку.

– Наставићемо то да радимо. Кренућемо заједно у свет. Ја ћу да чистим ране, ти ћеш их благосиљати, а Бог ће остваривати своја чуда.

Скренуо је поглед и загледао се у језеро. Чинило се да је још неко присутан у овој пећини, као оне ноћи кад смо се напили, поред бунара, на тргу у Сен-Савену.

– То сам ти већ помињао, али испричаћу ти поново. Једне ноћи, кад сам се пробудио, соба ми је била сва обасјана.

Угледао сам лице Велике Мајке и њен поглед пун љубави.

Отада, почео сам да је виђам, с времена на време. Не успевам да је призовем, али се она сама повремено појављује.

У то време већ сам био упознат са делатношћу истинских револуционара у Католичкој цркви. Знао сам која је моја мисија на Земљи. Поред исцељивања, имао сам још један свети задатак: да прокрчим пут новом успостављању култа Бога у женском обличју. Женски принцип, стуб Милосрђа, поново ће се уздићи, а Храм Мудрости обновиће се у људским срцима.

Посматрала сам га. Његово лице, које је до тог тренутка изгледало напрегнуто, повратило је спокојан израз.

– Али то је имало своју цену, коју сам ја био спреман да платим.

Ућутао је, не знајући како да настави.

– Шта ти значи то „био сам спреман да платим“ – упитала сам.

– Прихватање Божиње могло се постићи само речима и чудима. Али ствари се тако не догађају. Све би ишло много теже, уз сузе, неразумевање, патњу.

„То је све масло оног опата“ – помислила сам. „Покушао је да му усади страх у срце. Али ја ћу да га охрабрим.“

– То није пут бола – одговорила сам. – То је блажени пут служења.

– Већина људи још увек сумња у љубав.

Осетила сам да жели још нешто да ми каже, али не успева. Можда бих могла да му помогнем.

– И ја сам размишљала о томе. Први човек који је доспео до највишег врха Пиринеја увидео је да живот без пустиловине нема дражи.

– А шта ти знаш о томе? – питао ме је, а глас му је поново звучао напрегнуто. Шта ти знаш о милосрђу? Једно од имена Велике Мајке је *Наша Госија од Милосрђа* и њене благе руке – великодушно деле благослов свима онима који су спремни да га приме.

Никад не смемо судити о туђем животу, јер свако од нас једини зна колика је његова патња и одрицање. Једна ствар је кад сматраш да си на правом путу, а сасвим друга кад си уверен да је то твој једини пут.

Исус је говорио: у кући мога Оца има много конака. Дар је милост. Али је милост и умеће да се достојанствено проживи живот, у љубави према ближњима и у раду. Марија је имала земаљског мужа који је покушао да покаже вредност безличног, ненаметљивог рада. Иако се никада није истицао, управо он је пружио својој жени и сину кров над главом и хлеб на столу, како би могли да учине све оно што су учинили. Његов рад једнако је значајан као и њихов, иако му се то готово и не признаје.

Нисам ништа одговорила. Ухватио ме је за руку.

– Опрости ми на нетрпељивости.

Пољубила сам му руку и принела је лицу.

– То је оно што хоћу да ти објасним – рече, и поново се насмеши. – Од тренутка кад сам те поново срео, увидео сам да немам право да ти наносим бол због своје мисије. Јуче сам те слагао. То је прва и последња лаж коју сам ти рекао. Уместо да одем у манастир, отишао сам у планину да разговарам с Великом Мајком. Казао сам јој да сам спреман да се растанем од тебе и наставим свој пут, ако она тако жели. Живећу и даље с болесницима пред вратима, с позивима у глуво доба ноћи, трпећу неразумевање оних који поричу веру и подругљиве погледе других, који не верују да љубав доноси спасење. Да је она то затражила од мене, ја бих се одрекао оног што ми је најдраже у животу: тебе.

Поново сам се сетила опатових речи. Био је у праву: тог јутра он је заиста доносио судбоносну одлуку.

– Међутим – продужи – ако може да ме мимоиђе та чаша, обећао сам да ћу служити свету кроз љубав према теби.

– Шта то говориш? – упитала сам, престрављена.

Правио се да ме не чује.

– Није неопходно да померамо планине да бисмо доказали своју веру. Био сам спреман да се сам суочим с патњом, а не да је делим. Ако будем наставио тим путем, никад нећемо имати кућу с белим завесама и с погледом на планине.

– Нећу да чујем више за ту кућу! Не желим ни да крочим у њу! – рекла сам, једва се уздржавајући да не вриснем. – Ја хоћу да те пратим, да будем с тобом у твојој борби, да постанем једна од оних који иду напред, крчећи нове путеве. Зар је могуће да не разумеш? Ти си ми повратио веру!

Сунце је променило положај и сад су његови зраци обасјавали зидове пећине. Али сва та лепота почела је да губи смисао. Бог је сакрио пакао у срцу раја.

– Стани мало – рекао је, и погледао ме, као да ме преклиње да га схватим. – Ти не знаш какве опасности то носи.

– Али ти си био срећан с њима.

– Јесте, али то је био мој избор.

Хтела сам да га прекинем. Није хтео да ме слуша.

– Елем, јуче сам замолио Богородицу да учини чудо: молио сам је да ми одузме моју способност.

Нисам веровала својим ушима.

– Имам нешто мало уштеђевине и много искуства које сам стекао на путовањима. Купићемо кућу, запослићу се, и служићу Богу као свети Јосиф, понизношћу обичног, непознатог човека. Нису ми више потребна чуда да бих сачувао живу веру. Потребна си ми ти.

Ноге су ми се одсекле. Мислила сам да ћу да се онесвестим.

– У тренутку кад сам замолио Богородицу да ми одузме мој дар, зачуо сам један глас који ми је говорио: Положи руке на земљу. Твој дар ће изаћи из тебе и вратити се у недра Мајке.

Обузела ме је паника.

– Ниси ваљда...

– Јесам. Учинио сам оно што ми је заповедио Свети дух. Магла је почела да се разилази, и сунце се промолило између планина. Осетио сам да ме је Богородица разумела – јер је и она силно волела.

– Али она је пратила свог човека! И пристала да следи свог сина!

– Немамо ми ту снагу, Пилар. Мој дар ће прећи у неког другог; он се никада не губи. Јуче, из оне кафане, телефонирао сам у Барселону и отказао проповед. Идемо у Сарагосу: ти тамо познајеш доста света, и

можемо одатле да почнемо. Покушаћу што пре да нађем неки посао.

Нисам више била у стању да мислим.

– Пилар!

Али ја сам већ ушла у тунел, сама, без пријатељског рамена на које бих се ослонила – а пратила ме је поворка болесника на самрти, њихових ближњих који ће патити, чуда која се неће обистинити, весели смех који неће улепшати свет, планине које ће заувек остати на истом месту.

Ништа нисам видела, само тмину, готово опипљиву, која ме је опкољавала.

Петак, 10. децембар 1993.

На обали реке Пједре седела сам и плакала. Сећања на ту ноћ остала су ми збркана и мутна. Једино знам да сам била надамак смрти, али не памтим како је изгледало њено лице ни куда ме је водила.

Волела бих да се сетим њеног лика, како бих могла и њу да истиснем из свог срца. Али не успевам. Све ми личи на неки сан, од тренутка кад сам изашла из оног мрачног тунела и обрела се у спољашњем свету који је такође већ био утонуо у ноћну тмину.

Ниједна звезда није сијала на небу. Сећам се, као кроз маглу, да сам доспела до кола, узела своју торбицу и кренула да тумарам, без циља. Мора да сам избила на друм и покушавала, безуспешно, да зауставим нека кола која би ме вратила у Сарагосу. Напокон, поново сам се нашла у манастирском врту.

Са свих страна, чула сам само хук воде; свуда су били водопади, а присуство Велике Мајке пратило ме је у стопу. Истина, Она је волела свет; волела га је исто колико и Бог, јер је и она, такође, жртвовала свога сина ради спасења људског рода. Али да ли ће бити у стању да разуме љубав једне жене према мушкарцу?

Она је умела да пати због љубави, али била је то сасвим другачија љубав. Њен небески Супруг знао је све, чинио чуда. Њен земаљски муж био је скромни занатлија, који је веровао у све што би му се у сну јавило. Она никада није сазнала шта значи оставити неког човека, нити је искусила бол напуштене жене.

Кад је Јосиф хтео да је отера од куће, зато што је затруднела, њен небески Супруг одмах је послао анђела да то спречи.

Додуше, син ју је напустио. Али деца увек напуштају родитеље. Лако је патити због љубави према ближњима, због љубави према човечанству или према властитој деци. Та патња је саставни део живота, један племенит и узвишен бол. Лако је патити због љубави према нечему, или због неке мисије: то само оплемењује срце онога који пати.

Али како објаснити патњу проузроковану љубављу према мушкарцу? То је немогуће. Човек се осећа као да је у паклу, јер не постоје ни отменост ни узвишеност, већ само чемер и јад.

Те ноћи заспала сам на смрзнутој земљи, јер сам убрзо обамрла од студени. У једном тренутку ми је синило да бих могла да умрем ако се нечим не покријем – али, зар је то уопште било важно? Све најдрагоценије што сам имала у животу било ми је великодушно подарено у ових недељу дана – и одузето за трен ока, пре но што сам стигла и реч да прозорим.

Тресла сам се од хладноће, али то ме нимало није забрињавало. Кад будем истрошила сву енергију настојећи да саму себе загрејем, дрхтавица ће престати. Тело ће повратити свој уобичајени мир и смрт ће ме примити у своје наручје.

Дрхтала сам читав сат. Онда је наступило спокојство.

Пре но што сам склопила очи, зачула сам мајчин глас. Причала ми је једну причу коју сам већ слушала, као дете, и не слутећи да ће једног дана та прича постати моја стварност.

„Један младић и девојка заволели су се лудо“ – говорио је мамин глас, између грознице и сна. „И решили да објаве веридбу. Као што обично бива, вереници том приликом једно друго дарују.

Али младић је био сиромашан. Његова једина драгоценост био је један цепни сат који је наследио од деде. Мислећи на дивну косу своје драге, одлучио је да прода сат и да јој купи скупоцену сребрну дијадему.

Девојка, такође, није имала чиме да купи веренику поклон. Зато је решила да најбољем власуљару у граду прода своју косу. Тим новцем купила је златни ланац за сат свог драгог.

Када су се срели, на дан веридбе, она је њему предала ланац за продати сат, а он њој дијадему за одсечену косу.“

Неки човек ме је снажно дрмусао. То ме је пренуло из сна.

– Попијте! – говорио је. – Попијте брзо!

Нисам знала шта се дешава нити сам имала снаге да се опорем. Отворио ми је уста и натерао ме да попијем неку течност која ме је пекла у грлу. Приметила сам да је човек у кошуљи и да ме је покрио својим капутом.

– Попијте још! – наваљивао је.

Нисам знала шта се то догађа, али сам га ипак послушала. Онда сам поново склопила очи.

Пробудила сам се у манастиру. Нека жена је стајала поред мене и посматрала ме.

– Умало нисте умрли – рекла ми је. – Да није било чувара манастира, не бисте сада били овде.

Устала сам, не знајући ни сама шта радим. Једва сам се држала на ногама. Успела сам да се присетим неких појединости од претходног дана, и зажалила сам што ме је чувар уопште и пронашао.

Али самртни час већ је прошао. И ја ћу наставити да живим.

Жена ме је повела у кухињу и послужила ме кафом, двопеком, хлебом и зејтином. Ништа ме није питала, и ја јој ништа нисам објашњавала. Кад сам престала да једем, пружи ми је моју торбу.

– Погледајте да ли је све унутра.

– Мора да буде. Ништа нисам ни имала.

– Имате свој живот, дете моје. Један дуги живот. Треба боље да га чувате.

– Недалеко одавде има једна сеоска црква – рекла сам, једва савлађујући сузе. – Јуче, пре но што сам доспела овамо, ушла сам у ту цркву са...

Нисам знала како да наставим.

– ... с једним другом из детињства. Већ сам била сита цркава, али звона су звонила и он је рекао да је то неки знак и да треба да уђемо.

Жена напуни моју шољицу, наточи себи мало кафе и седе да саслуша моју причу.

– Ушли смо у цркву. Није било ни живе душе, само мркли мрак. Покушавала сам да откријем неки знак, али једино што сам успевала да видим били су обични олтари и свеци, као и у свакој цркви. Наједанпут, зачули смо неко комешање на галерији, тамо где стоје оргуље. Била је то нека група младића, са гитарама, који су убрзо почели да подешавају своје инструменте.

Решили смо да седнемо и послушамо мало музике пре него што наставимо пут.

Мало затим појавио се неки човек и сео поред нас. Био је весео и викао је младићима да одсвирају један *pasodoble*.

– Музику са коридо! – ускликну жена. – Надам се да га нису послушали.

– Нису. Али и они су се смејали, и одсвирали један фламенко. Ја и мој пријатељ имали смо утисак као да су се небеса спустила на нас; црква, она укуткана тама, звук гитара и весеље оног човека – све је то било чудо. Мало-по-мало, црква се напунила. Младићи су наставили да свирају фламенко, и свако ко је ушао, имао је осмех на лицу, раздраган веселом музиком. Мој пријатељ ме је упитао да ли желим да присуствујем миси која ускоро треба да почне. Рекла сам да не желим; предстојао нам је дуг пут. Решили смо да изађемо, али смо претходно захвалили Богу за тај диван тренутак. Кад смо стигли до улаза, видели смо да се силан свет – а било их је заиста много, можда и сви житељи тог места – упутио према цркви. Помислила сам да то мора бити последње чисто католичко насеље у Шпанији. Можда су зато мисе тако посећене и бучне. Кад смо већ ушли у кола, угледали смо спровод који се кретао према цркви. На челу поворке, мушкарци су носили ковчег. Значи, неко је умро и сад је требало одржати опело. Чим је поворка крочила у порту, музичари су престали с фламенком и почели да свирају реквијем.

– Бог да му душу прости – рекла је жена, прекрстивши се.

– Да прости – рекла сам, понављајући њен гест. – Али наш улазак у цркву био је заиста неки знак. Знак да се свака прича увек завршава тугом.

Жена ме је гледала без речи. Онда је изашла и вратила се убрзо носећи свежањ хартије и оловку.

– Пођите са мном.

Изашле смо напоље. Свитало је.

– Удахните дубоко. Пустите да ово ново јутро испуни ваша плућа и проструји вашим венама. По свему судећи, то што сте се јуче изгубили није била пука случајност.

Ништа нисам одговорила.

– Нисте баш најбоље разумели причу коју сте ми испричали, нити сте добро протумачили онај знак у цркви. Видели сте само тугу на крају, а заборавили оне радосне тренутке које сте провели унутра. Заборавили сте онај утисак да су се небеса спустила на вас, и срећу што сте све то доживели заједно са вашим...

Застала је и насмешила се:

– ... другом из детињства – рече, намигујући. — Исус је говорио: „Нека мртви сахране своје мртве.“ Јер Он зна да смрти нема. Живот је већ постојао много пре нашег рођења и наставиће да постоји и кад ми будемо отишли с овога света.

Очи су ми биле пуне суза.

– Тако бива и с љубављу. Постојала је и пре, и наставиће да траје, заувек.

– Кад вас човек слуша, помислио би да познајете мој живот – приметила сам.

– Све љубавне приче имају много тога заједничког. И ја сам кроз све то прошла. Али више и не памтим. Сећам се да се љубав поново вратила у лику и обличју новог човека, нових нада, нових снова.

Пружила ми је хартију и оловку.

– Напишите све што вас тишти. Истргните то из своје душе, ставите га на папир, а онда баците. Легенда каже

да је река Пједра толико ледена да све што у њу падне – лишће, инсекти, птичје перје – све се то претвара у камен. Можда не би била рђава идеја да и ви своју патњу препустите њеним водама?

Узела сам листове хартије. Жена ме је пољубила и рекла да могу да дођем на ручак, ако будем хтела.

– Не заборавите једну ствар – повикала је за мном. – Љубав остаје, само се мушкарци мењају!

Насмејала сам се и она ми је махнула.

Дуго сам седела и зурила у реку. Плакала сам све док ми се није учинило да сам истрошила све сузе.

Тада сам почела да пишем.

Епилог

Цео тај дан провела сам у писању. И сутрашњи. И још један. Свакога јутра спуштала сам се на обалу реке Пједре. Сваке вечери, жена је долазила, узимала ме за руку и одводила у своју собу у древној манастиру.

Прала ми је рубље, спремала вечеру, ћаскала са мном о безначајним стварима и смештала ме у постељу.

Једног јутра, кад сам рукопис већ приводила крају, зачула сам звук неког аутомобила. Срце је хтело да ми искочи, али ја нисам желела да верујем у оно што ми је говорило. Сад сам већ била растерећена од свега и спремна да се вратим у свет и поново укључим у живот.

Оно најгоре било је прошло, иако је туга остала.

Али моје срце је било у праву. Не подижући поглед са рукописа, осетила сам његово присуство, препознала његове кораке.

– Пилар – рекао је, седајући поред мене.

Нисам одговарала. Наставила сам да пишем, али више нисам успевала да повежем мисли. Срце је ударало као лудо, као да покушава да се ослободи из мојих груди и да му полети у сусрет. Али ја га нисам пуштала.

Остао је тамо да седи, загледан у реку, док сам ја писала, без престанка. Тако смо провели цело јутро, не прозборивши ни речи, а ја сам се сетила ћутања једне

вечери, поред бунара, када сам одједном схватила да га волим.

Кад ми је рука утрнула од умора, прекинула сам писање. Тада је и он проговорио:

– Кад сам изашао из пећине била је већ мркла ноћ и нисам успео да те пронађем. Отишао сам у Сарагосу, а затим и у Сорију. Тражио бих те по целом свету. Одлучио сам да се вратим у манастир не бих ли открио неки траг. Ту сам наишао на жену која ми је показала где си. Рекла ми је да си ме чекала свих ових дана.

Очи су ми се напуниле сузама.

– И остаћу да седим поред тебе догод будеш седела на обали ове реке. А ако пођеш на спавање, спаваћу пред твојим вратима. А ако кренеш некуд далеко, пратићу те у стопу. Све док ми не будеш казала: „Одлази“! Тек тада ћу отићи. Али док будем жив, нећу моћи престати да те волим.

Више нисам успевала да задржим сузе. Видела сам да и он плаче.

– Хоћу само једно да знаш... – заустио је.

– Ништа немој да говориш. Читај.

И пружила сам му рукопис који ми је лежао на коленима.

Цело поподне, зурила сам нетремице у воду реке Пједре. Жена нам је донела сендвиче и вино, промрмљала нешто о времену и поново нас оставила саме. У више махова он је прекидао читање и проматрао реку, уроњен у мисли.

У једном тренутку, решила сам да се мало прошетам кроз шуму, да прођем поред слапова и да се спустим низ падине пуне прича и значења. Кад је сунце почело да залази, вратила сам се на место где сам га оставила.

– Хвала – било је прво што ми је рекао, кад ми је вратио рукопис. – И опрости.

На обали реке Пједре седела сам и смешила се.

– Твоја љубав ме спасава и враћа мојим сновима – наставио је.

Седела сам непомична, без речи.

– Сећаш ли се псалма 137? – упитао је.

Одмахнула сам главом. Било ме је страх да проговорим. *На водама Вавилонским сјећасмо и ѿлакасмо...*

– Да, да, сећам се – рекох напокон – враћајући се полако у живот. Говори о изгнанству. О људима који су о врбе овешали своје харфе јер нису могли да певају песме које су им биле на срцу. Али кад се исплакао, жудећи за својим завичајем, песник се закleo:

Ако заборавим ѿбеде, Јерусалиме, нека ме заборави десница моја. Нека ѿрионе језик мој за уста моја, ако ѿбеде не усѿамѿим, Јерусалиме.

Поново сам се осмехнула.

– Умало нисам почео да заборављам. Али ти си ми повратила памћење.

– Мислиш ли да ће се твој дар вратити? – упитала сам.

– Не знам. Али Бог ми је увек пружао и другу шансу у животу. Сад ми је пружа, с тобом. И он ће ми помоћи да поново пронађем свој пут.

– Наш пут – поново сам га прекинула.

– Да, наш пут.

Узео ме је за руку и подигао.

– Иди узми своје ствари. На сновима треба да се ради.

Белешка о писцу

Пауло Коелџо је рођен у Риу де Жанеиру 1947. године.

У Бразилу се афирмисао као писац текстова које је певао чувени рок певач Раул Сеишас; његове композиције изводиле су и све велике звезде бразилске музичке сцене седамдесетих и осамдесетих година.

Пауло Коелџо је проучавао магију и окултизам од своје 25. године.

Пошто је пешице прешао пут ходочасника дуг 830 km до Сантјага де Компостеле, написао је 1986. године књигу *Дневник једног чаробњака*, која је убрзо постала бестселер у Бразилу. Након *Алхемичара* (1988), који је његов први светски бестселер, Коелџо је објавио још шест књига: *Брига* (1990), *Валкирије* (1992), *На обали реке Пједре седела сам и плакала* (1994), *Макшуб* (1994), *Пења Јора* (1996) и *Приручник за рајнике светлосћи* (1997).

Дела Паула Коелџа преведена су на око 40 језика и објављена у преко 70 земаља у укупном тиражу од више од 15 милиона примерака. Само *Алхемичар*, са којим је овај „најчистији латиноамерички писац после Маркеса“ (*The Economist*) стекао светску славу, продат је у тиражу од преко 10 милиона примерака.

Америчко друштво књижара прогласило је роман *Алхемичар* најбољом књигом за младе у 1994. години, француски часопис *Elle* књигом године 1995, у Савезној Републици Југославији је добио награду „Златни бестселер“ Телевизије Београд и Вечерњих новости (1995, 1996).

Француска влада доделила је Паулу Коелју највише одликовање у области културе: *Вишез реда књижевности и уметности*.

Алхемичар је представљао тему мјузикла који је изведен у Јапану 1997. године; послужио је и као инспирација за симфонију коју је компоновао Валтер Тајеб (чији је снимак пустила у продају фебруара 1998. компанија *BMG Classics*); а компанија „*Warner Bros*“ откупила је права за снимање филма.

Роман *На обали реке Пјегре седела сам и плакала*, узвишена и једноставна љубавна прича, такође је светски бестселер.

Пилар и њен сапутник су се упознали у детињству, удаљили се у младости и поново се срели 11 година касније. Она, жена коју је живот научио да буде јака и да се не препушта осећањима. Он, човек који поседује дар да исцељује друге и да у религији тражи решење својих унутрашњих сукоба. Поново се сједињују у тежњи да следе своје снове. Да би то постигли, морају да превазиђу многе препреке: страх од предавања, осећање кривице, предрасуде.

На поетичан начин и модерним стилем Пауло Коелџо приповеда о љубави којом се урања у најдубље мистерије живота.

Караважо, Богородица ходочасника

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

869.0 (81)-31

КОЕЉО, Пауло

Na obali reke Pjedre sedela sam i plakala / Paulo
Kueljo ; prevod sa portugalskog Jasmina Nešković.
– 5. izd. – Beograd : Paideia, 1998 (Novi Sad :
Budućnost). – 159 str. ; 20 cm. – (Biblioteka
Maštarija)

Prevod dela: Na Margem do Rio Piedra eu sentei e
chorei / Paulo Coelho. – Tiraž 10.000
ISBN 86-82499-70-3

ID=0

ЕЛЕКТРОНСКА ВЕРЗИЈА

писмо је промијењено у ћирилицу • поправљене су
малобројне грешке настале при уносу текста, при преводу и
при навођењу Библије • задржане су илустрације исте као на
предњим и задњим корицама штампаног издања • текст о
аутору је незнатно измјењен узевши у обзир вријеме протекло
од штампаног до електронског издања

ПлетиСан
2008.